

**Hämeenlinnan
kaupungin esiopetuksen
opetussuunnitelma**

Nimi	Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma
Kunta	Hämeenlinna
Hyväksymispäivämäärä	10.6.2026
Julkaistu	3.8.2026

SISÄLTÖ

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma.	1
1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.	1
1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen.	1
1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut. . . .	4
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	6
2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	6
2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	9
2.3. Arvoperusta.	10
2.4. Oppimiskäsitys.	13
2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.	14
2.5.1. Ajattelu ja oppiminen (001).	15
2.5.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002).	15
2.5.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003).	16
2.5.4. Monilukutaito (004).	17
2.5.5. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (005).	18
2.5.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006).	19
3. Esiopetuksen toimintakulttuuri.	21
3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet.	22
3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa.	28
3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	29
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet.	33
4.1. Monipuoliset työtavat.	33
4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	34
4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet.	36
4.3.1. Ilmaisun monet muodot (001).	38
4.3.2. Kielten rikas maailma (002).	40
4.3.3. Minä ja meidän yhteisömme (003).	41
4.3.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004).	43
4.3.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005).	47
4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia kysymyksiä.	50
5. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki.	53
5.1. Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen. . .	53
5.1.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	54
5.1.2. Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen.	56

5.2. Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot.	57
5.3. Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen.	61
5.3.1. Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi.	63
5.3.2. Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma.	64
5.3.3. Tukea koskeva päätös.	66
5.4. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö. .	67
5.4.1. Huoltajan ja lapsen kanssa tehtävä yhteistyö.	67
5.4.2. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö.	68
5.5. Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä.	69
5.5.1. Varhennettu oppivelvollisuus.	69
5.5.2. Sairaalaopetus ja konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu.	71
5.5.3. Muut opetuspalvelut.	73
5.5.4. Lapsen esiopetuksen järjestäminen poikkeavasti terveydentilasta johtuvasta syystä.	74
5.5.5. Perusopetuksen aloituksen myöhentäminen.	74
6. Opiskeluhoolto.	76
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.	76
7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus.	80

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys,¹ jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus².

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Opetussuunnitelman perusteet on määräys esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä opiskeluhuollonkeskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista.³ Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi ja oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään perusteissa opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaista ilmaisua opiskeluhoito.

1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä⁴. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, opiskeluhuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä tai toimipaikoissa. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan.

Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- mahdollinen varhaiskasvatussuunnitelma
- perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- lastensuojelulain⁵ mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

1 Perusopetuslaki (628/1998) 14 §

2 Valtioneuvoston asetus (422/2012)

3 Perusopetuslaki 14 §

4 Perusopetuslaki 15 §

5 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (610/2022) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § (377/2022)

- yhdenvertaisuuslain⁶ mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma
- tasa-arvolain⁷ mukainen tasa-arvosuunnitelma
- mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma sekä muut opetuksen järjestäjän tekemät koulutusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset.

Opetuksen järjestäjä hyväksyy⁸ opetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten. Paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voidaan laatia kaikille opetuksen järjestäjän esiopetuksen yksiköille tai toimipaikoille yhteisenä tai siten, että suunnitelma sisältää opetuksen järjestäjän yhteisiä sekä yksikkö- tai toimipaikkakohtaisia osia sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä päättää. Opetuksen järjestäjät voivat myös sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä opetussuunnitelmaa laadittaessa, sitä arvioitaessa ja kehitettäessä. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia⁹ lukuvuosittain esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma (myöhemmin lukuvuosisuunnitelma) ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista. Lukuvuosisuunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin esiopetuksen yksikössä tai toimipaikassa kyseisen lukuvuoden aikana toteutetaan.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että esiopetuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Myös lasten näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään kehittämisessä¹⁰. Huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin sekä saavutettaviin ja esteettämiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Perusopetuslaki velvoittaa laatimaan esiopetuksen opetussuunnitelman¹¹ yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lasten eheän oppimisen polun turvaamiseksi on tärkeää, että muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö saa mahdollisuuden tutustua ja osallistua esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Esiopetuksessa lapsilla on perusopetuslain¹² turvaama oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta jokaisena esiopetuksen työpäivänä sekä heidän tarpeidensa mukaista oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukea¹³. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen¹⁴ kuuluvaa lapsikohtainen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma laaditaan luvun 5 mukaisesti.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin tarkoitus¹⁵ on esiopetuksen laadun kehittäminen ja lasten oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen opetussuunnitelman ja sitä tarkentavan lukuvuosisuunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi on osa arviointitehtävää ja siihen perustuvaa kehittämistä. Arvioinnissa voidaan hyödyntää opetuksen ja koulutuksen valtakunnalliseen KOSKI-palveluun tallennettuja tietoja¹⁶. Opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen yksiköiden tai toimipaikkojen tuottaman tiedon lisäksi esiopetuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

6 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

7 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 a § (1329/2014)

8 Perusopetuslaki 15 §

9 Perusopetusasetus (852/1998) 9 §

10 Perusopetuslaki 47 a § (1267/2013) ja YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

11 Perusopetuslaki 15 §

12 Perusopetuslaki 30 §

13 Perusopetuslaki 20 a § (1090/2024)

14 Perusopetuslaki 4 a luku (1090/2024)

15 Perusopetuslaki 21 § (1296/2013)

16 Laki valtakunnallisista opinto-, koulutus- ja tutkintorekistereistä (884/2017) 4 §

Muutokset opetussuunnitelman perusteissa edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Opetuksen järjestäjä voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma on laadittu valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelmassa on huomioitu Hämeenlinnan kaupungin arvot ja strategia, kaupungin ja toimintaympäristön erityispiirteet sekä Hämeenlinnan esiopetuksen arvot, työtavat ja tavoitteet.

Hämeenlinnan esiopetuksen opetussuunnitelmaa laatiessa on otettu huomioon seuraavat paikalliset suunnitelmat:

- Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma
- Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma
- Hämeenlinnan perusopetuksen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma
- Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden ohjelma
- Kaikkien Hämeenlinna - yhdenvertaisuus ja tasa-arvosuunnitelma
- Hämeenlinnan kaupungin Kulttuuripolku eli kulttuurikasvatussuunnitelma
- Hämeenlinnan kaupungin lukutaito -ohjelma
- Liikkuva Hämeenlinna -ohjelma
- Turvallisuuden Hämeenlinna -ohjelma
- Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelma
- Hämeenlinnan kaupungin strategia

Lapsiystävällinen Hämeenlinna

Hämeenlinna on Suomen ensimmäinen lapsiystävällinen kunta. Hämeenlinnassa on tehty ohjelman mukaista kehittämistyötä lasten ja nuorten osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi vuodesta 2013 alkaen. Hämeenlinnassa tehdään sitoutunutta kehittämistyötä lasten oikeuksien toteuttamiseksi, lasten osallisuuden vahvistamiseksi ja lapsiystävällisen toimintakulttuurin rakentamiseksi. Hämeenlinnassa edistetään lasten ja nuorten onnellisuutta oppimisen, ihmissuhteiden, terveyden, osallisuuden ja turvallisuuden näkökulmista.

Lapsiystävällisen Hämeenlinnan esiopetuksessa lapset nähdään arvokkaina kuntalaisina ja heille tarjotaan turvallinen ympäristö elää, kehittyä ja kasvaa. Lasten ajatuksia kuullaan ja heille tarjotaan omassa yhteisössään monipuolisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Hämeenlinnan kaupungissa on tehty päätökset lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönotosta kaupunginhallituksessa sekä sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa että kaupunkirakennelautakunnassa vuonna 2020. Kaikista merkittävistä lapsiin ja nuoriin kohdistuvista päätöksistä tehdään lapsivaikutusten arviointi. Keskeinen osa arviointia on lasten kuuleminen, joka toteutetaan lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Yhteistyö ja sidosryhmät

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tehdään yhteistyötä perusopetuksen, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä kulttuuri-, liikunta-, ja kirjastopalveluiden kanssa. Tärkeitä sidosryhmiä ovat Kanta-Hämeen hyvinvointialue, oppilaitokset, järjestöt ja seurakunnat sekä muut Kanta-Hämeen kunnat sekä Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi.

Hämeenlinnan kaupunki tekee Kanta-Hämeen hyvinvointialueen kanssa yhteistyötä osana Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelman arkitiimiä. Arkitiimin tavoitteena on edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia Hämeenlinnassa vahvistamalla monialaista ymmärrystä, jakamalla havaintoja lasten hyvinvoinnista sekä toteuttamalla toisiaan tukevia tukipalveluita ja -toimintoja.

1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut

Paikallinen opetussuunnitelma ja sitä tarkentava lukuvuosisuunnitelma¹⁷ laaditaan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Opetuksen järjestäjä voi päättää opetussuunnitelmaan sisältyvien päätösten delegoinnista esiopetuksen yksiköille tai toimipaikoille ja antaa siihen liittyvät ohjeet. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallista opetussuunnitelmaa valmisteltaessa opetuksen järjestäjä päättää ja kuvaa opetussuunnitelmassa,

- millä kielillä annettavaa opetusta varten opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko paikallinen opetussuunnitelma esiopetuksen yksiköiden tai toimipaikkojen yhteisenä, kokonaan tai osin yksikkö- tai toimipaikkakohtaisena, seudullisena tai käytetäänkö muuta ratkaisua
- millaista opetussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat opetussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen
- miten opetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, esiopetuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat suunnitelmat otetaan opetussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon
- miten opetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta lukuvuosisuunnitelmasta tiedotetaan huoltajille ja sidosryhmille
- miten opetussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään
- laaditaanko tasa-arvolain¹⁸ sekä yhdenvertaisuuslain¹⁹ mukaiset suunnitelmat osana opetussuunnitelmaa vai erillisinä.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Paikalliset tarkennukset on kirjattu ja kuvattu esiopetussuunnitelman perusteiden alalukujen loppuun. Opetussuunnitelma julkaistaan ePerusteet -palvelussa ja kaupungin nettisivuilla.

Opetussuunnitelman pohjana on hyödynnetty Hämeenlinnan esiopetuksen opetussuunnitelmaa, joka on päivitetty edellisen kerran vuonna 2025. Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen on osallistunut varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöä, päiväkodin johtajia sekä hallinnon asiantuntijoita keskustelu- ja kehittämistilaisuuksissa sekä verkostoissa. Esiopetusikäisten lasten näkemyksiä on kerätty kuulemisten, haastattelujen ja kyselyjen avulla. Huoltajien näkemyksiä ja kokemuksia on kuultu vanhempainilloissa ja asiakaskyselyissä. Oppimisen jatkumon ja yhteistyön kehittämisessä on tehty yhteistyötä perusopetuksen hallinnon ja henkilöstön kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ja sidosryhmiä on kuultu osana opetussuunnitelman päivitystä verkostokohtaamisissa.

¹⁷ Perusopetusasetus 9 §

¹⁸ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 5 a §

¹⁹ Yhdenvertaisuuslaki 6§

Hämeenlinnan kaupungin esiopetussuunnitelma velvoittaa sekä kunnallista että yksityisenä ostopalveluna järjestettävää esiopetusta. Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman hyväksyy sivistys- ja hyvinvointilautakunta.

Opetussuunnitelman arviointi ja kehittäminen

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman tarkentamiseksi laaditaan yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmat sekä tiimien toiminta- ja kehittämissuunnitelmat. Vuosittain laadittavat toimintasuunnitelmat täydentävät esiopetuksen opetussuunnitelmaa.

Yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmiin sisältyy seuraavat esiopetuksen velvoittavat suunnitelmat:

- **Esiopetuksen lukuvuosisuunnitelma**, johon kuvataan, miten lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tuki toteutetaan toimintakauden aikana esiopetusyhteisössä.
- **Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma**, jossa esiopetuksen henkilöstö arvioi yhdessä toimintaansa ja suunnittelee, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat esiopetusyhteisössä.
- **Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma**, jossa sovitaan toimintatavat ja käytännöt turvallisen kasvuyhteisön luomiseksi ja kirjataan, miten kiusaamista ennaltaehkäistään ja miten siihen puututaan.
- **Yksikön yhteisöllinen opiskeluhuoltosuunnitelma**, johon kuvataan esiopetusyksikön opiskeluhuollon toteuttaminen.

Esiopetusta järjestävät yksityiset palveluntuottajat laativat esiopetuksen velvoittavat suunnitelmat.

Yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmat laaditaan päiväkodin johtajan ja henkilöstön yhteistyössä lapsia ja huoltajia osallistaen. Suunnitelmien keskeiset sisällöt viestitään huoltajille päiväkodin johtajan toimesta.

Tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelma laaditaan kunnallisissa esiopetuksen tiimeissä vuosittain. Suunnitelmassa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisen esiopetuksen toteuttamista ja se toimii esiopetusryhmän pedagogisena suunnitelmana.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma laaditaan jokaiselle lapselle. Lapsikohtainen suunnitelma ohjaa arjen pedagogisia ratkaisuja ja tarkentaa, miten lapsen oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia tuetaan käytännössä. Suunnitelma toimii täydentävän varhaiskasvatuksen osalta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmana. Tarvittaessa lapselle laaditaan lisäksi oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukea koskeva suunnitelma. Suunnitelmat laaditaan yhteistyössä huoltajan kanssa.

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuva ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään ja järjestetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja esiopetuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä. Lapsella on oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen (luku 5).

2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin²⁰ sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Päiväkodissa tai perhepäiväkodissa järjestettävän esiopetuksen osalta sovelletaan lisäksi varhaiskasvatustalakeia ja sen nojalla annettua valtioneuvoston asetusta²¹. Jos lapsi osallistuu esiopetuksen lisäksi esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, ohjaa varhaiskasvatuksen järjestämistä varhaiskasvatustalakei²².

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuustalakei²³, tasa-arvotalakei²⁴, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus²⁵ ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus²⁶, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista²⁷, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007²⁸ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet²⁹. Esiopetukseen sovelletaan myös hallintotalakei³⁰ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³¹.

Suomen perustuslain³² mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

20 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

21 Perusopetuslaki 1 § (1136/2003)

22 Varhaiskasvatustalakei (540/2018) 12 § (1228/2020)

23 Yhdenvertaisuustalakei

24 Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta

25 Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

26 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

27 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

28 K:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

29 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

30 Hallintotalakei (434/2003)

31 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

32 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta³³. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan³⁴. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa. Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta³⁵. Opetuksen järjestäjän päätöksellä lapsi voi osallistua esiopetukseen perusopetuksen aloittamista edeltävänä vuonna³⁶, mikäli lapselle on psykologisten ja tarvittaessa lääketieteellisten selvitysten perusteella tehty päätös perusopetuksen aloituksesta vuotta säädettyä aiemmin. Perusopetuksen aloituksen myöhentämisestä sekä muusta esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä määrätään luvussa 5.5.

Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta³⁷. Tästä määrätään tarkemmin luvussa Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet – Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia kysymyksiä.

Perusopetuslain³⁸ mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja, taitoja ja edistää liikunnallista elämäntapaa. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa³⁹.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden⁴⁰, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia⁴¹. Varhennetun oppivelvollisuuden⁴² päätöksen saaneiden lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.5.1. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on oikeus osallistua myös esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen⁴³.

Esiopetusta ja sitä täydentävää varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaiskasvatuksen osalta tällöin varhaiskasvatustalakeja⁴⁴ ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita⁴⁵.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Koko esiopetuksen henkilöstö on vastuussa siitä, että esiopetusta toteutetaan suunnitelmallisesti. Esiopetuksessa otetaan huomioon lasten kielelliset, kulttuuriset ja katsomukselliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta⁴⁶. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä

33 Perusopetuslaki 4 § (1288/1999)

34 Perusopetuslaki 26 a § (1040/2014)

35 Varhaiskasvatustalake 12 §

36 Perusopetuslaki 27 §

37 Perusopetuslaki 10 §

38 Perusopetuslaki 2 §

39 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2–4 §

40 Perusopetuslaki 9 §

41 Perusopetusasetus 3 § (309/2021)

42 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

43 Perusopetuslaki 6 § ja Varhaiskasvatustalake 12 §

44 Varhaiskasvatustalake 15 a § (1183/2021)

45 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) luvut 2.1 ja 5

46 Perusopetuslaki 3 §

lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava opiskeluhoolto ovat maksuttomia⁴⁷. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria⁴⁸, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön⁴⁹. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä⁵⁰ ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain⁵¹ mukaisia kasvatustieteellisiä ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut⁵² julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnassa esiopetus järjestetään osana varhaiskasvatusta. Esiopetusryhmiä toimii sekä päiväkotien että koulujen yhteydessä. Esiopetuksen toiminnasta ja johtamisesta vastaa päiväkodin johtaja.

Esiopetusta järjestetään 4 tuntia päivässä noudattaen esi- ja perusopetuksen työ- ja loma-aikoja. Vuorohoidon ja laajennetun aukiolon yksiköissä toimivissa esiopetusryhmissä esiopetusta järjestetään 4 tuntia päivässä huomioiden lasten läsnäoloajat. Esiopetusajan lisäksi lapsille järjestetään täydentävää varhaiskasvatusta. Lapsen esiopetus voidaan järjestää tarvittaessa integroidussa erityisryhmässä, jos lapsikohtaisten tukitoimien toteuttaminen niin edellyttää.

Esiopetuksen toimipaikat ja lapsen esiopetuspaikka määräytyvät vuosittain Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan hyväksymien esioppilaaksi ottamisen periaatteiden mukaisesti. Lapselle myönnetään esiopetukseen koulukuljetus Hämeenlinnan koulukuljetuksen periaatteiden mukaisesti.

Hämeenlinnassa kunnallisen esiopetuksen lisäksi esiopetusta voidaan järjestää ostopalveluna yksityisen palveluntuottajien päiväkodeissa. Ruotsinkielinen esiopetus järjestetään ostopalveluna yksityisen Jappebon päiväkodissa.

Hämeenlinnassa toimii useita metsäesiopetusryhmiä, joissa toiminta perustuu metsä- ja luontopedagogiikkaan. Yksityisissä esiopetuksen toimipaikoissa voidaan tarjota pedagogisesti painotettua tai kielipainotukseen perustuvaa esiopetusta.

⁴⁷ Perusopetuslaki 31 § ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § (1225/2020)

⁴⁸ Perusopetuslaki 31 §

⁴⁹ Perusopetuslaki 29 § (1267/2013)

⁵⁰ Perusopetuslaki 35 §

⁵¹ Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003)

⁵² Perusopetuslaki 4 § (1288/1999) ja 7 §

2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhteistyössä luvussa 3.3 kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetuksen toimipaikoissa ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen⁵³ mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten oppimista, joten opettaja keskustele kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisesta lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman.

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Fyysisellä aktiivisuudella on myönteisiä vaikutuksia lasten oppimiseen ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin, liikkumiseen ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun lapsi on aloittanut esiopetuksessa, lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan⁵⁴ ellei kyseessä ole esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen terveydentilasta johtuvasta syystä (kts. luku 5). Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (leops). Jos lapsi osallistuu täydentävään varhaiskasvatukseen, suunnitelma on samalla lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen oppimissuunnitelmaan kirjataan tavoitteet esiopetuksen henkilöstön toiminnalle, vuorovaikutukselle, työtavoille ja oppimisympäristöille lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnetään

⁵³ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 5 §

⁵⁴ Perusopetuslaki 35 §

jatkuvaa havainnointia, monipuolista dokumentointia, lapsesta saatua aikaisempaa tietoa (esim. lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, neuvolapalautteet, monialainen yhteistyö) sekä huoltajien näkemyksiä lapsesta.

Lapsen oppimissuunnitelman laatimisesta vastaa esiopetuksen opettaja yhteistyössä lapsen huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja tarvittaessa erityisopettajien ja monialaisten asiantuntijoiden kanssa. Suunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa keväisin, tarvittaessa myös useammin. Kevään arviointikeskustelussa työstetään Tiedonsiirto esiopetuksesta kouluun –lomake yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstö tekevät tiivistä yhteistyötä nivelvaiheissa. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen lapsiryhmät tutustuvat toistensa toimintatapoihin ja oppimisympäristöihin toimintakauden aikana. Varhaiskasvatuksesta tai kotoa esiopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan mahdollisuus tutustua tulevaan esiopetuspaikkaan keväisin.

Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen toteutetaan ryhmien opettajien välisenä, yhteistyössä huoltajien ja lasten kanssa. Tiedonsiirrosta noudatetaan voimassa olevia tiedonsiirto-ohjeistuksia.

Esiopetuksesta perusopetukseen

Esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstö tekevät tiivistä yhteistyötä nivelvaiheissa. Esiopetuksen lapsiryhmät ja perusopetuksen ryhmät tutustuvat toistensa toimintatapoihin ja oppimisympäristöihin toimintakauden aikana. Yhteistyö suunnitellaan ja kirjataan lukuvuosisuunnitelmaan. Esiopetuksesta kouluun siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan mahdollisuus tutustua tulevaan kouluun keväisin.

Nivelvaiheessa keskeiset asiat lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kehityksestä ja oppimisesta kuvataan Tiedonsiirto esiopetuksesta kouluun -lomakkeeseen. Tiedonsiirto esiopetuksesta kouluun toteutetaan opettajien välisenä prosessina yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Tiedonsiirrosta noudatetaan voimassa olevia tiedonsiirto-ohjeistuksia tietojen siirrosta esiopetuksesta perusopetukseen.

Onnistuneet siirtymät edistävät lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kehitys- ja oppimisedellytyksiään. Nivelvaiheiden siirtymäkäytäntöjä arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti yhteistyössä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstön kanssa. Huoltajilta ja lapsilta saatu palaute otetaan huomioon kehittämistyössä.

Luvussa 5.1.2. kuvataan tarkemmin tuen jatkumoa ja tiedonsiirtoa.

"Meidän tarkoitus on antaa lapsille eskarissa mahdollisimman hyvät eväät hyvään elämään. Sellaiset kokonaisvaltaiset eväät, jotka auttavat elämässä pärjäämisessä, asioiden selvittelyssä, uuden oppimisessa, toimimaan oman iän mukaan hienona yhteiskunnan jäsenenä ja joskus tulevaisuudessa löytämään paikkansa ja onnen tässä maailmassa." Työntekijä

2.3. Arvoperusta

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁵⁵, perusopetuslain⁵⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen⁵⁷ mukaisesti.

⁵⁵ YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989

⁵⁶ Perusopetuslaki 3 a § (163/2022) ja 29 §

⁵⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten moninaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, ohjaa lapsia terveyttä, hyvinvointia ja liikunnallisuutta edistäviin elämäntapoihin sekä tarjoaa lapsille mahdollisuuksia kehittää tunteita ja taitojaan, eettistä ajatteluaan ja kauneudentajuun.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen moninaisiin perheisiin sekä kotien moninaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkökulmiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta⁵⁸.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävästä elämäntavasta periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate⁵⁹. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnassa järjestettävä esiopetus perustuu valtakunnallisten esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden määrittelemille arvoille sekä Hämeenlinnan kaupunkistrategiassa määritellyille arvoille ja tavoitteille. Hämeenlinnassa esiopetuksen keskeisinä arvoina ovat yhteisöllisyys, turvallisuus, yhdenvertaisuus, osallisuus sekä leikkimistä ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.

Lapsen oikeudet ja lapsuuden itseisarvo

Hämeenlinnan esiopetuksessa jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Esiopetuksessa vahvistetaan jokaisen lapsen osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia omassa yhteisössään. Lasten aloitteet, kiinnostuksen kohteet ja havainnot ovat yhteisen toiminnan lähtökohta. Pedagogiikassa painottuu henkilöstön ja lasten välinen dialoginen vuorovaikutus. Esiopetuksen arjen suunnittelua, toteutusta ja arviointia tehdään tiivistä yhdessä lasten kanssa.

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on, riippumatta ominaisuuksistaan, kyvyistään tai onnistumisistaan. Lapsi on aktiivinen oppija, leikkijä, osaja ja jokaisella on oma kasvun rytminsä. Lapsella on oikeus rakentaa käsitystään itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti, vuorovaikutuksessa esiopetusyhteisönsä kanssa. Esiopetuksessa lapsi saa tuntea kuuluvansa ryhmään ja olla tärkeä yhteisönsä tasavertainen jäsen omine ajatuksineen ja mielipiteineen.

"Lasten oikeudet ovat meidän kasvattajien velvollisuuksia. Me huolehdimme, että ne toteutuvat lasten arjessa." Työntekijä

⁵⁸ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

⁵⁹ Yhdenvertaisuuslaki 6 §

"Vaikka aina ei ole ollut helppoa ja arjessa on monenlaisia tilanteita, voin luottaa vanhempana, että eskarin aikuiset huolehtivat siitä, että lapseni kuuluu ryhmään, eikä jää ulkopuolelle." Huoltaja

"Eskariryhmässä oppimisympäristö tukee lapseni kehitystä innostavasti ja monipuolisesti. Lisäksi liikutaan ja retkeillään paljon. Oppia voi monessa paikassa! On mahtavaa nähdä projekteja eskarin seinillä ja kotiin tulevien kuvien kautta!" Huoltaja

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Hämeenlinnan esiopetuksessa turvataan kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet oppimiseen, osallisuuteen ja omien näkemysten ilmaisuun riippumatta lapsen sukupuolesta, iästä, kielestä, kulttuuritaustasta, perhemuodosta, katsomuksesta, toimintakyvystä tai muista henkilökohtaisista tekijöistä. Esiopetus tukee lasten kasvua tasa-arvoiseen ja demokraattiseen yhteiskuntaan sekä toteuttaa tehtävänsä edistämällä yhdenvertaisuutta, ehkäisemällä syrjintää ja vahvistamalla jokaisen lapsen osallisuutta.

Esiopetuksessa ei hyväksytä kiusaamista, rasismia, syrjintää, häirintää eikä väkivaltaa missään muodossa. Lasten ja perheiden moninaisuus huomioidaan esiopetusyhteisöjen toimintakulttuurissa sekä vuorovaikutuksessa.

"Tasa-arvo on sitä, että jokainen saa, mitä tarvitsee ja yhdenvertaisuus sitä, että jokaisella on samat mahdollisuudet." Työntekijä

"Olen ilahtunut siitä, kuinka lapsemme kasvattajat ovat aina kiinnostuneita meille tärkeistä juhlapyhistä ja kannustavat lastani kertomaan ryhmässä meidän juhlaperinteistämme. He antavat mahdollisuuden nähdä myös oma uskonto ja kulttuuri arvokkaana." Huoltaja

Lapsiystävällinen Hämeenlinna

Lapsiystävällisyys näkyy esiopetuksen arjessa lapsiystävällisenä toimintakulttuurina ja ajattelutapana. Hämeenlinnan esiopetuksessa lapsiystävällisyys on toimintakulttuurin perusta. Lasten ajatuksia arvostetaan ja ne huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, ja lapset saavat vaikuttaa oman yhteisönsä arjen rakentumiseen. Esiopetuksessa rakennetaan turvallista kasvuyhteisöä, jonka tavoitteena on lasten oppimisen edistäminen, hyvinvoinnin vahvistaminen ja myönteisten ihmissuhteiden rakentaminen. Yhteisöllinen ja kunnioittava toimintakulttuuri tukee lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja turvallisuutta sekä vahvistaa lapsen luottamusta itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan.

Kestävän elämäntapa

Hämeenlinnan esiopetuksessa kasvatetaan lapsia Kestävän elämäntavan opinpolun tavoitteiden mukaisesti. Kestävän elämäntavan opinpolku läpäisee varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen. Kestävän elämäntavan opinpolku kasvattaa ja ohjaa hämeenlinnalaisia lapsia kestävään ja vastuulliseen elämäntapaan juurruttaen lapsiin ekososiaalista sivistystä ja vastuullisia elämäntapoja, vuosi vuodelta osaamista syventäen. Esiopetuksessa kestävä elämäntavan opinpolku rakentuu lapsen luontosuhteen vahvistamisesta, yhteisöön kuulumisesta ja lähiympäristöstä toimimisesta tavoitteena vahvistaa lasten toimijuutta, vastuuta ja toivoa. Kestävän elämäntavan opinpolkua avataan tarkemmin luvussa 4.3.4.

Metsä- ja luontopedagogiikka

Hämeenlinnan esiopetuksessa luonto- ja metsäpedagogiikka on keskeinen toimintatapa, jossa monipuolinen lähiluontoa toimii esiopetusryhmien oppimisympäristönä. Toiminta on lapsilähtöistä, leikkiin perustuvaa ja tavoitteellista, ja se tukee kokonaisvaltaista oppimista, hyvinvointia sekä luontosuhteen ja kestävä elämäntavan kehittymistä. Metsä- ja luontopedagogiikassa keskeisinä työtapoina hyödynnetään ilmiöpohjaista tutkivaa ja toiminnallista oppimista ja leikkiä.

Hämeenlinnassa toimii useita metsäesiopetusryhmiä. Metsäesiopetusryhmien oppimisympäristönä toimivat päiväkodin tai koulun läheiset metsä-, luonto- ja kaupunkiympäristöt ja useilla ryhmillä on tukikohtanaan kota. Metsäryhmien henkilöstöstä on muodostettu Metsäverkosto, joka arvioi ja kehittää metsäryhmien toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa Hämeenlinnassa.

"Taitavasti suunniteltu ja toteutettu luonto- ja metsäpedagogiikka. Luova tapa opettaa ja kasvattaa lapsia." Huoltaja

Hämeenlinnan Kulttuuripolku

Hämeenlinnan Kulttuuripolku eli kulttuurikasvatussuunnitelma toteuttaa lapsen oikeutta taiteeseen ja kulttuuriin tarjoamalla jokaiselle lapselle yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua kulttuurielämään. Kulttuurikasvatus on lapsilähtöistä, kokemuksellista ja tavoitteellista toimintaa, jossa lapsi toimii kulttuurin kokijana, tekijänä ja tulkitsijana, vahvistaen omaa identiteettiään, luovuuttaan sekä ymmärrystään kulttuurisesta moninaisuudesta. Kulttuuripolun kautta jokainen hämeenlinnalainen lapsi saa vuosittain monipuolisia taide- ja kulttuurikokemuksia.

"Arxin lainamateriaalien avulla ja inspiroimina teimme lasten kanssa maailmanympärysmatkaa eri maiden kulttuureihin. Opimme niin paljon uutta eri kulttuureista!"

2.4. Oppimiskäsitys

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnassa esiopetuksen toiminta perustuu oppimiskäsitykseen, jossa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, joka oppii vuorovaikutuksessa ja leikissä yhdessä muiden kanssa. Oppiminen on lapselle kokonaisvaltainen prosessi, jonka lähtökohtana on lapsen osallisuuden kokemus ja oman toimijuuden vahvistaminen.

Leikki on lapselle luontaisin tapa oppia ja olla yhteydessä vertaisiin. Hämeenlinnan esiopetuksessa leikille annetaan aikaa, tilaa ja arvoa. Henkilöstön tehtävänä on tunnistaa leikin pedagoginen merkitys, sekä rikastaa ja syventää lasten leikkiä, mielikuvitusta, luovuttaa ja yhteistä toimintaa siten, että se edistää jokaisen lapsen oppimista ja vahvistaa lasten osallisuuden ja pystyvyyden tunnetta. Esiopetuksen henkilöstö tukee lasten välisen leikin kehittymistä, luo leikkiin kannustavia oppimisympäristöjä ja rikastaa, tukee ja laajentaa leikkiä.

Esiopetuksessa oppiminen tapahtuu kaikissa päivän hetkissä ja tilanteissa kokonaisvaltaisesti kokien ja oivaltaen. Esiopetuksen henkilöstön tehtävä on innostua ja lumoutua lasten toiminnasta tarttumalla heidän aloitteisiinsa ja syventämällä lasten mielenkiinnon kohteita yhteisen ihmetyksen ja oppimisen kokemuksiksi. Oppimisympäristöinä toimivat lasten monipuoliset sisätilat sekä lähiympäristöt. Esiopetuksen sisällölliset tavoitteet toteutuvat lasten ja aikuisten kohtaamisen ja vuorovaikutuksen, yhteisten leikkien, projektien, retkien ja oppimisen iloa korostavan toiminnan kautta.

Hämeenlinnan esiopetuksessa kasvatetaan hyvinvoivia oppijoita. Osallisuuden kokemus ja mahdollisuus vaikuttaa yhteiseen tekemiseen luovat vahvan perustan oppimiselle

ja hyvinvoinnille. Lapsille luodaan mahdollisuuksia ja heitä kannustetaan vaikuttamaan arjen ja yhteisönsä rakentumiseen esiopetusryhmässä. Esiopetuksessa tuetaan myönteisen oppijaminäkuvan kehittymistä. Lapsille tarjotaan monipuolisia oppimiskokemuksia, iloitaan yhdessä onnistumisista ja kannustetaan sinnikkääseen yrittämiseen. Esiopetuksessa tunnustetaan ja nimetään lasten vahvuuksia sekä annetaan heille myönteistä palautetta. Onnistumisen kokemukset sekä kannustava palaute sinnikkäästä harjoittelemisesta vahvistavat lapsen uskoa omaan kykyihinsä. Lapsen vahvuuksista, tarpeista ja oppimisesta keskustellaan aktiivisesti huoltajien kanssa. Yhteistyö ja yhteinen ymmärrys huoltajien kanssa lapsesta luovat perustan lapsen oppimisen tukemiseksi.

"Olennaista on, miten ymmärrämme sen, miten lapsi oppii. Se ohjaa, minkälaisia työtapoja käytämme. Tämän jälkeen oppimisen alueet kytkeytyvät luonnollisesti oppimiskokonaisuuksiksi." Työntekijä

"Oppimisen tulee olla mukaansa tempaavaa, leikin kautta tapahtuvaa, jossa lapsen omakohtainen kokemus tai tunne auttaa lasta ymmärtämään todellisuutta." Työntekijä

"Monipuolista, oppimista leikin varjolla, tutkimalla ja tekemällä. Luonnossa liikkumista ja tarkkailua. Epäonnistumisissa kannustava toiminta ja muistuttaa, ettei kaikissa asioissa tarvitse olla täydellinen, kaikkea ei voi osata heti." Työntekijä

"Lapseni esiopetuksessa toteutuu uteliaan oppimisen halun herättäminen ja vahvistaminen, myönteiset oppimiskokemukset ja lasten itsetunnon vahvistaminen oppijoina ja keksijöinä." Huoltaja

2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen ⁶⁰periaatteelle tarkastella opetusta kokonaisuutena. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestävän ja liikunnallisen elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteenä ovat kestävän elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden toteutumista esiopetuksessa suunnitellaan ja arvioidaan tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelman sekä pedagogisen dokumentoinnin avulla. Laaja-alaisen osaamisen kehittymisen tavoitteita tukevat monipuoliset oppimisympäristöt ja yhteistyökumppanit. Laaja-alaisen oppimisen tavoitteiden toteutumisessa

⁶⁰ Valtioneuvoston asetus (422/2012) ja OKM muistio 28.6.2012

tehdään yhteistyötä mm. kirjastojen, ARXin, liikuntapaikkojen ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Henkilöstön työn tukena toimivat erilaiset pedagogiset tukimateriaalit.

Laaja-alaisen osaamisen arvioinnissa ja kehittämisessä käytetään apuna Valssin arviointityökaluja ja Kehittävän palautteen tuloksia.

"Elinikäiseen oppimiseen kuuluu vahvasti ajatus motivaatiosta oppia uutta koko elämänsä ajan. On tiedettävä oma tapansa toimia ja oppia - ja oppimiansa asioita tulee osata soveltaa." Työntekijä

2.5.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa lapsiryhmiin luodaan yhteisöllistä ja vuorovaikutteista oppimisympäristöä, jossa lapsia rohkaistaan aktiiviseen ajatteluun, uteliaisuuteen ja ihmettelyyn. Lasten ajatukset, kiinnostuksen kohteet, leikit ja pohdinnat ovat lähtökohtana yhteiselle oppimiselle ja toiminnalle. Lapsille luodaan esiopetuksessa tilaa ja aikaa sanoittaa omia ajatuksiaan ja yhteisen keskustelun kautta oppia, ihmetellä ja oivaltaa uutta.

Ajattelun ja oppimisen taitojen oppimisessa keskeistä on lapsen toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen. Lapsille annetaan aikaa ja tilaa ilmaista näkemyksiään, esittää kysymyksiä ja osallistua yhteiseen pohdintaan. Esiopetuksen henkilöstö tukee lasten ajattelun kehittymistä kuuntelemalla, havainnoimalla ja ohjaamalla yhteistä keskustelua.

Lapsia ohjataan tunnistamaan omaa oppimistaan ja edistymistään sekä ymmärtämään, että oppiminen on prosessi, johon kuuluu myös erehtyminen ja uudelleen yrittäminen. Lasten luottamusta omaan oppimiseen tuetaan kannustamalla ja kehumalla lasta, iloitsemalla oivalluksista sekä tukemalla lasta sinnikkyteen haasteita kohdatessaan. Yhteistä oppimista tehdään näkyväksi ja yhteisestä oppimisesta iloitaan. Lapsia ohjataan ratkaisemaan ongelmia luovasti yhdessä muiden kanssa.

Yhteinen keskustelu on keskeinen ajattelun ja oppimisen väline esiopetuksessa. Keskustelujen kautta rakennetaan yhteisöllistä toimintakulttuuria, jossa lapset voi vaikuttaa ryhmän toimintaan. Pedagoginen dokumentointi ja siihen liittyvä yhteinen tarkastelu auttavat lapsia tunnistamaan oppimistaan, vahvuuksiaan ja edistymistään. Tämä vahvistaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana ja kehittää itsearvioinnin taitoja.

2.5.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito

kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Vuorovaikutus- ja tunnetaitojen sekä itsensä ilmaisemisen taitojen vahvistaminen ovat esiopetuksen keskeinen tehtävä. Vuorovaikutus- ja tunnetaitojen oppimisen perustana on jokaisen lapsen arvostava kohtaaminen ja sensitiivinen vuorovaikutus. Esiopetuksen henkilöstön tehtävänä on luoda jokaiseen ryhmän lapseen lämmin, kunnioittava ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde. Henkilöstö tunnistaa lasten aloitteet ja viestit sekä vastaa niihin lapselle merkityksellisellä tavalla. Henkilöstö on aidosti läsnä lapsia kuunnellen ja kohdaten. Henkilöstö varmistaa, että jokainen lapsi tulee kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään.

Toiminnassa vahvistetaan lapsiryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta, luodaan turvallinen ilmapiiri sekä tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Lapsia rohkaistaan yhteiseen toimintaan vertaissuhteissa. Henkilöstö toimii mallina arvostavasta ja toiset huomioon ottavasta vuorovaikutuksesta. Henkilöstö tukee lapsia vuorovaikutustilanteissa mallintamalla, sanoittamalla ja toimimalla lasten ilmaisun tukena. Sensitiivinen aikuinen tunnistaa lasten erilaiset tarpeet ja tukee aktiivisesti myös syrjäänvetäytyviä lapsia osallistumaan ryhmän toimintaan.

Lapset harjoittelevat vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä itsesääätelytaitoja leikeissä. Esiopetuksen henkilöstö osallistuu lasten leikkiin sekä sisällä että ulkona lasten keskinäistä vuorovaikutusta tukien. Lapsia ohjataan harjoittelemaan tunnetaitoja, itsesääätelyä ja rakentavaa vuorovaikutusta arjen tilanteissa. Henkilöstö tukee lapsia ristiriitojen käsittelyssä, auttaa asettumaan toisen asemaan, nimeämään ja tunnistamaan omia ja toisten tunteita sekä toimimaan empaattisesti ja oikeudenmukaisesti toisia kohtaan. Monipuolisia tunnetaitomateriaaleja käytetään tukemaan lapsia tunnetaitojen oppimisessa.

Yhteisöllisyyden vahvistamista ja kiusaamisen ehkäisemistä toteutetaan arjessa päivittäin. Ryhmässä sovitaan yhdessä lasten kanssa kiusaamiseen puuttumisesta ja ristiriitojen ratkaisemisesta. Ristiriitojen ratkaisemisessa käytetään menetelmiä ja toimintatapoja, jotka tukevat lasten omaa toimijuutta ja ristiriitojen rakentavaa ratkaisemista.

2.5.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään ja liikunnalliseen elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä ja liikunnallisen elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun, liikkumisen ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikkumiseen lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä ja heille tarjotaan kokemuksia liikkumisen ilosta. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Esiopetuksessa lasten itsestä huolehtimisen, arjen taitojen sekä terveyteen, turvallisuuteen ja teknologiaan liittyvien valmiuksien kehittymistä tuetaan osana jokapäiväistä toimintaa. Lapsia ohjataan, rohkaistaan ja kannustetaan harjoittelemaan arjen taitoja aikuisen tuella kiireettömästi ja omatoimisesti. Lasten kanssa harjoitellaan huolehtimaan omista tavaroista, lapsia kannustetaan yhteisiin arjen tehtäviin ja vastuisiin sekä kannetaan yhdessä vastuuta yhteisestä ympäristöstä.

Lasten kanssa keskustellaan ikä- ja kehitystaso huomioiden hyvinvoinnista ja terveydestä, kuten unesta, levosta, ravinnosta ja liikkumisesta. Lapsia ohjataan yhteisillä pohdintoilla tunnistamaan omaan hyvinvointiinsa vaikuttavia tekijöitä. Esiopetuksen arjessa liikutaan aktiivisesti, monipuolisesti ja iloiten tavoitteena vahvistaa jokaisen lapsen myönteistä suhtautumista liikkumiseen. Henkilöstö auttaa lasta tunnistamaan liikkumisen hyötyjä kokonaishyvinvoinnille ja oppimiselle.

Turvallisuutta ja itsensä huolehtimisen taitoja opetellaan kannustamalla lapsia keskustelemaan aikuisten kanssa tunteista ja ajatuksista sekä tukemalla lapsia pyytämään ja vastaanottamaan apua.

Lapsille mahdollistetaan lepo ja rauhoittuminen esiopetuspäivän aikana. Rauhoittumisen ja palautumisen taitoja opetellaan yhdessä lasten kanssa. Oppimisympäristöjä ja päivän rytmitystä suunniteltaessa huomioidaan erilaiset kuormitustekijät sekä kiinnitetään huomiota fyysisen, sosiaalisen ja aistikuormituksen vähentämiseen.

Esiopetuksessa harjoitellaan teknologian turvallista, luovaa ja vastuullista käyttöä. Digiturvataitoja harjoitellaan keskustellen, mallintamalla ja erilaisissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan kertomaan aikuiselle kaikista digitaalisissa ympäristöissä kohtaamistaan epäselvistä tai huolta herättävistä tilanteista. Tavoitteena on vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta ja luottamusta omaan toimintaansa digitaalisissa ympäristöissä.

2.5.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvalukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitys, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Monilukutaito on perustaito, joka vahvistaa lasten ajattelua, osallisuutta, tasa-arvoa ja kykyä jäsentää maailmaa sekä luo perustaa jatkuvalla oppimiselle. Se kattaa erilaisten viestien tulkinnan

ja tuottamisen (sanallinen, kuvallinen, numeerinen, audiovisuaalinen ja digitaalinen) sekä kyvyn toimia monimuotoisessa tekstimaailmassa arjessa, oppimisessa ja yhteisössä.

Esiopetuksessa monilukutaitoa kehitetään leikin, ilmaisun, kokeilun ja yhteisen pohdinnan kautta. Lapsille luodaan mahdollisuuksia tutkia ja tuottaa erilaisia viestejä sekä sanoittaa kokemuksiaan ja tunteitaan. Kehittämisen painopisteitä ovat kuvalukutaito, lukemisen ja kirjoittamisen valmiudet, numeerinen lukutaito sekä medialukutaito.

Lapsen ajattelu ja monilukutaito kehittyvät oman kulttuurisen ja yhteiskunnallisen toimijuuden kautta lapsen omassa kasvuympäristössä. Monipuoliset oppimis- ja toimintaympäristöt, monenlaiset kokemukset ja sosiaaliset verkostot ruokkivat lapsen uteliaisuutta sekä innostavat lasta oppimaan ja kiinnostumaan ympärillä olevista asioista. Leikin, musiikin, taiteen, liikkeen, tutkimisen, kuvallisen sekä kaikenlaisen muun ilmaisun kautta lapsi jäsentelee tietoa sekä liittyy oppimaan asioita aikaisempaan kokemusmaailmaansa.

Kulttuuripolun sisällöt tukevat lapsen oman toimijuuden ja monilukutaidon kehittymistä moninaisissa toiminta- ja tekstiympäristöissä. Erilaiset kulttuurisisällöt laajentavat lapsen kokemusmaailmoja ja sosiokulttuurisia verkostoja. Kulttuurivierailut, esitykset, projektit sekä taidetyöpajat ja -materiaalit tukevat lasten taiteen ja kulttuurin tutkimista, tulkintaa ja lukemista.

Mediaan tutustutaan leikkien, tutkien, kokeillen ja keskustellen lasten kokemusmaailmasta käsin. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa monipuolisesti tiedonhankinnassa, ilmaisussa ja vuorovaikutuksessa sekä ymmärtämään median merkitystä omassa arjessa. Lasten medialukutaitoa vahvistetaan tarkastelemalla kriittisesti ja eettisesti mediasisältöjä, esimerkiksi vertailemalla kuvitteellisia ja todenmukaisia sisältöjä, tarkastelemalla median vaikutuksia sekä pohtimalla, miten media rakentaa merkityksiä, mielikuvia ja yleistyksiä. Samalla harjoitellaan vastuullista ja toisia kunnioittavaa toimintaa mediaympäristöissä. Mediakasvatuksessa huomioidaan lasten erilaiset lähtökohdat ja turvataan yhdenvertaiset mahdollisuudet medialukutaidon kehittymiseen.

Monilukutaitoon sisältyy tekoälylukutaito, joka tarkoittaa valmiuksia ymmärtää tekoälyn roolia arjessa ja tulkita sen tuottamia sisältöjä. Tekoäly on osa digitaalista ympäristöä. Esiopetuksessa tekoälyyn tutustutaan tutkien ja keskustellen. Esiopetuksen henkilöstö toimii turvallisena ja uteliaana aikuisena, jonka kanssa tekoälyyn liittyviä havaintoja voidaan jakaa ja pohtia. Toiminta vahvistaa ihmettelyä, kriittistä ajattelua sekä valmiuksia tunnistaa ja arvioida tekoälyyn liittyviä sisältöjä muuttuvassa mediaympäristössä.

Tieto- ja viestintäteknologisen sekä monilukutaidon osaamisen sisältöjä ja menetelmiä tarkennetaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digiteknologian opetuskäytön ohjeistuksessa.

2.5.5. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (005)

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa tutustutaan teknologiaan ja teknologian merkitykseen sekä opetellaan teknologian käyttöä luovasti ja turvallisesti yhdessä. Erilaisia digitaalisia välineitä, kuten tabletteja, kosketusnäyttötauluja ja robotiikkaa käytetään arjessa monipuolisesti osana arjen

toimintaa ja leikkiä. Toiminnassa korostuvat yhdessä tekeminen, vuorovaikutustaidot ja toisten huomioiminen digitaalisissa ympäristöissä.

Esiopetuksessa tutustutaan tiedonhakuun, tiedon jäsentämiseen sekä ohjelmoinnilliseen ajatteluun. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon etsimistä itseään kiinnostavista aiheista ja opetellaan käyttämään digitaalisia välineitä ohjatusti. Ohjelmoinnillista ajattelua vahvistetaan leikin, pelien ja omien ohjeiden keksimisen kautta, mikä tukee loogista ajattelua ja ymmärrystä digitaalisten sovellusten toiminnasta. Pelillisuus ja luova teknologian käyttö motivoivat ja innostavat luovaan toimintaan ja ongelmanratkaisuun.

Tekoäly nähdään osana esiopetuksen laajenevaa digitaalista toimintaympäristöä. Hämeenlinnan esiopetuksessa henkilöstö kehittää osaamistaan tekoälyn mahdollisuuksista ja hyödyntää sitä tarkoituksenmukaisesti työn tukena. Tekoälystä keskustellaan lasten kanssa heidän arjestaan nousevien ilmiöiden kautta, jolloin lasten ymmärrystä digitaalisesta maailmasta vahvistuu. Toiminnassa korostetaan turvallista, eettistä ja tietosuojan huomioivaa lähestymistapaa. Tavoitteena on, että tekoälyyn liittyviä ilmiöitä tarkastellaan yhdessä aikuisen kanssa vuorovaikutuksessa, lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden, sekä tuetaan lasten yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia digitaalisessa ympäristössä.

Esiopetuksessa harjoitellaan yhdessä turvallisia ja vastuullisia toimintatapoja digitaalisissa ympäristöissä. Lasten kanssa opetellaan teknologian tarkoituksenmukaista käyttöä arjessa ja mallinnetaan turvallista toimintaa digitaalisissa ympäristöissä. Lasten kanssa keskustellaan tiedon luotettavuudesta, tekijänoikeuksista sekä peleihin ja sovelluksiin liittyvistä ikärajoista sekä pelaamisen turvallisuudesta. Henkilöstö varmistaa, että esiopetuksessa tuotettujen mediasisältöjen tapahtuu eettisesti, vastuullisesti ja muita kunnioittavasti. Lasten kanssa keskustellaan tuotettujen mediasisältöjen jakamisesta, ketä saa kuvata, milloin ja millä luvalla, sekä missä sisällöt voidaan jakaa ja missä ei. Näin lapset oppivat jo varhain kunnioittamaan omaa ja toisten yksityisyyttä sekä ymmärtämään vastuullisen median käytön perusteita.

Huoltajien kanssa keskustellaan digitaalisen osaamisen merkityksestä ja tavoitteista esiopetuksessa. Lasten ja huoltajien kanssa keskustellaan vapaa-ajan digisuosituksista tukien lasten kokonaisuhyvinvointia.

Tieto- ja viestintäteknologisen sekä monilukutaidon osaamisen sisältöjä ja menetelmiä tarkennetaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digiteknologian opetuskäytön ohjeistuksessa. Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa on nimetyt TVT -vastaavat ja henkilöstön tukena digipedagogiikan kehittämisessä toimivat kiertävät digitutorit.

2.5.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin⁶¹ kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

61 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

Hämeenlinnan esiopetuksessa arkea luodaan lasten kiinnostuksen kohteista ja aloitteista käsin. Esiopetuksen henkilöstö kuuntelee aktiivisesti lasten ajatuksia, kannustaa heitä ilmaisemaan omia ajatuksiaan ja tuomaan esiin toiveitaan. Esiopetuksen arkea ja toimintaa luodaan ja ideoidaan aidosti yhdessä lasten ja henkilöstön välisellä keskustelulla. Lasten kiinnostuksen kohteet ja ajatukset ovat toiminnan lähtökohtana ja henkilöstön tehtävä on tarttua aloitteisiin, laajentaa ja rikastaa ideoita leikeiksi ja oppimisen kokonaisuuksiksi esiopetuksen tavoitteet huomioiden. Yhteisen osallisuuden pedagogiikka rakentuu arjessa kohtaavasta ja kuulevasta vuorovaikutuksesta, yhteisestä ideoinnista ja monipuolisesta, iloa ja oppimista edistävästä toiminnasta.

Lapsen osallisuuden ja vaikuttamisen kokemus syntyy vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Leikki toimii keskeisenä osallisuuden areenana, jossa lapset harjoittelevat omien ajatustensa ilmaisemista, neuvottelua ja yhteisen toiminnan rakentamista. Esiopetuksen henkilöstö osallistuu lasten leikkiin, rikastaa ja syventää sitä pedagogisesti ja tukee lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista. Keskeisenä oppimistavoitteena onkin tukea lapsia ilmaisemaan itseään, osallistumaan ja vaikuttamaan yhteiseen toimintaan, mutta myös kuulemaan ja kohtaamaan toisten ajatukset, ideat ja toiveet.

Arjen yhteisen suunnittelun tukena voidaan käyttää lasten haastatteluja, ideointihetkiä kuvien, käsitekarttojen tai piirtämisen äärellä, lasten kokouksia ja äänestyksiä tai ideaseiniä, joilla lasten ajatuksia, toiveita ja ideoita toimintaan tehdään näkyväksi. Ryhmässä toteutetut yhteiset suunnitteluhetket tukevat lasten osallistumista ja opettavat yhteisen päätöksenteon taitoja.

Lapsiystävällisessä Hämeenlinnassa lasten ajatuksia kuullaan ja kerätään säännöllisesti ja vastauksia hyödynnetään kaupunkitasoisten suunnitelmien ja ohjelmien, kuten kuntastrategian sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimisessa sekä tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittelyssä. Henkilöstö on tärkeässä roolissa lasten kuulemisten toteuttamisessa. Lapsiystävällisenä kuntana Hämeenlinnassa on tehty päätös lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönotosta kaupunginhallituksessa, sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa sekä kaupunkirakennelautakunnassa. Lapsivaikutuksen arviointi tehdään aina niissä lapsiin tai lasten elämään vaikuttavissa asioissa, joissa päätös on strategisesti, toiminnallisesti tai taloudellisesti merkittävä tai kyseessä on merkittävä muutos palveluissa tai kyseessä on uusi palveluiden järjestämistapa.

"Pienryhmätoiminta tukee lasten osallisuutta, jokainen lapsi saa näin äänensä kuuluviin ja aikuisena pystyn ohjaamaan heitä myös toisten kuuntelemiseen. Toimintatapojamme ovat myös lasten kokoukset, äänestykset, toiveiden kirjaaminen näkyviin ja toiveiden toteuttaminen yhteisinä projekteina. Lapsi voi myös asettaa itselleen oppimistavoitteita, mitä me aikuiset autamme saavuttamaan." Työntekijä

"Päiväkodin aikuiset tuntevat lapseni ja hänen kiinnostuksen kohteensa. Toimintaa suunnitellaan projekteittain lasten omien kiinnostuksen kohteiden mukaan. Kun lapseni ehdotti päiväkotiin lempikirjapäivää oman lelun päivän lisäksi, muutaman viikon päästä sellaisia järjestettiin." Huoltaja

3. Esiopetuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Opetuksen järjestäjän ja esiopetusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille esiopetuksen eri toimipaikoissa. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.

Esiopetuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista, periaatteista ja oppimiskäsityksestä
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä, työtavoista ja pedagogisista käytännöistä, mukaan lukien oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus. Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään ja järjestetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki ja oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt. Opetusjärjestelyissä huomioidaan saavutettavuus ja esteettömyys. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti esiopetuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Esiopetuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Inklusiivinen toimintakulttuuri Hämeenlinnan esiopetuksessa:

- On kokonaisvaltainen toimintakulttuuri, joka koskee kaikkia lapsia ja pohjautuu tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen, syrjimättömyyteen ja moninaisuuden näkemiseen rikkautena
- On esiopetuksen kehittämistä, yhteisöllisyyden edistämistä ja kaikkien lasten oppimista edistävän pedagogiikan kehittämistä
- Sisältää yleistavoitteen kaikille avoimesta lähipalvelusta, jossa huomioidaan esteettömyys, osallisuus, aktiivinen toimijuus ja yhteistyö
- Kaikilla lapsilla on oikeus kasvatukseen ja opetukseen niissä yhteisöissä, joissa he elävät, sekä oikeus saada siellä tarvitsemansa tukitoimet
- Tarkoittaa sitä, että kaikkia lapsia arvostetaan ja autetaan kasvamaan siten, että he tuntevat kuuluvansa ryhmäänsä ja yhteisöönsä niiden täysivaltaisina jäseninä
- Merkitsee kaikkien lasten kiinnostuksen kohteiden, oppimisvalmiuksien ja -tapojen sekä tuen tarpeiden huomioimista ja kaikkien lasten hyväksymistä yksilöllisine ominaisuuksineen

- Tarkoittaa, että jokainen lapsi saa riittävän ja oikea-aikaisen tuen oppimiselleen ja kehitykselleen osana arkea, ja tuki järjestetään lapsen tarpeiden mukaan tarvittaessa myös erityisryhmässä
- Tarvitsee toteutuakseen toimintakulttuurin kehittämistä oppivassa yhteisössä ja riittävät resurssit
- On oppimisen ja osallisuuden esteiden ehkäisyä, vähentämistä ja poistamista siten, että kaikkien hyvinvointia tuetaan, osallistumista vahvistetaan ja oppimisen esteitä vähennetään.

3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen, lasten osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja esiopetuksen kokonaisuuden toteuttamisessa. Toimintakulttuuri vaikuttaa aina lapsen kohtaaman esiopetuksen laatuun. Toimintakulttuuriin sisältyvät esiopetuksen kaikki toiminnot, kuten oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestäminen, pedagogiikan arviointi ja oppimisympäristön turvallisuus.

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja opiskeluhuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Esiopetuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia ja erilaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä.

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa esiopetusyhteisöä.

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja tarpeitaan ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. Myös lasten nonverbaaliseen viestintään tulee kiinnittää huomiota. Lapset saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Esiopetus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö tiedostaa omia ennako-odotuksiaan ja rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Esiopetus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Esiopetuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä. Tähän liittyvää esiopetuksen laaja-alaista osaamista kuvataan tarkemmin luvussa kaksi (Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet).

Kielitietoisessa esiopetuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa,

vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Esiopetuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Monipuolisen liikkumisen tavoitteena⁶² on edistää oppimisen edellytyksiä ja esiopetukseen osallistumista sekä liikkumisen merkitystä kokonaisvaltaisena elämäntaitona esiopetuksessa ja sen ulkopuolella. Fyysinen aktiivisuus vaikuttaa lasten vireystilaan sekä tarkkaavaisuuteen ja toiminnanohjaukseen ja sillä voidaan edistää oppimista ja motorista kehitystä. Liikunnallisen elämäntavan vahvistamisessa on keskeistä luoda tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset liikkumisen mahdollisuudet osana toimintakulttuuria huomioiden erilaiset liikkumisen rajoitteet⁶³. Inklusiivinen, toisia kunnioittava ja avoimuutta tukeva toimintakulttuuri edistää turvallista oppimisympäristöä ja sitä kautta liikunnallista elämäntapaa. Liikunnallinen elämäntapa tukee kokonaisvaltaista hyvinvointia, mukaan lukien mielen hyvinvointia. Esiopetuksessa liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona käyttäen liikuntavälineitä ja leluja monipuolisesti sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lapsia ja perheitä ohjataan mahdollisuuksien mukaan suosimaan liikkumista kuten kävelyä tai pyöräilyä esimerkiksi oman auton käyttämisen sijaan esiopetuksen matkoilla. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta, syrjinnältä ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa kiusaamista, rasismia, väkivaltaa tai häirintää ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Henkilöstön läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Esiopetus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Esiopetuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Samalla lapset saavat positiivisia kokemuksia kestävästä elämäntavasta. Lasten hyvinvointia edistää, että heidän turvallisuuden tunnettaan ja uskoa tulevaisuuteen vaalitaan osana kestävä elämäntapaaan liittyvää kasvatusta.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnassa esiopetuksen arvioi ja kehittää toimintakulttuuria esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arvopohjan sekä kaupungin strategian ja arvojen pohjalta. Toimintakulttuurin arvioinnissa ja kehittämisessä keskeiset periaatteet ovat:

⁶² Perusopetuslaki 2 §

⁶³ Perusopetuslaki 31 §

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Oppiva yhteisö esiopetuksessa tarkoittaa toimintakulttuuria, jossa koko yhteisö – lapset ja aikuiset – oppivat yhdessä toisiltaan ja ympäristöstään. Yhteisö rakentuu dialogille, osallisuudelle ja turvallisuudelle. Esiopetuksen henkilöstöstä ja lapsista muodostuu oppiva yhteisö, joka arvioi ja kehittää toimintakulttuuriaan lasten oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Oppiva yhteisö suunnittelee, toteuttaa ja arvioi pedagogiikkaa ja toimintakulttuuria yhdessä. Oppivassa yhteisössä jaetaan havaintoja lasten oppimisesta, oppimista edistävästä toimintatavoista sekä arvioi ja kehittää yhteistä toimintaa jatkuvasti. Oppivassa yhteisössä toimitaan rohkeasti kokeillen, iloitaan onnistumisista, asetetaan tavoitteita, jaetaan vastuita, organisoidaan arkea ja kehitetään toimintatapoja yhdessä.

"Meillä oppiva yhteisö on keskittynyt kevään aikana kirjallisuuteen ja lasten kielellisen kehityksen vahvistamiseen. Lasten kirjallisuuskasvatukseen liittyvä koulutus herätti opettajissa uudenlaista innostusta ja ymmärrystä siitä, miten merkittävä rooli kirjallisuudella on lasten kielellisessä kehityksessä, mielikuvituksen vahvistamisessa ja yhteisöllisen oppimisen rakentamisessa. Innostus johti konkreettiseen kehittämistyöhön: Ryhdyimme ideoimaan yhdessä lasten kanssa oman kirjaston ja lukutilan, josta muodostui koko yhteisön yhteinen projekti. Tämä prosessi oli oiva esimerkki oppivasta yhteisöstä: Kasvattajat ja lapset innostuivat, oppivat uutta ja kehittivät koko yhteisön toimintaa lasten kielellisten valmiuksien vahvistamisessa. Yhteinen kehittäminen, avoin vuorovaikutus ja lasten osallisuus ovat olleet keskeisiä tekijöitä siinä, että kirjallisuuskasvatuksesta tulee merkittävä osa yksikön pedagogista identiteettiä." Työntekijä

Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikillä on keskeinen rooli esiopetuksen arjessa. Lasten leikit, mielenkiinnon kohteet ja aloitteet ovat toiminnan lähtökohtana. Oppimisympäristöjä kehitetään leikkimistä, liikkumista, kokeilemista ja oivaltamista tukeviksi. Lasten oikeutta leikkiin ja leikkien oppimiseen vaalitaan. Esiopetuksessa ymmärretään leikin itseisarvo lapselle sekä leikin pedagogista merkitystä hyödynnetään oppimisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä pitkäkestoisia ja luovia leikkejä, joissa he saavat kokea iloa ja riemua.

Esiopetuksessa yhteisöllisyyttä luodaan harjoittelemalla vuorovaikutus- ja tunnetaitoja, edistämällä aktiivista keskustelukulttuuria sekä ratkaisemalla ristiriitoja yhdessä. Lapsen kokemusta sosiaalisesta osallisuudesta vahvistetaan myönteisten oppimiskokemusten, leikin tukemisen ja ryhmäytymisen keinoin. Lapset saavat ihmetellä, sanoittaa ja pohtia yhdessä asioita. Lapsia tuetaan ilmaisemaan itseään ja omia ajatuksiaan sekä ottamaan muiden ajatukset ja tunteet huomioon.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Hämeenlinnan esiopetuksessa jokainen lapsi kokee osallisuutta yhteisöönsä ja tulee yhteisössään kohdatuksi yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Lapset kohdataan yhteisössään arvostavasti, heidän ajatuksiaan ja aloitteitaan kuullaan ja niihin vastataan. Henkilöstö tukee lapsia vastavuoroiseen vuorovaikutukseen vertaisten kanssa, toisten huomioon ottamista ja yhteistä neuvottelua.

Lapsella on oikeus tulla kuulluksi omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa tuetaan lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja suunnittelemalla, toteuttamalla ja arvioimalla arkea ja toimintaa yhdessä. Yhteistä arkea rakentamalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä sekä kokevat osallisuutta.

"Turvallisuuden tunne ilmenee ja kehittyy sen myötä, kun lapsi uskaltaa olla "juuri minä" ja kokee tulevaisuutensa kuulluksi ja nähdyksi ryhmässä. Yhteisöön kuulumisen tunne on tärkeää." Työntekijä

"Lasten keskinäisiin eriarvoistaviin puheisiin on hyvä keino kääntää kysymys takaisin lapselle, kuka käyttää eriarvoista kieltä: Miksi? Miltä tuntuisi? Mitä ajattelit tästä? Pedagogiset tunnetaitomateriaalit ovat todella tärkeitä työvälineitä." Työntekijä

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Esiopetuksessa rakennetaan turvallista, avointa ja osallisuutta vahvistavaa toimintakulttuuria, jossa moninaisuutta arvostetaan ja tehdään näkyväksi arjessa. Lasten erilaiset identiteetit, kielet, tavat ja näkökulmat rakentavat moninaisesti rikkaan yhteisön. Lasten ja perheiden erilaisiin kulttuureihin, kieliin ja katsomuksiin tutustutaan juhlien ja perinteiden kautta. Jokaisen lapsen kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista identiteettiä arvostetaan ja vahvistetaan. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan, ja jokaisella lapsella on oikeus kokea oma perheensä arvokkaaksi.

Huoltajia kannustetaan tuomaan perheen kulttuuria ja kieltä esiin osana lapsiryhmän toimintaa. Esiopetusryhmän kulttuurista moninaisuutta tehdään näkyväksi oppimisympäristöissä hyödyntäen moninaisuutta ilmentäviä leluja, kirjoja kuvia sekä kieliä. Lapsia rohkaistaan eri kielten käyttöön ja eri kulttuurien ja katsomuksien juhlapäiviä tehdään näkyväksi. Hämeenlinnan esiopetuksen oppimisympäristöjä kehitetään kielitietoisiksi eri kielet ja kielen oppijat huomioiden.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Hämeenlinnan esiopetuksessa lapsiryhmiin luodaan turvallinen kasvuyhteisö, joka on kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen edellytys. Sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja henkistä kriisinkestävyttä tuetaan arjen pedagogiikassa kehittämällä lasten tunnetaitoja, vuorovaikutusosaamista sekä kykyä kohdata erilaisia tilanteita turvallisesti aikuisten tukemana. Huoltajien kanssa tehdään avoimuuteen ja luottamukseen perustuvaa yhteistyötä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Hämeenlinnan esiopetuksessa edistetään liikkumista sallivaa ja liikkumiseen kannustavaa toimintakulttuuria, joka tukee lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä. Esiopetuksessa lapset saavat oppia liikkuen ja liikkua oppien. Riittävä fyysinen aktiivisuus toteutuu päivittäisellä ulkoilulla, retkillä, sisä- ja ulkotilojen luovalla ja monipuolisella käyttämisellä sekä liikkuvilla leikeillä ja peleillä. Lasten aloitteet, ideat ja kiinnostuksen kohteet huomioidaan myös liikkumisen suunnittelussa. Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeinen osa liikunnallisen elämäntavan tukemista. Henkilöstö keskustelee lasten huoltajien kanssa lapsen ja perheen liikkumisesta ja kannustaa perheitä liikkumaan yhdessä vapaa-ajalla.

Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri. Lapsia ohjataan yksilönä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Henkilöstön työn tueksi turvallisen vuorovaikutuksen luomiseen sekä kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen ohjaavat Kunnioittavan kohtaamisen materiaalit. Haastavien vuorovaikutustilanteiden tueksi on laadittu Uhkaavat tilanteet ja fyysinen rajoittamisen ohjeistus. Hämeenlinnan esiopetuksessa ei käytetä perusopetuslain (1998/628) 36 §:n mukaisia kurinpidollisia keinoja, kuten jälki-istuntoa, kirjallista varoitusta, opetuksen epäämistä tai määrääkaista erottamista.

Esiopetusikäisten hyvinvointia seurataan vuosittaisilla hyvinvointikyselyillä. Hyvinvointikyselyillä kerätään tietoa lasten hyvinvoinnista, terveydestä ja osallisuudesta. Kyselyn vastauksia käytetään esiopetuksen arviontiin ja kehittämiseen sekä hämeenlinnalaisten lasten hyvinvoinnin edistämiseksi osana Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelmaa.

Toimintakulttuurin kehittämisen rakenteet ja vastuut

Yksikkötaso

Päiväkodin johtaja vastaa esiopetuksen pedagogiikan johtamisesta opetussuunnitelman perusteiden ja paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Johtaminen suuntaa toimintaa kohti opetussuunnitelman mukaista toimintakulttuuria, jossa keskeistä on lapsen oppimisen, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen. Kehittämistyö on suunnitelmallista, tavoitteellista ja pitkäjänteistä sekä perustuu arviointiin. Johtaja luo edellytykset laadukkaalle pedagogiselle toiminnalle ja oppivalle yhteisölle. Toimintakulttuuria kehitetään yhdessä henkilöstön kanssa hyödyntäen yhteisön vahvuuksia ja osaamista. Pedagoginen johtaminen on yhteisen ymmärryksen luomista ja lasten oppimista ja etua edistävän pedagogiikan luomista.

Johtaja tukee yhteisöllistä toimintaa ja osaamisen jakamista tunnistamalla ja arvostamalla henkilöstön asiantuntijuutta. Johtaja luo oppivaan yhteisöön vuorovaikutukselliset ja säännölliset kohtaamiset, ja johtaa yhteisöä arviointiin ja kehittämiseen. Tavoitteena on yhteisen pedagogisen

osaamisen vahvistaminen. Pedagoginen johtajuus rakentuu vuorovaikutuksessa henkilöstön, johtajan ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Lasten ja huoltajien osallisuus varmistetaan toimintakulttuurin kehittämisessä.

Pedagoginen johtajuus rakentuu jaetusti koko työyhteisössä ja sitä tehdään rohkeasti ja positiivisesti yhdessä. Henkilöstöllä on aktiivinen rooli pedagogiikan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Jaettu pedagoginen johtajuus vahvistaa yhteistä vastuuta, osaamisen hyödyntämistä ja sitoutumista tavoitteisiin sekä tukee oppivan ja kehittyvän toimintakulttuurin rakentumista.

Toiminta- ja kehittämissuunnitelmat ovat reflektoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin välineitä, joiden avulla rakennetaan yhteistä toimintakulttuuria päiväkodin johtajan johdolla. **Lukuvuosisuunnitelma** laaditaan osana yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa yhteistyössä johtajan ja esiopetuksen henkilöstön kanssa. Lukuvuosisuunnitelma toimii toimintakulttuurin arvioinnin ja kehittämisen välineenä sisältäen yksikön esiopetuksen järjestämisen keskeiset ratkaisut, lasten hyvinvoinnin ja oppimisen tukemisen, toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen toteuttamisen sekä käytettävät työtavat. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan yhteistyö huoltajien ja sidosryhmien kanssa sekä toiminnan arvioinnin ja kehittämisen käytännöt.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma laaditaan osana yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa yhteistyössä henkilöstön kanssa. Suunnitelman tekemiseen osallistetaan lapset ja huoltajat. Suunnitelmassa tarkennetaan yksikön periaatteet turvallisen kasvuyhteisön luomiseen, kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun sekä kiusaamiseen puuttumisen keinot. Suunnitelman laatimisessa hyödynnetään Kunnioittavan kohtaamisen tukimateriaalia.

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan osana yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa. Suunnitelmassa yksikön henkilöstö arvioi toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä, vuorovaikutussuhteita sekä käytettäviä oppimateriaaleja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Huomiota kiinnitetään, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen sekä sukupuoleen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Syrjiviin ja eriarvoistaviin kohtaamisiin, tapoihin ja toimintamalleihin puututaan johdonmukaisesti. Suunnitelmaan kirjataan konkreettiset toimenpiteet kehittämiselle. Arviointiin osallistetaan lapset ja huoltajat. Yksikön suunnitelman laatimisessa hyödynnetään Kaikkien Hämeenlinna -suunnitelmaa.

Esiopetuksessa luodaan Hämeenlinnan kaupungin turvallisemman tilan periaatteiden pohjalta yksikön omat turvallisemman tilan periaatteet yhdessä henkilöstö ja lasten kanssa. Turvallisemman tilan periaatteiden avulla tuetaan jatkuvaa ryhmäytymistä ja jokaisen lapsen kokemusta ryhmään kuulumisesta. Yhteisön kokemusta turvallisuudesta seurataan arvioimalla yhteisten periaatteiden toteutumista.

Tiimitaso

Esiopetuksen henkilöstö vastaa lapsiryhmän pedagogisesta suunnittelusta, toteuttamisesta sekä toimintakulttuurin kehittämisestä. Työ perustuu tiimityöhön, jossa jaetaan osaamista, reflektoidaan omaa toimintaa ja arvioidaan pedagogisia ratkaisuja suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Yhteinen keskustelu ja dokumentointi ovat keskeisiä välineitä pedagogisen työn näkyväksi tekemisessä ja kehittämisessä. Toimintakulttuuria kehitetään tiimipalaverissa, opettajien yhteisessä suunnittelupalaverissa sekä tiimien kehittämisilloissa. Henkilöstö varmistaa, että lasten ja huoltajien osallisuus toteutuu toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.

Tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelma toimii tiimin toiminnan ja pedagogiikan arvioinnin ja kehittämisen tukena. Suunnitelmaan kirjataan mm. tiimin arvoperusta ja lasten mielenkiinnon ja tarpeiden pohjalta kehkeytyvä ryhmän pedagoginen suunnitelma.

Lapsikohtaiset esiopetuksen oppimissuunnitelmat ovat tiimin keskeinen työväline, joka ohjaa arjen suunnittelua, arviointia ja kehittämistä. Suunnitelmien avulla tiimi tunnistaa lasten yksilölliset vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tuen tarpeet, ja hyödyntää tätä tietoa ryhmän toiminnan suunnittelussa siten, että pedagogiset ratkaisut vastaavat lasten tarpeita.

"Toimintakauden alulla on suuri merkitys turvallisen kasvuyhteisön muodostumisessa. Tärkeässä roolissa yhteisöllisyyden ja psyykkisen turvallisuuden muodostumisessa on ajan antaminen ryhmäytymiseen sekä pedagogiset toimintatavat sen vahvistamiseen: Pienemmissä ryhmissä toimiminen, vertaisoppimisen mahdollistaminen, draaman ja tarinallisuuden käyttäminen, yhteiset keskustelut ja yhteisistä säännöistä sopiminen lasten kanssa ja paluu näihin yhteisiin sopimuksiin tarvittaessa." Työntekijä

Kaupunkitaso

Hämeenlinnan esiopetusta kehitetään valtakunnallisten esiopetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden, kaupungin strategisten tavoitteiden ja sivistys- ja hyvinvointilautakunnan asettamien tavoitteiden pohjalta.

Päiväkodin johtajien, hallinnon asiantuntijoiden ja yhteistyötahojen tapaamisissa ja verkostoissa arvioidaan ja kehitetään toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa tavoitteisiin ja ohjaaviin asiakirjoihin peilaten. Kansallisten arviointien tulokset, ajankohtaiset tutkimukset ja ilmiöt sekä muutokset laeissa ja ohjaavissa asiakirjoissa toimivat kehittämisen tukena. Henkilöstökyselyjä ja asiakaskyselyitä- ja palautteita hyödynnetään niin ikään kehittämisessä.

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toimii liikkuvaa toimintakulttuuria kehittävä Liikkuva vaka -verkosto, metsäpedagogiikkaa ja kestävyyskasvatusta kehittävä Metsäverkosto sekä lukevaa toimintakulttuuria edistävä Lukuverkosto. Verkoston jäseninä toimivat yksiköiden vastuhenkilöitä, päiväkodin johtajia ja hallinnon suunnittelijoita. Verkostojen tavoitteena on arvioida ja kehittää toimintakulttuuria sekä jakaa teemoihin liittyvää osaamista, toimivia käytäntöjä ja innostavia ratkaisuja.

3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen⁶⁴ tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, liikkumista, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovitulla tavalla.

⁶⁴ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 4 §

Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Oppimis- ja toimintaympäristön rakentamisessa keskeistä on innostavan, motivoivan ja monipuolisen ympäristön luominen ja hyödyntäminen. Oppimisympäristöjä luodaan ja kehitetään yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa lasten kiinnostuksen kohteista ja tarpeista käsin.

Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että ne kutsuvat ja houkuttelevat lapsia erilaisiin leikkeihin, tutkimiseen, taiteelliseen ilmaisuun, musisointiin, kokeilemiseen ja liikkumiseen. Välineet, lelut ja materiaalit tulee olla lasten saatavilla ja käytettävissä. Oppimisympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa vahvistaen lasten osallisuutta ja toimijuutta omaan arkeensa. Oppimisympäristöjä suunniteltaessa ja kehitettäessä huomioidaan aistiystävällisyys. Aistiystävällinen oppimisympäristö tukee lapsen keskittymistä ja itseohjautuvuutta vähentämällä turhia ärsykeitä ja tarjoamalla selkeät, rauhalliset puitteet leikille ja toiminnalle. Oppimisympäristöjä muokataan ja kehitetään läpi esiopetusvuoden, mikä on osa oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyitä.

Oppimisympäristönä hyödynnetään lähiympäristöä ja -luontoa, liikuntapaikkoja, kirjastoja, kulttuurikohteita sekä kaupunkia tai pitäjien taajamia. Retkiä toteutetaan esiopetuksessa säännöllisesti ja suunnitelmallisesti. Retkien suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan lasten erilaiset tarpeet ja mielenkiinnon kohteet ja niitä toteutetaan joustavasti erilaisissa pienryhmissä. Lähiluontoa ja ulkopedagogiikkaa hyödynnetään suunnitelmallisesti lapsen myönteisen luontosuhteen vahvistamisessa, tutkivan ja toiminnallisen ympäristökasvatuksen tukena ja liikunnallisuutta ja hyvinvointia edistäen. Esiopetuksen piha-alueita kehitetään siten, että ne tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Digitaalisia oppimisympäristöjä hyödynnetään laajentamalla oppimisympäristöjä edelleen sellaisiin paikkoihin, joihin vierailu ei muuten onnistu.

Ajattelun ja oppimisen taidot huomioidaan oppimisympäristöjen kehittämisessä, jotta jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja onnistua omista lähtökohdistaan käsin. Lasten vuorovaikutusta, keskittymistä ja tarkkaavuutta tuetaan kasvattajien läsnäololla ja vuorovaikutuksella sekä turvallisilla arjen rakenteilla. Esiopetuksen henkilöstö ja lapset luovat yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä keskustellen ja neuvotellen. Yhteisten sääntöjen tavoitteena on luoda yhteenkuuluvuutta ja turvallisuutta, mutta ei rajoittaa lasten osallisuutta tai mahdollisuuksia vaikuttaa.

"Liikkumisen vaihteleva kuormittavuus ja liikkuva toiminta ylipäättään mahdollistetaan parhaiten huolehtimalla monipuolisesti eri ympäristöjen hyödyntämisestä sekä suunnittelemalla leikkitilat riittävän väljiksi. Pienryhmissä toimiminen on myös todella tärkeää niin lisääntyvän tilan kuin havainnointimahdollisuuksien ja kannustamisen näkökulmasta. Lasten omissa rooli-, väline- ja sääntöleikeissä sekä ulkoleikeissä kuormittavaa on liikuntaa selkeästi eniten. Aikuisen rooli on lähteä tarjoamaan ideoita ja materiaaleja sekä soveltuvia tiloja ja lisäksi toimia liikkuvana esimerkkinä leikeissä sekä arjessa." Työntekijä

"Metsä oppimisympäristönä mahdollistaa liikkumisen ja toiminnallisuuden laajemmassa tilassa." Työntekijä

3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa, paikallisessa suunnittelussa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen sekä esiopetuksen opiskeluhoillon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan⁶⁵ toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliaavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja mahdollisen lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kehityksen ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja opiskeluhoollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kehitys- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

⁶⁵ Perusopetuslaki 47 a §

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä toimipaikasta toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä⁶⁶. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeavasta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kehityksen ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö pitää sisällään arjen kohtaamisia ja keskusteluja, lapsen oppimissuunnitelmakeskusteluja sekä juhlia ja tapahtumia. Esiopetuksen henkilöstö kohtaa huoltajat arvostaen ja luo luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta heihin. Kohtaamisissa keskustellaan lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä ja oppimisesta.

Huoltajille jaetaan dokumentaatiota esiopetusryhmän arjesta, toiminnan sisällöistä ja lasten oppimisesta. Dokumentaation jakaminen huoltajille tekee esiopetuksen arkea näkyväksi sekä mahdollistaa huoltajien kanssa esiopetuksesta keskustelun sekä heidän osallisuutensa esiopetuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Esiopetuksessa lasten huoltajat ja perheet kohdataan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Lasten ja perheiden erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat nähdään rikkautena. Yhteistyötä tehdään kunnioittavasti ja arvostavasti, lapsen hyvinvointia ja oppimista edistäen. Yhteistyössä huoltajien kanssa käytetään tarvittaessa pikatulkkauksia tai tulkkaukspalvelua, kuvakommunikaatiota, valokuvia ja videotointia, jos yhteistä kieltä huoltajien ja henkilöstön välillä ei vielä ole. Perheiden kohtaamiset rakennetaan niin, että huoltajien näkemys omasta lapsestaan tulee osaksi lapsen esiopetuksen suunnittelua.

Huoltajia kerätään vuosittain palautetta asiakaskyselyllä. Asiakaskyselyn aiheina ovat mm. lapsen kohtaaminen, turvallisuus, toiminnan monipuolisuus, lapsen kaverisuhteet, tuen toteutuminen sekä henkilöstön ja huoltajien välinen yhteistyö. Vastaukset käsitellään päiväkodin ja henkilöstön yhteisessä keskustelussa ja vastauksia käytetään toiminnan kehittämisessä.

"Hyvä ja luottamukselliset suhteet huoltajien kanssa luo pohjan kasvatuskumppanuudelle ja luo huoltajille luontevan tavan osallistua lapsensa ryhmän toimintaan. Kasvattajatiimin on kaikkien sitouduttava yhteiseen toimintatapaan. Meillä on hieno mahdollisuus rakentaa me- henkeä yhdessä perheiden kanssa." Työntekijä

"Toivoisin esiopetusvuoden olevan lapselleni lempeää valmistautumista kouluun. Riittävästi aikaa leikkiä, oivaltaa, olla yhdessä ja vahvistaa yhdessä toimimisen taitoja." Huoltaja

"Yhteistyö ja viestintä eskarin ja kodin välillä on sujuvaa, ja henkilökunta tuntuu perheellemme läheisiltä kanssakasvattajilta." Huoltaja

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita ja ne niiden suunnittelu ja toteuttaminen tiiviissä yhteistyössä huoltajien ja ammattilaisten kanssa on tärkeää. Esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstön

tehtävänä on varmistaa lapselle mahdollisimman eheä oppimisen jatkumo yhteistyöllä ja sujuvalla tiedonsiirrolla.

Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta tai kotoa esiopetukseen, hänelle ja huoltajalle annetaan mahdollisuus tutustua esiopetukseen ennen esiopetuksen alkamista. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajat varmistavat, että siirtymässä sekä huoltaja että lapsi tulevat kuulluksi.

Nivelvaiheessa esiopetuksesta kouluun, lapselle ja hänen huoltajalle annetaan mahdollisuus tutustua kouluun ennen sen alkamista. Tiedonsiirrossa esiopetuksen ja perusopetuksen opettajat käyvät tiedonsiirtoa siten, että sekä lapsi että huoltaja tulevat kuulluksi ja opetuksen kannalta välttämättömät tiedot tulevat siirretyiksi. Siirtymävaiheiden tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia tiedonsiirto -ohjeistuksia.

Lukuvuosisuunnitelmaan kirjataan, miten yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa toteutuu esiopetusvuoden aikana ja siirtymissä. Yhteistyötä ja tiedonsiirtoa esiopetuksen aikana ja nivelvaiheissa arvioidaan vuosittain huomioiden sekä huoltajien, lasten ja henkilöstön kokemukset ja osallisuus.

"Tavoitteena on kehittää siirtymäprosessia niin, että perusopetus olisi mahdollisimman ajoissa mukana yhteistyössä, että polusta tulisi luonteva jatkumo, eikä siirtymävaiheen yhteistyö olisi vain tiedonsiirto. Tämä edellyttää, että henkilöstö tekee paljon yhteistyötä ja rakentaa yhteistä maailmankuvaa, suunnittelee ja puhuu arvoista yhdessä." Sivistys- ja hyvinvointijohtaja Päivi Raukko

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kehitystä ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin, liikkumiseen ja muiden esiopetuksen sisältöjen opettamiseen soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa monipuolisilla työtavoilla luodaan pedagogisesti tavoitteellista arkea, jossa oppiminen on innostavaa ja merkityksellistä jokaiselle lapselle. Työtapoja valittaessa varmistetaan lasten osallisuuden ja yhdessä oppimisen toteutuminen. Työtavat ohjaavat lapsia kokeilemaan, ihmettelemään, osallistumaan ja oppimaan yksin ja yhdessä. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan kehkeytyvästi yhdessä lasten kanssa, lasten aloitteet ja kiinnostuksen kohteet huomioiden. Toiminnassa ja työtapojen valinnassa otetaan huomioon oppimisen kokonaisvaltaisuus ja hyödynnetään erilaisia aisteja, toiminnallisuutta sekä kokemuksellisuutta. Työtapojen valinnassa huomioidaan lasten erilaiset oppimisen tavat, orastavat taidot ja valmiudet sekä tuen tarpeet.

Esiopetuksessa tunnustetaan ja vaalitaan leikin itseisarvoa lapselle sekä sen pedagogista merkitystä oppimisessa. Esiopetuksessa lasten leikkialoitteisiin vastataan ja kokeiluille ja elämyksille annetaan sijaa. Esiopetuksessa leikkivät aikuiset tukevat lasten osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutustaitoja sekä kokevat yhdessä lasten kanssa leikin iloa. Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa ymmärretään leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle ja mahdollistetaan lasten ja henkilöstön keskittyminen pitkäkestoisiin ja luoviin leikkeihin.

Esiopetukseen luodaan turvallinen arki, joka rakentuu toimivista rutiineista, yhteisistä säännöistä ja pedagogisesti suunnitelluista ja oppimista edistävästä työtavoista. Lasten omaehtoinen leikki ja toiminta, henkilöstön ja lasten yhteinen leikki sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan esiopetuksen arjessa. Esiopetuksen arjessa toimitaan säännöllisesti joustavissa pienryhmissä, jotta lapsilla on mahdollisuus tulla kuulluksi ja henkilöstöllä on mahdollisuus keskittyä vuorovaikutukseen ja oppimiseen yhdessä lasten kanssa.

Esiopetuksen henkilöstö havainnoi ja arvioi työtapojen toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta pedagogisen dokumentoinnin avulla. Työtapoja ja niiden valintaa arvioidaan yhdessä lasten kanssa dokumentoimalla leikkejä ja ryhmän toimintaa ja keskustelemalla siitä. Dokumentteja hyödynnetään tiimin keskinäisissä keskusteluissa sekä huoltajien ja lasten kanssa käytävissä keskusteluissa.

"Leikki saa näky ja kuulua, meillä on aikaa ja tilaa leikille. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan, että leikille on aikaa ja tilaa ja aikuinen on mukana leikissä havainnoimassa ja tukemassa. Lasten kanssa yhdessä ideoidaan leikkiä tukevia oppimisympäristöjä ja lasten mielenkiinnon kohteita havainnoidaan ja niihin tartutaan. Aikuinen osallistuu leikkiin tuetussa leikissä, ohjaajana, rikastajana, mahdollistajana sekä tukijana, vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Lasten leikkejä dokumentoidaan valokuvaten, kirjaamalla havaintoja ja keskustelemalla havainnoista yhdessä." Työntekijä

"Kasvattajan vastuulla on ensisijaisesti oppimisympäristön muokkaaminen sellaiseksi, että se tarjoaa mahdollisuuden monipuolisiin työtapoihin. Oppimista tapahtuu monella eri tasolla ja lapsi oppii parhaiten silloin, kun hän on sitoutunut toimintaan ja kokee omasta toiminnastaan iloa. Leikkiä, toiminnallisuutta sekä havainnoinnin kautta löydettyjä kiinnostuksen kohteita hyödynnetään – samoin kuin kasvattajan suunnittelemia pedagogisia hetkiä, sisällä ja ulkona." Työntekijä

4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi⁶⁷ on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä⁶⁸ on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvu ympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsesta esiopetusryhmän toiminnan suunnittelussa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana⁶⁹. Seurannan kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin.

⁶⁷ Perusopetuslaki 22 § ja Perusopetusasetus 14 §

⁶⁸ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 5 §

⁶⁹ Perusopetuslaki 22 §

Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä. Mahdollinen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki sisällytetään osaksi arviointia.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja oppimisesta. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta⁷⁰ lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin⁷¹. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitivät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kehityksen ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Opetuksen järjestäjällä on oikeus saada ja luovuttaa salassapitosäännösten estämättä lapsen opetuksen kannalta välttämättömät tiedot. Tiedonsiirrosta tuen toteuttamista koskien määrätään luvussa 5. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä⁷².

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kehityksen ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomion toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus⁷³. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimi, lapsen henkilötunnus sekä todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Arviointi ja kehittäminen tiimeissä

Esiopetuksessa arviointia toteutetaan monipuolisesti havainnoimalla lasten toimintaa eri tilanteissa, kuten leikissä, arjen toiminnoissa ja erilaisissa oppimistilanteissa. Havainnot tehdään sekä yksittäisten taitojen että kokonaisvaltaisen oppimisen näkökulmasta. Havainnoinnin työvälineenä käytetään dokumentointia, kuten valokuvia, videoita, lasten töitä, haastatteluja sekä kirjattuja havaintoja. Dokumentointiin osallistuu koko esiopetuksen tiimi ja dokumentointi kohdistetaan lapsen ja lapsiryhmän kannalta merkityksellisiin tilanteisiin ja asioihin.

Tiimi käy säännöllistä arviointikeskustelua lapsiryhmän pedagogisten tavoitteiden toteutumisesta tiimipalaverissa. Tiimi käyttää yhteisen työn suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen välineenä tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa. Esiopetuksen opettaja johtaa tiimiä tavoitteelliseen itsearviointiin kerättyä arviointitietoa hyödyntäen. Yhteisessä reflektiossa ja keskustelussa toimintaa arvioidaan ja kehitetään.

⁷⁰ Perusopetusasetus 10 §

⁷¹ Perusopetuslaki 22 §

⁷² Perusopetuslaki 40 § ja 41 §

⁷³ Perusopetuslaki 22 §

Dokumentointia käytetään myös yhdessä lasten itsearviointiin ja osallistamisen välineenä. Kuvien, videoiden ja muun materiaalin avulla lasten kanssa palataan yhdessä koettuihin tilanteisiin, muistellaan, keskustellaan ja tehdään näkyväksi oppimista ja kokemuksia. Tämä tukee lasten ajattelua, itseilmaisua ja ymmärrystä omasta oppimisesta. Lapset osallistuvat arviointiin ikätasonsa mukaisesti esimerkiksi kertomalla näkemyksiään, esittämällä toiveita, osallistumalla keskusteluihin sekä tuottamalla itse dokumentaatiota. Lasten osallisuutta yhteisen arjen suunnitteluun ja arviointiin vahvistetaan moninaisia lasten kuulemiseen käytettäviä menetelmiä hyödyntäen. Arjen dokumentteja käydään yhdessä lasten kanssa läpi arvioiden ja toimintaa kehittäen. Henkilöstö tukee lapsia itsearviointiin siten, että jokainen lapsi oppii tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja oppimistaan.

Lapsikohtainen esiopetuksen oppimissuunnitelma on keskeinen arvioinnin väline. Suunnitelmaan kirjattuja tavoitteita tarkastellaan ja arvioidaan osana lapsiryhmän toimintaa ja pedagogisia ratkaisuja. Oppimissuunnitelmaa laaditaan ja päivitetään yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön, lapsen ja huoltajien kanssa. Tavoitteiden ja sovittujen toimenpiteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti, ja suunnitelmaa täydennetään tarvittaessa väliarvioinnilla. Arviointikeskustelu käydään huoltajien ja lapsen kanssa esiopetusvuoden keväällä, tarvittaessa useammin.

Hämeenlinnan esiopetuksessa lapsille annetaan lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus, joka noudattaa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden määrittelemää sisältöä.

"Lasten esiopetussuunnitelmien arviointia tehdään sillä ajatuksella, olemmeko me ryhmän kasvattajat luoneet ryhmään positiivista yhteenkuuluvuuden tunnetta ja oppimisen oppimisympäristöä ja iloa, muokanneet tarttuneet lasten mielenkiinnon kohteisiin siten, että nämä asiat ovat olleet edistämässä lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tarkastellaan siis meidän omaa toimintaamme suhteessa lapsiryhmään ja sen tarpeisiin." Työntekijä

Arviointi ja kehittäminen yksiköissä

Yksikkötasolla arviointia tehdään suunnitelmallisesti osana pedagogiikan johtamista toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa hyödyntäen. Arvioinnin keskiössä on yksikön toimintakulttuuri, tiimien yhteistyö ja ryhmien ja yksikön pedagogiikka.

Arvioinnissa hyödynnetään pedagogista dokumentointia, tiimi- ja toimintasuunnitelmia sekä tiimien arviointikeskusteluja. Arviointitietoa kerätään myös huoltajilta ja lapsilta. Näiden pohjalta kehitetään toimintatapoja, oppimisympäristöjä ja yhteisiä käytänteitä.

Henkilöstön itsearviointiin ja esiopetuksen kehittämisen tukena hyödynnetään Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) Valssi -laadunarviointijärjestelmää sekä Kehittävän palautteen observointituloksia analysoineen.

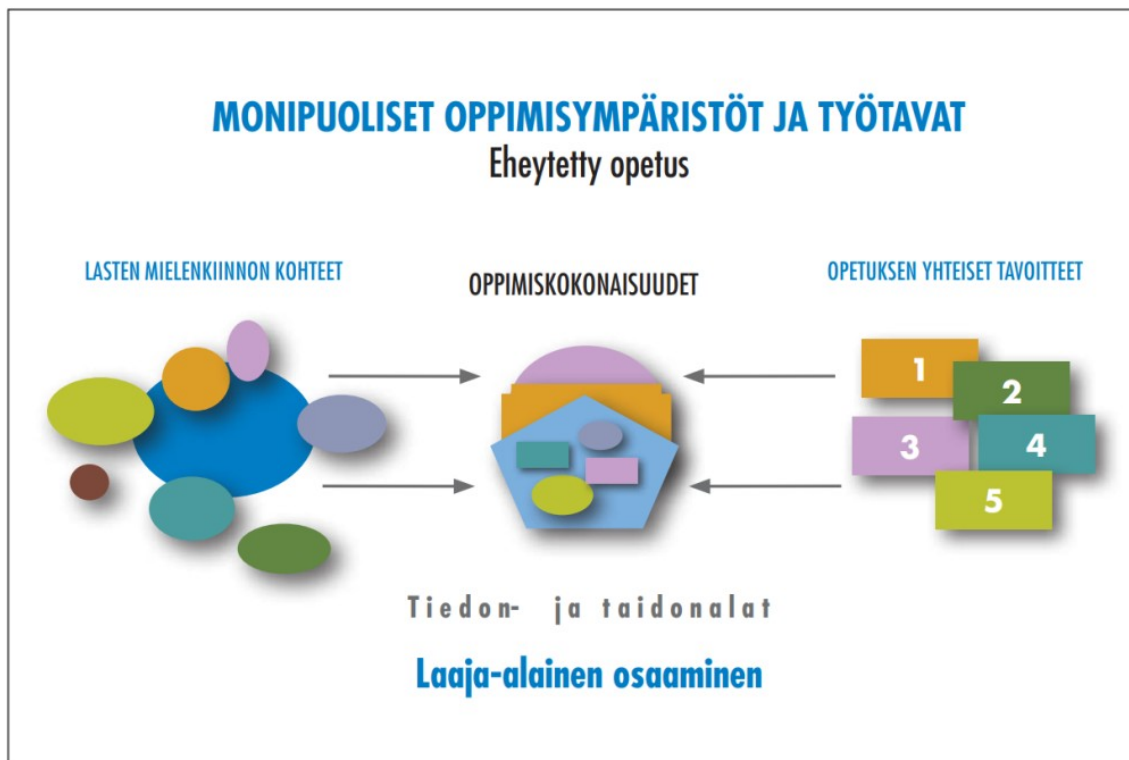
4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet. Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan

vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetus ja oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt suunnitellaan ja toteutetaan ryhmän tarpeiden mukaisesti. Lapsille annetaan tukea ennakoivasti ja suunnitelmallisesti.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

Monipuoliset oppimisympäristöt ja työtavat esiopetuksessa

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa lapsiryhmien toiminta ja oppiminen tapahtuvat oppimiskokonaisuuksina, jotka toteutuvat lasten mielenkiinnon kohteiden ja opetuksen yhteisten tavoitteiden kokonaisuutena. Aihepiirit oppimiskokonaisuuksille nousevat lasten keskinäisestä ja lasten ja henkilöstön välisestä vuorovaikutuksesta, kysymyksistä, leikistä tai muusta ryhmää kiinnostavasta ja ajankohtaisesta asiasta.

Esiopetuksessa annamme tilaa ja aikaa leikille, lasten aloitteille, kokeilulle ja elämyksille. Leikki on keskeinen työtapo, sillä lapset oppivat leikissä vuorovaikutustaitoja, rakentavat vertaissuhteita ja heille syntyy ystävyssuhteita. Lapsille ominaiset tavat toimia – leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja tutkiminen ohjaavat työtapojen valintaa ja pedagogista suunnittelua.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan yhteistyössä henkilöstön ja lasten kanssa siten, että toiminta motivoi ja innostaa oppimaan. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteet nivoutuvat yhteen oppimisprojekteissa ja -teemoissa. Toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään pedagogista dokumentointia ja tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa.

4.3.1. Ilmaisun monet muodot (001)

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.

Esiopetuksessa harjoitellaan **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistaavat opettajan ohjauksessa myös pitempiketoisen käsityön. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa lapsilla on oikeus kokea ilmaisun iloa ja riemua. Esiopetuksessa toteutetaan toimintaa, joka mahdollistaa lasten monipuolisten ilmaisutaitojen kehittymisen. Taiteen tekeminen ja taiteen kokeminen, oli se sitten musiikillista, kuvallista, kehollista tai sanallista ilmaisua, tuottaa iloa ja mielihyvää – itse tekijälle kuin kokijallekin. Tämä lisää lapsen hyvinvointia, rikastuttaa elämää ja voimaannuttaa. Henkilöstö antaa lapsille mahdollisuuksia, vapautta ja tilaa ilmaista itseään ja harjoitella ilmaisun taitoja.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen toiminta voi olla lapselle ajattelun kieli: Se tarjoaa lapselle kielen, jolla hän voi kertoa itselleen merkityksellisistä asioista. Taiteellinen toiminta tukee myös tunnekasvatusta kehittäen tunteiden sanoittamista ja ilmaisua sekä ymmärtämään muiden ihmisten tunnetiloja.

Ilmaisun monet muodot ja taidekasvatus ovat läsnä esiopetuksessa laaja-alaisesti. Erilaisia ilmaisun muotoja toteutetaan kokonaisvaltaisesti ja moniaistisesti erilaisissa projekteissa ja oppimisen alueilla, spontaanisti ja ennalta suunnitellen. Oppimisympäristöt luodaan yhdessä lasten kanssa siten, että ne houkuttelevat lapsia taiteelliseen toimintaan. Välineitä ja materiaaleja on lasten ulottuvilla ja niitä opetellaan käyttämään tarkoituksenmukaisesti. Taidekasvatuksen avulla lapset ja aikuiset pohtivat, tutkivat, harjoittelevat erilaisia työtapoja ja sekä luovat ja kyseenalaistavat erilaisia asioita. Taidekasvatuksessa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Dokumentoinnin avulla työskentelyyn ja siihen liittyviin oivalluksiin ja tunteisiin voidaan palata.

Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä eri tahojen kuten kirjastojen, museoiden sekä taide- ja kulttuuritoimijoiden kanssa. Ilmaisun monia muotoja toteutetaan luonto- ja kaupunkiympäristöissä monipuolisia, kokemuksellisia ja toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen.

Hämeenlinnan kulttuuripolku

Hämeenlinnassa kulttuurikasvatussuunnitelma eli Kulttuuripolku on keskeinen osa lasten kulttuurikasvatusta. Kulttuuripolku toteuttaa jokaisen lapsen oikeutta taiteeseen ja kulttuuriin tarjoamalla kaikille hämeenlinnalaisille lapsille monipuolisia taide- ja kulttuurikokemuksia. Varhaiskasvatus-, esiopetus- ja perusopetusikäisille lapsille tarjotaan omat vuosittaiset, vaihtuvat sisällöt. Esiopetusryhmät osallistuvat eskarilaisille suunnattuun velvoittavaan toimintaan ja halutessaan rikastavat ryhmän toimintaa vieraillemalla maksuttomissa kulttuurikohteissa, osallistumalla extra-sisältöihin ja hyödyntämällä ARXin materiaaalipankkia ja lainattavia materiaaleja.

Kulttuuripolun toteutus perustuu kokemuksellisiin, toiminnallisiin ja moniaistisiin menetelmiin. Lapset osallistuvat esimerkiksi näyttelyihin, työpajoihin, esityksiin ja kulttuurivierailuihin sekä kokeilevat itse erilaisia taiteellisen ilmaisun muotoja. Kulttuuripolku tuo yhteen paikalliset kulttuuritoimijat, kuten museot, teatterit, kirjastot ja taidekasvattajat, ja kytkee heidän osaamisensa osaksi esiopetuksen pedagogiikkaa. Toiminta mahdollistaa eheyttävän ja monialaisen oppimisen, jossa taide ja kulttuuri yhdistyvät leikkiin, kielelliseen kehitykseen, vuorovaikutukseen ja ympäristön tutkimiseen. Kulttuuripolun sisällöt suunnitellaan ikätasoisesti ja ne tukevat esiopetuksen tavoitteita vahvistaen lasten osallisuutta, toimijuutta ja kykyä ilmaista itseään monin eri tavoin.

Kulttuuripolun tavoitteena on vahvistaa lasten kulttuurista osaamista, ilmaisutaitoja ja luovaa ajattelua sekä rakentaa myönteistä suhdetta omaan kotikaupunkiin ja sen kulttuuriperintöön. Toiminta tukee lasten identiteetin rakentumista ja ymmärrystä omasta lähiympäristöstä, sen historiasta, taiteesta ja kulttuurisesta moninaisuudesta. Kulttuuripolun kautta rakennetaan yhteyttä hämeenlinnalaiseen kulttuuriin ja yhteisöön sekä tarjotaan lapsille mahdollisuuksia kasvaa aktiivisiksi kulttuurin kokijoiksi ja tekijöiksi.

4.3.2. Kielten rikas maailma (002)

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten **kielellisten taitojen** kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestintävälineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää lukua kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Esiopetuksessa opettaja tukee jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas. Opetuksessa huomioidaan, että lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten **suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon** kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikilliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla **eri kieliä** yhdessä lasten kanssa. Erityisesti tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan

lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa lukeva ja kielitietoinen toimintakulttuuri rakentuu yhteisistä arvoista, käytännöistä ja rakenteista, joiden avulla lasten kielen kehitystä tuetaan kaikissa arjen tilanteissa. Esiopetuksessa rakennetaan lapselle vahvaa perustaa kielellisille taidoille ja lukemisvalmiuksille. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten kielellistä tietoisuutta, sanavarastoa, kuuntelemisen ja ilmaisun taitoja sekä luodaan lukuinnostusta ja kiinnostusta kirjallisuutta kohtaan. Lukeva toimintakulttuuri nivoo yhteen laaja-alaista osaamisen alueita, erityisesti ajattelun ja oppimisen taitojen, vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen sekä monilukutaidon kehittymistä.

Päivittäiset yhteiset lukuhetket, laadukas ja monipuolinen lastenkirjallisuus sekä lorut, riimit, laulut, sadutus, huumori ja kielellä leikkely rikastuttavat leikkiä ja oppimista. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia sekä yhteiseen lukemiseen että itsenäiseen kirjojen tarkasteluun. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi löytää itseään kiinnostavia ja samaistuttavia sisältöjä. Esiopetusryhmissä luetaan päivittäin ja henkilöstö lukee lapsille myös pienryhmissä siten, että lasten kiinnostuksen kohteet, valmiudet ja tarpeet lukemiselle tulevat huomioiduksi.

Oppimisympäristöjä kehitetään kielellisesti rikkaiksi ja monipuoliseksi siten, että ne edistävät lukemista, lukuiltoa ja kielen kehitystä. Henkilöstö toimii lukemisen malleina ja kielen rikastajina tarttumalla aktiivisesti lasten aloitteisiin ja hyödyntämällä arjen tilanteita kielen kehityksen tukemisessa. Jokaisen henkilöstön jäsenen tapa käyttää kieltä on keskeinen osa oppimisympäristöä. Yhdessä lasten kanssa tutkitaan, luetaan ja tuotetaan erityyppisiä tekstilajeja.

Huoltajille tehdään näkyväksi lukevaa toimintakulttuuria ja lukemisen tärkeyttä. Huoltajien kanssa keskustellaan lukemisen merkityksestä ja kannustetaan perheitä lukemaan aktiivisesti myös vapaa-ajalla.

Esiopetuksessa tutustutaan eri kieliin ja arvostetaan ryhmässä esiintyviä eri kieliä ja kulttuureita. Eri kielet nähdään rikkautena, ja monikielisyttä arvostetaan osana lasten identiteettiä. Oman äidinkielen kehittymisen tukeminen on pohja kaikelle oppimiselle. Lapsiryhmissä eri kielet näkyvät oppimisympäristössä monikielisten kirjojen, laulujen ja leikkien muodossa.

Lukevaa toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Oppimisympäristöjen ja kielitietoisuuden kehittämisessä sekä lasten kielellisten valmiuksien havainnoinnissa hyödynnetään esimerkiksi KieliPeda -työvälinettä sekä ja Valssi -arviointijärjestelmää. Henkilöstö arvioi lasten kielellisiä valmiuksia lasten leikkejä, toimintaa ja kieltä havainnoiden. Lasten kielelliset valmiudet ja tuen tarpeet huomioidaan tiedonsiirrossa, kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

Hämeenlinnan kaupungin lukutaito-ohjelma 2025–2029 vahvistaa suunnitelmallista työtä lasten lukutaidon, kielitietoisuuden ja lukuinnon edistämiseksi. Esiopetuksessa tehdään lukutaitotyötä yhteistyössä kirjastopalveluiden ja kulttuuritoimijoiden kanssa lasten lukuiltoa, lukevaa arkea ja monilukutaitoa tukien. Hämeenlinnan esiopetuksessa lukevaa toimintakulttuuria kehitetään varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen lukuverkostossa, jonka muodostavat yksiköiden lukuvastaavat.

4.3.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

*Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. **Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista.** Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten*

vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdintoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteinä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiskokemukseen.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttöinä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämäнкysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa tutustutaan lähiympäristöön niin kaupungissa kuin pitäjissä, paikallisiin yhteisöihin sekä kaupungin eri alueiden omaleimaisuuteen ja erityispiirteisiin.

Lasten kanssa tutustutaan Hämeenlinnan rikkaaseen historiaan ja kulttuuriperintöön, kuten Hämeen linnaan, Linnanniemeen, Aulankoon, Ahvenistoon, Vanajaveden ympäristöön, Evon retkeilyalueeseen sekä pitäjien kansallis- ja kulttuurimaisemiin. Lasten kanssa tutustutaan paikallisiin museoihin ja kulttuurikohteisiin, kuten Sibeliuksen syntymäkotiin.

Käsiteltäviin sisältöihin kuuluvat muun muassa eri sukupolvien tarinat, lähialueen historialliset kohteet ja ympäristö, hämeenlinnalaiset merkkihenkilöt, paikannimet ja niiden tausta sekä rakennettu ja rakentamaton ympäristö osana lasten arkea. Paikallisuuteen tutustumalla vahvistetaan lasten suhdetta omaan kotikaupunkiin sekä ymmärrystä yhteisöllisyydestä ja paikallisesta identiteetistä.

Erilaisten katsomusten tunteminen on nykypäivänä kansalaistaito. Katsomuskasvatuksen tavoitteena on tarjota lapsille kokemuksia, katsomuksellisia tarjoustia ja laajan näkökulman monimuotoiseen maailmaan kaikille lapsille perhetaustasta riippumatta. Esiopetuksessa lapset oppivat, että on monia tapoja katsoa maailmaa, ja hänelle mahdollistetaan toisten ja toiseuden kohtaaminen sekä dialogiin osallistuminen.

Uskontoihin, katsomuksiin ja uskonnottomuuteen suhtaudutaan avoimesti, kiinnostuneesti ja kunnioittavasti. Lasten kanssa pohditaan elämänskysymyksiä uteliaasti ja avoimesti. Erilaisiin katsomuksiin on luontevaa tutustua erilaisten juhlien, perinteiden ja kertomusten avulla. Lasten keskusteluista ja pohdintoista nouseviin teemoihin tartutaan ja niitä käsitellään moninaisesti ja avoimesti. Katsomuskasvatus on aidoimmillaan arjen hetkissä, joissa lasten kysymykset tai ihmettely tuovat katsomuskasvatuksen kysymykset osaksi yhteistä keskustelua. Tavoitteena on tutustua katsomuksiin liittyviin sanoihin, kieleen ja käsitteisiin, jotta lapsille kehittyy valmiudet pohtia ja sanoittaa elämän suuria kysymyksiä ja ilmaista katsomuksellista identiteettiään.

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tehdään yhteistyötä paikallisten ev. lut. seurakuntien kanssa katsomuskasvatuksen toteuttamisessa. Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä seurakuntien kanssa on laadittu yhteistyösopimus, jossa määritellään periaatteet yhteistyölle. Katsomuskasvatuksen toteuttamisessa huomioidaan voimassa olevat Opetushallituksen ohjeet esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista. Mikäli esiopetuksessa järjestetään uskonnollinen tilaisuus, lapsen osallistumisesta kysytään huoltajan suostumus ja esiopetuksessa järjestetään sisältöltään vastaava vaihtoehtoinen toiminta. Vaihtoehtoinen toiminta on uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta, luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin tilaisuudessa, jonka tilalla muuta toimintaa järjestetään.

Katsomuskasvatuksen toteuttamisen tukena hyödynnetään katsomuskasvatuksen tukimateriaalia.

"Lähiyhteisön historia näkyy toiminnassamme asuinalueen, perheiden ja lähiyhteisön menneisyyttä tutkien. Tämä voi olla karttojen, kuvien tai paikkojen tutkimista retkeillen ja luonnon muutoksia tarkkaillen." Työntekijä

"Se, että me osattaisiin varjella sellaista kasvatusta, jonka seurauksena meille kasvaisi lapsia, jotka ovat vahvoja omassa katsomuksessaan, mutta pelon, vihan tai muuttamisen tarpeen sijaan hyväksyvät myös sellaista, mikä on omasta katsomuksesta poikkeavaa." Työntekijä

4.3.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen** opettelussa sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan.

Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja päättelöllä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan** toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Erityisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhderekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemalla. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon

hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

*Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.*

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Matemaattinen ajattelu

Matemaattista ajattelua opetellaan esiopetuksessa arjen eri tilanteissa leikkien ja yhdessä toimien siten, että lasten kokemusmaailma ja toimintaympäristö toimivat lähtökohtina taitojen oppimiseen. Matematiikkaan tutustuminen aloitetaan havainnoimalla ympäristöä ja siinä näkyviä säännönmukaisuuksia, lukumääriä, geometrisiä muotoja ja ongelmanratkaisua. Lapsille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia havainnoida ja leikkiä matemaattisilla välineillä ja näin luoda pohjaa monipuoliselle matemaattiselle ajattelulle ja osaamiselle. Lapsia rohkaistaan huomaamaan lukumääriä, järjestyksiä, vertailuja ja muutoksia luonnollisissa tilanteissa, kuten leikkiessä, ulkoillessa, ruokailuissa ja eri tiloissa toimiessa. Lapsille tarjotaan monipuolisia kokemuksia onnistumisista ja haasteista oman taitotasonsa mukaisesti.

Monipuolisia oppimisympäristöjä hyödynnetään siten, että lapset voivat toimiessaan ja leikkiessään lajitella, laskea, vertailla, järjestää ja mitata. Lasten saatavilla on helposti saatavilla erilaisia pelejä, rakennus- ja luokittelumateriaaleja, astioita, mittavälineitä sekä luonnonmateriaaleja. Lähiympäristössä, metsissä ja puistoissa matemaattista ajattelua harjoitellaan luontevasti käsillä olevien leikkivälineiden sekä ympäristöstä löytyvän aineksen avulla.

Leikki on keskeinen tapa harjoitella matematiikkaa. Kauppa-, koti- ja rakenteluleikeissä käytetään lukuja, määriä, rahaa ja tilaa. Lasten suosimat pienesineet ja rakennusmateriaalit tarjoavat luontevia mahdollisuuksia luokitteluun, lukumäärien hahmottamiseen, jakamiseen, ryhmittelyyn, sarjoittamiseen ja muotojen tutkimiseen. Lautapelit, korttipelit ja digitaaliset oppimispelit ovat osa esiopetuksen arkea. Niiden avulla harjoitellaan lukumääriä, syy-seuraussuhteita, sääntöjen noudattamista ja päättelyä leikinomaisesti. Digitaalisia oppimispelisiä hyödynnetään matemaattisen ajattelun kehittämisessä. Tavoitteena on, että lapsi saa myönteisiä kokemuksia ja oivalluksia matematiikasta ja oppii käyttämään matemaattista ajattelua osana jokapäiväistä toimintaansa.

Kestävän elämäntavan opinpolku

Hämeenlinnan kaupungin kestävän elämäntavan opinpolku läpäisee varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen. Sen tavoitteena on kasvattaa ja ohjata hämeenlinnalaisia lapsia ja nuoria kestäväan ja vastuulliseen elämäntapaan ikätason mukaisesti, vuosi vuodelta osaamista syventäen. Kestävän elämäntavan opinpolku ohjaa Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa. Sen tehtävänä on tukea lasten ja oppilaiden kasvua ekososiaalisesti sivistyneiksi, vastuullisiksi ja toiveikkaiksi toimijoiksi, jotka ymmärtävät oman toimintansa yhteyden ihmisten hyvinvointiin, luonnon kantokykyyn ja kestäväan tulevaisuuteen.

Kestävän elämäntavan opinpolku perustuu YK:n Agenda 2030 -tavoitteisiin sekä varhaiskasvatussuunnitelman, esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen sisältöihin sekä ekososiaalisen sivistyksen käsitteeseen. Opinpolku ohjaa kasvatusta ja opetusta tukemaan lasten ja oppilaiden kasvua vastuullisiksi, osallistuviksi ja toiveikkaiksi toimijoiksi, jotka ymmärtävät ihmisen ja luonnon keskinäisen riippuvuuden sekä kestävän elämäntavan merkityksen.

Kasvatuksella on keskeinen rooli kestävien arvojen, asenteiden ja toimintatapojen rakentumisessa. Kestävän elämäntavan opinpolku tarjoaa lapsille kokemuksia, tietoa ja toimijuutta, jotka tukevat kestävän elämäntavan omaksumista. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa luodaan perusta lapsen kestävän elämäntavan opinpolulle vahvistamalla lapsen luontosuhdetta sekä antamalla eväitä aktiiviseen toimijuuteen omassa yhteisössään ja lähiympäristössään.

Kestävä elämäntapa ymmärretään kokonaisuutena, joka kattaa sosiaalisen, kulttuurisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyys. Näitä ulottuvuuksia tarkastellaan ikätasoisesti, kokonaisvaltaisesti ja arkeen kiinnittyen.

Kestävän elämäntavan opinpolun tavoitteena on, että lapsi:

- Kehittää uteliaisuutta ja halua tutkia ympäristöään, luontoa ja yhteiskuntaa
- Ymmärtää olevansa osa luontoa ja yhteisöä
- Omaksuu vastuullisia ja kohtuullisia arjen toimintatapoja, kuten huolellisuuden, kierrättämisen ja yhteisten resurssien arvostamisen
- Tunnistaa, että omilla teoilla ja valinnoilla on merkitystä, ja harjoittelee vaikuttamista ikätasonsa mukaisesti
- Vahvistaa toiveikkuutta ja myönteistä tulevaisuuduskäsitteitä ympäristökysymysten äärellä
- Kasvaa osalliseksi ja aktiiviseksi toimijaksi, joka haluaa edistää hyvinvointia, oikeudenmukaisuutta ja kestävä kehitystä.

Tavoitteet koskevat kaikkea kasvatus- ja opetustoimintaa ja toteutuvat sekä suunnitellussa opetuksessa että arjen vuorovaikutuksessa. Kestävän elämäntavan opinpolku toteutuu ensisijaisesti toimintakulttuurissa, joka ohjaa lasten käsitystä siitä, mikä on tärkeää ja arvokasta.

Kestävän elämäntavan opinpolussa henkilöstön tehtävänä on:

- Vahvistaa lasten myönteistä ympäristö- ja luontosuhdetta hyödyntämällä monipuolisia oppimisympäristöjä
- Tehdä kestävän elämäntavan arvomaailma lapselle näkyväksi ja ymmärrettäväksi sanoittamalla ja mallintamalla kestäviä tekoja ja valintoja arjessa
- Luoda ilmapiiri, jossa korostuvat uteliaisuus, ihmettely, kysyminen, ongelmaratkaisu ja toiveikkuus kestäväan elämäntapaan
- Vahvistaa lasten kokemusta osallisuudesta ja vaikuttamisesta.

Kestävyyskasvatus esiopetuksessa rakentuu toiveikkuudelle. Ympäristöön ja ilmastoon liittyviä kysymyksiä käsitellään lapsen ikätason mukaisesti, ratkaisuja ja mahdollisuuksia korostaen. Lasten luottamusta vahvistetaan siihen, että omilla teoilla ja valinnoilla on merkitystä ja että vaikuttaminen on mahdollista ja mielekästä.

Lasten ja aikuisten yhteinen osallisuus on keskeinen osa kestävän elämäntavan opinpolkua. Lapset ja aikuisten suunnittelevat ja toteuttavat kestäväan elämäntapaan liittyvää toimintaa yhteistyössä. Lapsille luodaan mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa ryhmän toimintaan, kuten retkikohteiden valintaan, tapahtumien suunnitteluun, leikkeihin ja yhteisiin kestävyysteemoihin. Näin lapset harjoittelevat vaikuttamisen ja osallisuuden keinoja osana yhteisön toimintaa. Osallisuus vahvistaa lapsen käsitystä itsestään merkityksellisenä yhteisön jäsenenä ja tukee demokraattisen toimintakulttuurin kehittymistä. Hyvien tekojen huomaaminen ja sanoittaminen sekä yhteisten saavutusten juhlistaminen tukevat lapsen kokemusta pystyvyydestä ja merkityksellisyydestä.

Lähiympäristö, pihat, puistot, metsät sekä kaupungin keskusta- ja pitäjälakeiden taajamat toimivat esiopetuksen keskeisinä oppimisympäristöinä. Lähiympäristöön tutustuminen ja retkeily ovat osa jokaisen esiopetusryhmän arkea. Vuodenaikoihin ja vuoden kiertokulkuun tutustutaan leikkien, tutkien ja ihmetellen. Myönteiset ja monipuoliset kokemukset luonnosta luovat vahvan perustan kestävän elämäntavan omaksumiselle. Kestävyyskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua aktiiviseksi, uteliaaksi ja toiveikkaaksi toimijaksi, joka ymmärtää olevansa osa luontoa ja yhteisöä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä. Rakennetuissa ja rakentamattomissa ympäristöissä liikkuminen tarjoavat lapsille mahdollisuuksia monipuolisten havaintojen ja niistä syntyvien pohdintojen tekemiseen. Kasvattajien herkkyyks ja läsnäolo näiden lasten havaintojen äärellä monipuolistavat, avartavat ja lisäävät lapsen tietämystä havaittavasta ilmiöstä. Henkilöstön tehtävänä on tukea lasten ajattelua antamalla aikaa ja tilaa kiireettömille pohdinnoille luonnon ja ympäristön ilmiöistä sekä tarjota käsitteitä ja tukea yhteistä ajattelua kestävään elämäntapaan liittyvissä teemoissa.

Kestävää elämäntapaa toteutetaan muun muassa seuraavin arjen käytännöin:

- Tutustutaan lähiympäristöön ja vahvistetaan lasten luontosuhdetta sekä ymmärrystä ekologisesta kestävydestä
- Harjoitellaan vuorovaikutustaitoja, toisten kunnioittamista, auttamista ja yhteistoimintaa
- Ohjataan lapsia terveellisiin elintapoihin sekä oman ja toisten hyvinvoinnin tukemiseen
- Harjoitellaan jätteiden lajittelua sekä energian ja veden säästämistä
- Edistetään materiaalien, välineiden ja kalusteiden korjaamista, kierrätystä ja uusiokäyttöä
- Huolehditaan yhteisten tilojen siisteydestä ja ympäristön viihtyisyydestä
- Panostetaan kestävään ruoka- ja ravitsemuskasvatukseen, kuten ruoan arvostamiseen ja ruokahävikin vähentämiseen
- Liikutaan mahdollisuuksien mukaan kävellen, pyöräillen tai julkisilla liikennevälineillä
- Tehdään yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa ja tutustutaan kulttuuriseen sekä ekologiseen moninaisuuteen
- Pohditaan lasten kanssa vaikuttamisen mahdollisuuksia ja kestävään elämäntapaan liittyviä valintoja.

Kestävän elämäntavan toteutumista suunnitellaan ja arvioidaan yksikön toimintakulttuuria kehitettäessä. Henkilöstö arvioi säännöllisesti lapsiryhmän ja yksikön toimintaa kestävyden näkökulmasta ja kehittää toimintaa havaintojen pohjalta yhdessä lasten, huoltajien ja paikallisten toimijoiden kanssa.

4.3.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005)

*Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikkumisen, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.*

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

*Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikkumisen iloa. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen*

sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömisen ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Kasvan, liikun ja kehityn

Hämeenlinnan esiopetuksessa liikkuminen nähdään lapselle luontaisena tapana leikkiä, toimia ja oppia. Liike on keskeinen osa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista, ja se kuuluu esiopetuksen arkeen sekä suunniteltuna että spontaanina toimintana. Liikkuminen on pedagogista toimintaa, jossa keskeistä ovat leikki, elämyksellisyys ja liikunnan ilo. Esiopetuksessa vältetään pitkäkestoista, turhaa paikallaanoloa ja käytetään työtapoja, joissa lapset oppivat liikkuen ja liikkuvat oppien.

Esiopetusryhmät hyödyntävät aktiivisesti lähiympäristön liikkumismahdollisuuksia, kuten pihoja, puistoja, metsiä ja lähiliikuntapaikkoja. Liikkumisen muodoissa hyödynnetään eri vuodenaikoja. Esiopetuksessa retkeillään aktiivisesti ja säännöllisesti ja hyödynnetään monipuolisia ja vaihtelevia oppimisympäristöjä liikkumisessa. Oppimisympäristöjä kehitetään liikkumiseen kannustavaksi sisä- ja ulkotiloissa. Liikuntaleikkeihin ja -peleihin on saatavilla monipuoliset ja riittävät välineet, jotka mahdollistavat sekä ohjatun että omatoimisen liikkumisen päivän aikana.

Henkilöstö kannustaa omalla esimerkillään lapsia kokeilemaan erilaisia tapoja liikkua. Luontaisesti vähemmän tai varovaisemmin liikkuvia lapsia rohkaistaan liikkumaan ja luodaan lapselle

onnistumisen kokemuksia. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Lasten motoristen taitojen kehittymistä havainnoidaan ja havainnoinnista saatua tietoa hyödynnetään ryhmän toiminnan ja oppimisympäristöjen suunnittelussa. Motorisia perustaitoja opetellaan leikissä ja leikin lomassa, metsissä, piholla ja salissa siten, että lapsi saa kokeilla ja innostua liikkumisesta luonnollisena osana päivää.

Lasten liikkumisen edistämiseksi tehdään yhteistyötä lasten perheiden kanssa. Huoltajille kerrotaan ryhmän ja lapsen liikkumisesta päivittäin ja oppimissuunnitelmakeskusteluiden yhteydessä. Huoltajille kerrotaan lasten liikuntasuosituksista ja kannustetaan huoltajia huolehtimaan lasten riittävästä liikkumisesta myös vapaa-ajalla.

Liikunnallisen elämäntavan edistäminen on koko henkilöstön yhteinen tehtävä. Yksiköissä päiväkodin johtaja ja liikkumisvastaava toimivat yhteistyössä liikkumista edistävän toimintakulttuurin luomisessa ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen kirjataan vuosittain yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmaan. Liikunnallista toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään Valssi -arviointijärjestelmällä sekä Kehittävän palautteen avulla. Esiopetuksessa lasten liikkumisen edistämiseksi esiopetuksessa tehdään yhteistyötä liikuntahallien ja paikallisten urheilujärjestöjen kanssa.

"Olemme keskustelleet liikkumiskeskustelun lisäämisestä päivittäiseen kuulumistenvaihtoon. Lapsen päivästä kerrotaan leikkien, ruokailujen, tunteiden ja levon lisäksi myös liikkumisen näkökulmasta. Viikkokirjeissä muistetaan avata myös lapsiryhmän liikkumista. Osallistumme kampanjoihin tai suunnittelemme itse keinoja, joilla voimme kannustaa perheitä liikkumaan yhdessä." Työntekijä

"Arvostan, että liikkumista ja ulkoilua priorisoidaan lapseni eskariryhmässä." Huoltaja

Ruokakasvatus

Lapset ja henkilöstö ruokailevat yhdessä rakentaen yhteisöllistä ja myönteistä ruokailutilannetta. Ruokailutilanteet nähdään tärkeinä pedagogisina ja vuorovaikutuksellisinä oppimisen hetkinä. Esiopetuksessa ruokailutilanteet luodaan kiireettömiksi, yhteisöllisiksi ja vuorovaikutuksellisiksi oppimisen tilanteiksi. Ruokailutilanteissa keskustellaan myönteisesti ruuasta. Ruokailutilanteisiin luodaan turvallinen ilmapiiri, jossa lapsen vaikutusmahdollisuuksia ja myönteistä kokemusta ruokailusta vahvistetaan. Lasten kanssa keskustellaan, mistä koostuu terveellinen ja ravitseva ruoka. Lasten kanssa tutustutaan hyviin ruokatapoihin ja erilaisiin ruokakulttuureihin. Lasten kanssa tutustutaan ruokaketjuun, ruoan tuottamiseen ja valmistamiseen.

Aistikokemuksilla ja moniaistisuudella on keskeinen merkitys lasten ruokailutottumusten muodostumisessa. Lasten yksilölliset tarpeet huomioidaan ruokaan ja ruokailutilanteisiin liittyen siten, että ruokailu muodostuu turvalliseksi, myönteiseksi ja onnistumisen kokemuksia tukevaksi hetkeksi.

"Lasten positiivista ruokasuhdetta edistetään siten, että kannustetaan maistamaan ja tutustumaan erilaisiin ruokiin, mutta ei pakoteta syömään mitään." Työntekijä

Hyvinvointi ja turvallisuus

Esiopetuksessa henkilöstö luo esiopetusyhteisöstä turvallisen kasvuympäristön, jossa jokainen lapsi tulee kohdatuksi arvostavasti, voi toimia omana itsenään ja kokee kuuluvansa ryhmään. Turvallinen kasvuyhteisö on lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen perusta.

Esiopetuksessa tuetaan lasten hyvinvointia huomioimalla lasten levon, rauhoittumisen ja palautumisen tarpeet. Turvallisessa kasvuyhteisössä lapset saavat henkilöstöltä myötätuntoista ja sensitiivistä tukea tunteiden ilmaisemiseen, tunnistamiseen, nimeämiseen ja säätelyyn. Tätä tukevat empatian vahvistaminen ja kanssasääteily, joissa aikuinen toimii lapsen tukena ja mallina tunnetaitojen kehittämisessä.

Jokaisella lapsella on oikeus arvostavaan kohteluun, koskemattomuuteen ja turvallisiin vuorovaikutussuhteisiin. Kiusaamista ehkäistään suunnitelmallisesti ja siihen puututaan välittömästi. Yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmiin kirjataan, kuinka yhteisöllisyyttä vahvistetaan, miten kiusaamista ennaltaehkäistään ja miten siihen puututaan.

Esiopetuksessa lapsen kehoitsetuntoa tuetaan hyväksyvän ja turvallisen suhtautumisen kautta siten, että lapsi voi kokea oman kehonsa arvokkaaksi. Lisäksi lasta opetetaan kunnioittamaan sekä oman että toisen kehon yksityisyyttä. Esiopetuksessa toteutetaan turvataito- ja kehotunnekasvatusta lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Esiopetuksessa lasten kanssa liikutaan lähiympäristössä liikenneturvallisuustaitoja opetellen.

4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia kysymyksiä

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä⁷⁴. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvaramantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisenä ja kielitietoisena opetuksena kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Mikäli kunta järjestää valmistavaa⁷⁵

⁷⁴ Perusopetuslaki 10 §

⁷⁵ Perusopetuslaki 5 § (1707/2009) ja Perusopetusasetus 3 § (309/2021)

opetusta, voivat maahanmuuttajataustaiset lapset osallistua siihen. Jos lapsi pystyy seuraamaan esiopetusta, voi hän siirtyä esiopetukseen jo ennen valmistavan opetuksen päättymistä.

Kaksikielinen esiopetus

Kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyysskautta tarjoamalla tavanomaista esiopetusta monipuolisempaa kielikasvatusta. Opetuksessa luodaan motivoivia kielenoppimistilanteita, joilla rakennetaan pohjaa elinikäiselle kielen opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä kehittää lasten kielitietoisuutta. Lasten kaksi- tai monikielistä kieli-identiteettiä tuetaan ja heille tarjotaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua kieliä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Myös monenlaiset kulttuurit, joita tuodaan tietoisesti esiin ja keskusteltavaksi, kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä opetuksessa.

Suppeamman kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieltä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä.

Kaksikielistä opetusta voidaan toteuttaa usealla tavalla. Yhteistä toteutustavoille on se, että kielet eivät ole pelkästään opetuksen ja oppimisen kohteena, vaan niitä käytetään oppimiskokonaisuuksien opetuksessa ja esiopetuksen arjen toiminnassa.

Laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy esiopetuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä esiopetuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä esiopetuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä esiopetuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa esiopetuksesta ja kestää perusopetuksen loppuun. Esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen kieli tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Esiopetus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Kielikylpyopettaja käyttää johdonmukaisesti ainoastaan kielikylpykieltä. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen monipuoliseen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Lapsia kannustetaan opetuskielisen kulttuurin lisäksi myös toisen kotimaisen kielen mukaiseen tai saamelaiseen kulttuuriin tutustumiseen. Kotimaisten kielten kielikyllyn tavoitteena on antaa lapsille valmiudet jatkaa opiskelua sekä opetuskielellä että toisella kotimaisella kielellä tai saamen kielellä. Esiopetuksen ja tulevan kielikylpykoulun välisessä yhteistyössä varmistetaan, että koulussa on käytettävissä riittävästi tietoa kouluun siirtyvien lasten kielenkehityksen vaiheesta.

Muu laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat oppimiselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan opetuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Pääsääntöisesti nämä lapset ohjataan valmistavaan opetukseen, jos sellaista on saatavilla.

Kaksikielisessä esiopetuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta esiopetuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen opettajan mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin opettaja käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsia kannustetaan monipuoliseen kielenkäyttöön. Myös opetuskieliin liittyviä kulttuureita tuodaan lasten ulottuville. Tavoitteena on valmius jatkaa opiskelua molemmilla kielillä. Tavoite asettaa vaatimuksia oppimisympäristöille ja edellyttää yhteistyötä esiopetuksen ja perusopetuksen järjestäjän välillä lasten siirtyessä perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen esiopetus

Kielirikasteinen esiopetus

Kielirikasteisella esiopetuksella tarkoitetaan esiopetusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Kielirikasteinen esiopetus antaa luontevia mahdollisuuksia tuoda monikielisyyttä ja kulttuurien kohtaamisia esiin esiopetuksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Tavoitteena on, että lapset olisivat sekä kielen oppijoita että käyttäjiä. Tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen perusopetukseen.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa otetaan huomioon lasten kotona puhumat kielet ja tuetaan lasten suomen kielen taidon kehittymistä. Esiopetusryhmän kielitietoista toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa suunnitellaan ja arvioidaan osana oppimisen edellytyksiä tukevin opetusjärjestelyinä ja niiden toteuttaminen kuvataan toimipaikan lukuvuosisuunnitelmassa. Kielitietoista toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa avataan tarkemmin luvussa 5.2.

Opetuskielen tukiopetus on esiopetuksessa annettavaa ennaltaehkäisevää ja tarpeen mukaan toteutettavaa pedagogista tukea, jonka tavoitteena on vahvistaa lapsen valmiuksia osallistua esiopetuksen toimintaan ja vuorovaikutukseen opetuskielellä. Opetuskielen tukiopetuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja seurannasta vastaa esiopetuksen opettaja yhdessä henkilöstön kanssa osana koko ryhmän pedagogista kokonaisuutta. Opetuskielen tukiopetusta avataan tarkemmin luvussa 5.2.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja toimenpiteet siitä, miten monikielisen lapsen kielitaidon, kieli-identiteetin ja itsetunnon kehittymistä edistetään. Apuna kielen kehityksen arviointiin ja tukemiseen käytetään Kielipeda -työkalua. Huoltajia kannustetaan tukemaan lapsen äidinkielen ja kielitaidon kehittymistä myös vapaa-ajalla.

5. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Oppimisen tai esiopetukseen osallistumisen vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi monipuolisilla työtapoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Opetuksen järjestäjän tulee varmistaa oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt⁷⁶ osana kaikkia esiopetuksen toimintaa. Oppimisympäristöt tulee rakentaa sekä esiopetuksen ryhmässä että esiopetuksen toimipaikassa kaikille lapsille sopiviksi. Opetuksen käytännön toteutuksessa huomioidaan lasten erilaiset edellytykset oppia. Opetusjärjestelyillä, kuten eriyttämisellä, ryhmien muodostamisella sekä samanaikais- yhteisopetuksella voidaan tukea kaikkien lasten oppimista.

Tässä luvussa määrätään perusopetuslain⁷⁷ mukaisesti oppimisen ja koulunkäynnin tuesta. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki. Esiopetuksen järjestämispaikkaan viitataan pääsääntöisesti käsitteellä esiopetuksen toimipaikka, ja oppilaskohtaisista tukitoimista käytetään nimitystä lapsikohtaiset tukitoimet.

5.1. Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen

Lapsella, jolla on vaikeuksia osallistua esiopetuksessa annettavaan opetukseen, on oikeus saada ryhmäkohtaisia tukimuotoja ja lapsikohtaisia tukitoimia oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tueksi⁷⁸. Ryhmäkohtaiset tukimuodot ja lapsikohtaiset tukitoimet järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Riittävän varhain aloitetut ryhmäkohtaiset tukimuodot tukevat lapsia oppimisessa ja esiopetukseen osallistumisessa. Lapsikohtaiset tukitoimet suunnitellaan, järjestetään ja päätetään lapsen edun mukaisesti viipymättä, jos ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä. Lapsen edun selvittäminen edellyttää lapsen näkemyksen huomioon ottamista kaikissa häntä koskevista asioista. Lapsen näkemys otetaan huomioon lapsen iän ja kehityksen mukaisesti. Ryhmäkohtaisista tukimuodoista määrätään luvussa 5.2 ja lapsikohtaisista tukitoimista määrätään luvussa 5.3.

Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan, miten ryhmäkohtaiset tukimuodot suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan. Lisäksi kuvataan oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestämisen rakenteet, toimintatavat, työn- ja vastuunjako, moniammatillinen ja monialainen yhteistyö sekä huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Lukuvuosisuunnitelma

Hämeenlinnassa esiopetusyksiköt laativat lukuvuosittain Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmaa tarkentavan lukuvuosisuunnitelman. Lukuvuosisuunnitelma on osa yksikön toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa.

Päiväkodin johtaja vastaa lukuvuosisuunnitelman laatimisesta yhdessä opettajien ja päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lukuvuosisuunnitelmaan kirjataan toimipaikan yhteinen suunnitelma oppimisen

⁷⁶ Perusopetuslaki 20 b § (1090/2024)

⁷⁷ Perusopetuslaki 4 a luku

⁷⁸ Perusopetuslaki 20 a §

edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden ja ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttamisesta. Koko esiopetuksen tiimi on vastuussa suunnitelman toteuttamisesta.

Lukuvuosisuunnitelmaa arvioidaan ja tarkennetaan säännöllisesti lukuvuoden aikana esiopetuksen henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä päiväkodin johtajan yhteistyössä. Lukuvuosisuunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa huomioidaan lasten ja huoltajien näkemykset. Lukuvuosisuunnitelman sisältöä avataan huoltajille syyslukukauden aikana.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma

Jokaiselle lapselle laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Jos lapsi osallistuu täydentävään varhaiskasvatukseen, suunnitelma on samalla myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan suunnitellaan lapsen hyvinvointia, oppimista, kasvua ja kehitystä tukevat pedagogiset tavoitteet. Opettaja vastaa lapsen oppimissuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista. Oppimissuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja tarvittaessa erityisopettajien sekä mahdollisten monialaisten asiantuntijoiden kanssa.

Lapsen oppimissuunnitelman suunnittelun painopisteenä on esiopetuksen henkilöstön toiminnan, vuorovaikutuksen ja oppimisympäristöjen arviointi lapsen tarpeiden mukaisesti. Oppimissuunnitelma, jatkuva havainnointi ja monipuolinen pedagoginen dokumentointi, lapsesta saatu aiempi tieto (lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, neuvolapalautteet, monialainen yhteistyö) sekä huoltajilta saatu tieto, ovat perusta opetusjärjestelyjen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

5.1.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen, ryhmäkohtaisten tukimuotojen ja lapsikohtaisten tukitoimien tavoitteena on turvata se, että kaikki lapset voivat oppia ja toimia ryhmässä esiopetukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Lapselle annettavan oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen⁷⁹ tarkoituksena on mahdollistaa lapsen oikeus saada lapsen tarpeet huomioivaa opetusta ja osallistua esiopetukseen.

Oppimisen ja esiopetuksen osallistumisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, saavutettavuuteen sekä oppimisen vaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen.

Oppimisen vaikeuksilla tarkoitetaan esimerkiksi kielellisiin, lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksiin sekä matemaattisten taitojen kehitykseen liittyviä vaikeuksia. Oppimisen vaikeudet voivat myös liittyä motorisiin sekä hahmottamisen haasteisiin. Oppimiseen liittyvien vaikeuksien lisäksi lapsella voi olla vaikeuksia sosiaalisten suhteiden, tunteiden säätelyn, tarkkaavaisuuden tai käyttäytymisen haasteiden vuoksi.

Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen avulla lapsiryhmän tarpeet huomioidaan siten, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa⁸⁰. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja annetaan oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden lisänä⁸¹ ennakoivasti ja suunnitelmallisesti. Ryhmän tarpeisiin perustuvilla opetusjärjestelyillä ja ryhmäkohtaisilla tukimuodoilla edistetään kaikkien lasten oppimista, osallisuutta ja esiopetusyhteisöön

⁷⁹ Perusopetuslaki 20 a §

⁸⁰ HE 114/2024 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, s. 77–78

⁸¹ Perusopetuslaki 20 b §

kiinnittymistä. Oikea-aikaisten opetusjärjestelyjen ja ryhmäkohtaisten tukimuotojen tavoitteena on mahdollistaa jokaisen lapsen osallistuminen ryhmän yhteiseen toimintaan.

Lapsella on oikeus lapsikohtaisiin tukitoimiin⁸², jos hänellä on oppimisen edellytyksiä tukevista opetusjärjestelyistä ja ryhmäkohtaisista tukimuodoista huolimatta vaikeuksia oppimisessa ja esiopetukseen osallistumisessa. Kun esiopetuksen opettaja tai erityisopettaja havaitsevat, että oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä tukemaan lapsen oppimista ja esiopetukseen osallistumista, aloitetaan lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arviointi. Myös muu henkilöstö, opiskeluhoitopalvelujen ammattilaiset tai huoltaja voi tehdä aloitteen tukitoimien tarpeen arvioimiseksi. Lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arvioinnista määrätään tarkemmin luvussa 5.3.1.

Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki, jota annetaan esiopetusryhmässä, muodostaa kokonaisuuden opiskeluhoillon kanssa. Yhdessä ne edistävät oppimisen ja osallistumisen lisäksi lasten osallisuutta ja yhteisöön kiinnittymistä. Opiskeluhoillon avulla edistetään ja ylläpidetään lasten oppimista, psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti yhteisöllisenä opiskeluhoitona, ja se on keskeinen esiopetukseen osallistumisen tukemisen muoto. Yhteisöllisellä opiskeluhoitolla vaikutetaan ensisijaisesti koko yhteisön toimintakulttuuriin. Yhteisöllisen toimintakulttuurin rakentaminen on keskeistä, jotta lasten erilaisiin tarpeisiin voidaan vastata vaikuttavalla tavalla. Oikeudesta saada yksilökohtaisena opiskeluhoitona opiskeluhoitopalveluja sekä työntekijöiden velvollisuudesta niihin ohjaamiseen säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa⁸³. Opiskeluhoillosta määrätään tarkemmin luvussa 6.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnassa oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki toteutetaan inklusiivisen toimintakulttuurin periaatteen mukaisesti lapsen omassa esiopetusryhmässä. Lapsen edun niin edellyttäessä, voidaan esiopetus toteuttaa myös integroidussa erityisryhmässä. Erityisryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jolloin lapsella on mahdollisuus kokoaikaiseen erityisopetukseen.

Esiopetusryhmiä suunniteltaessa huomioidaan oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen ja ryhmäkohtaisten tukimuotojen järjestäminen. Rakenteelliset ratkaisut arvioidaan ja suunnitellaan ennakoiden esiopetusryhmiä muodostettaessa yhteistyössä varhaiskasvatuspäälliköiden, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa. Esiopetusryhmien muodostaminen on osa pedagogista johtamista.

Oppimisen edellytyksiä tukevissa opetusjärjestelyissä huomioidaan laaja-alainen osaaminen, lapsen osallisuuden vahvistaminen sekä hyvinvointi, turvallisuus ja yhteisöllisyys. Yksikössä luodaan toimintaperiaatteet sille, miten turvallinen kasvuyhteisö muodostetaan sekä se, miten kiusaamista ennaltaehkäistään ja siihen puututaan. Turvallisen kasvuyhteisön muodostamisessa ja kehittämisessä voidaan hyödyntää eskarilaisten hyvinvointikyselyn tuloksia ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa. Lisäksi lukuvuosisuunnitelmaan kuvataan esiopetusryhmien rakenteelliset ratkaisut, joita voivat olla mm. lapsimäärän pienentäminen, henkilöstömitoitukseen liittyvät asiat ja tilojen esteettömyys.

Ryhmäkohtaisia tukimuotoja suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusryhmän tarpeiden mukaisesti. Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan esiopetusryhmien osalta yleisen tukiopetuksen, opetuskielen tukiopetuksen sekä erityisopettajan antaman opetuksen toimintaperiaatteet ja konkreettiset tukitoimet. Suunnitelmassa kuvataan näiden osalta myös työ- ja vastuunjako.

Hämeenlinnan esiopetuksen opiskeluhoitoon liittyvät käytänteet kuvataan luvussa 6.

⁸² Perusopetuslaki 20 a §

⁸³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

5.1.2. Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto tulee siirtää salassapitovelvoitteiden estämättä⁸⁴. Tiedonsiirto on tärkeää myös lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, toimipaikasta toiseen tai toisen opetuksen järjestäjän esiopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvien tiedonsiirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja huoltajan kanssa tehtävällä yhteistyöllä turvataan lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista ja niiden vaikuttavuudesta hyödynnetään esiopetuksessa. Mikäli lapsella on ollut varhaiskasvatuksessa apuvälineitä, hän on saanut tulkitsemispalveluita, lapsikohtaista avustamispalvelua tai erityisopettajan opetusta säännöllisesti tai kokoaikaisesti ryhmäkooltaan pienemmässä ryhmässä, lapsen esiopetuksessa järjestettävien lapsikohtaisten tukitoimien tarve voidaan arvioida ja tuen toteuttaminen suunnitella lapsen siirtyessä esiopetukseen ilman ryhmäkohtaisten tukimuotojen antamista.

Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvissä asioissa.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheiden siirtymät ja tiedonsiirron käytännöt on kuvattu luvussa 2.2.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstö tekevät tiivistä yhteistyötä nivelvaiheissa. Tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen järjestetään tiedonsiirtopalaveri, jossa opettajien, erityisopettajan, mahdollisten muiden asiantuntijoiden ja huoltajan kanssa arvioidaan lapsen tuen toteutumista ja suunnitellaan tuen jatkumoa esiopetukseen. Lapsen näkökulma ja kokemukset huomioidaan suunnittelussa.

Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen toteutetaan ryhmien opettajien välisenä prosessina, yhteistyössä huoltajien ja lasten kanssa. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia tiedonsiirto-ohjeistuksia.

Esiopetuksesta perusopetukseen

Toimivan nivelvaiheen tarkoitus on varmistaa, että tukea tarvitsevien lasten oppimisen ja kehityksen tuki jatkuu esiopetuksesta perusopetukseen eheänä myös toimintaympäristön muuttuessa. Esiopetuksesta perusopetukseen siirtyvistä lapsista siirretään opetuksen kannalta välttämättömät tiedot. Tiedonsiirrossa kuvataan ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttaminen ja vaikuttavuus. Tiedonsiirron perusteella muodostetaan perusopetukseen luokat ja suunnitellaan oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyitä ja ryhmäkohtaisia tukimuotoja.

Lapsikohtaista tukea saavan lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen tehdään tiivistä yhteistyötä perusopetuksen asiantuntijoiden kanssa yhdessä sovittujen yhteistyökäytäntöjen ja vastuiden mukaisesti. Lapsen tuen tarvetta arvioidaan siirtymävaiheessa konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan koordinoimana. Lapsikohtaista tukea saavien lasten siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen suunnitellaan esiopetuksen ja perusopetuksen

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § ja Perusopetuslaki 41 §

yhteistyönä ja työssä on mukana opetuspalveluiden asiantuntijoita sekä lapsen ryhmän opettaja, erityisopettaja (kveo/veo/pkveo) ja tarvittaessa muita yhteistyötahoja.

Tiedonsiirrosta kouluun lapsikohtaisen tuen osalta vastaa konsultoiva tai päiväkodin erityisopettaja yhteistyössä lapsen ryhmän opettajan kanssa. Lapsikohtaista tukea saavien lasten kohdalla järjestetään nivelvaihepalaveri, jonka kutsuu koolle esiopetuksen opettaja. Nivelvaihepalaverissa opettajat yhteistyössä huoltajien kanssa suunnittelevat oppilaskohtaisen tuen järjestämistä.

Nivelvaihepalaverien yhteydessä arvioidaan, onko varhennetun oppivelvollisuuden lapsella tarve 20i§ mukaiseen päätökseen.

Tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet ja vastuut on kuvattu tarkemmin esi- ja perusopetuksen yhteistyössä laaditussa nivelvaiheprosessikuvauksessa.

5.2. Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ovat osa esiopetuksen kaikkea toimintaa⁸⁵. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja annetaan oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden lisänä⁸⁶. Oppimisen edellytyksiä tukevilla opetusjärjestelyillä ja ryhmäkohtaisilla tukimuodoilla pyritään ennaltaehkäisemään vahvempien tuen tarpeiden muodostumista toteuttamalla ryhmässä sellaisia opetusjärjestelyjä ja tukimuotoja, joista hyötyvät useat lapset. Näin tuetaan kaikkien lasten yhdenvertaista oikeutta oppimiseen ja turvataan lapsille sopivat opetuksen järjestämiseen ja oppimisen tuen tarpeisiin perustuvat järjestelyt.

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ovat keskeinen osa esiopetuksen toimintakulttuuria, ja antavat edellytykset kaikkien lasten osallisuuteen, oppimiseen ja esiopetukseen osallistumiseen. Opettajien ja muun henkilöstön osaaminen, moniammatillinen yhteistyö sekä näiden kehittäminen ja johtaminen ovat oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen perusta.

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt suunnitellaan ja toteutetaan paikallisesti, ja ne kytkeytyvät suoraan sekä esiopetusryhmän että koko yhteisön tarpeisiin. Opettajien oman pedagogisen työn arvioinnista ja kehittämisestä määrätään tarkemmin luvussa 4.2. Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen suunnittelua ja arviointia tulee johtaa toimipaikka- ja ryhmäkohtaisesti.

Oppimisen edellytyksiä tukevilla opetusjärjestelyillä tarkoitetaan esimerkiksi opetusryhmien muodostamista siten, että opettajan on mahdollista ottaa huomioon lapsiryhmän tarpeet ja vahvuudet. Opetusjärjestelyillä tarkoitetaan myös lasten moninaiset tarpeet ja edellytykset huomioon ottavaa opetusta, kuten eriyttämistä. Opetuksen eriyttämisen avulla otetaan huomioon paitsi tuen tarpeet, myös oppimisessaan pidemmällä olevat lapset, ja heille lisähaasteiden tarjoaminen. Kielitietoinen opetus on osa oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä, ja sillä tuetaan lasten kielellistä kehitystä ja eri tiedon- ja taidonalojen käsitteiden ymmärtämistä ja oppimista. (kts. luku 4.3)

Esiopetuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan niin, että lasten oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Esiopetuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisten järjestelyjen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Pedagogisiin järjestelyihin lukeutuvat päivittäisten ja muiden säännöllisesti toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat ovat osa oppimisen edellytyksiä tukevia pedagogisia

85 Perusopetuslaki 20 b §

86 Perusopetuslaki 20 b §

ratkaisuja. Niitä voivat olla puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää esiopetuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten työtapojen sekä menetelmien käyttöä sekä erilaisia eriyttämisen muotoja. Pedagogisilla järjestelyillä ja tarvittavien ryhmäkohtaisten apuvälineiden käytöllä pyritään siihen, että kaikki lapset pääsevät osaksi vertaisryhmän toimintaa.

Rakenteellisilla järjestelyillä mahdollistetaan tarvittaessa pedagogisten järjestelyiden toteuttaminen ryhmässä. Rakenteellisiin järjestelyihin kuuluu tilojen esteettömyyttä edistävien järjestelyjen toteuttaminen lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti. Rakenteellisia järjestelyjä ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut, jotta esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Ryhmässä voi työskennellä esimerkiksi avustavaa, ryhmäkohtaista henkilöstöä. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että henkilöstöllä on riittävä osaaminen lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyen. Henkilöstön osaamista voidaan vahvistaa muun muassa täydennyskoulutuksen ja erityisopettajan antaman konsultaation avulla.

Ryhmäkohtaiset tukimuodot

Perusopetuslaissa määritellään kolme ryhmäkohtaista tukimuotoa⁸⁷. Ne ovat yleinen tukiopetus, opetuskielen tukiopetus ja erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja on resursoitava ja annettava suunnitelmallisesti oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden lisänä. Ryhmäkohtaisten tukimuotojen järjestämisen tarkoituksena on varhaisessa vaiheessa ja ennaltaehkäisevästi vastata lasten moninaisiin tuen tarpeisiin ryhmässä. Ryhmässä toteutettavat tukimuodot mahdollistavat myös vertaisoppimisen, osallisuuden ja osallistumisen esiopetuksen toimintaan. Tukimuotojen toteuttamisen edellytyksenä on opettajan, erityisopettajan ja muun henkilöstön yhteistyö ja yhteisesti rakentuva näkemys esiopetusryhmän ja ryhmään kuuluvien lasten tuen tarpeista.

Ryhmäkohtaisten tukimuotojen järjestäminen ei edellytä lapsikohtaista arviota, suunnitelmaa tai hallintopäätöstä, vaan niiden toteuttaminen on suunniteltava osana esiopetuksen toimintaa⁸⁸. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia riittävästä resursoinnista siten, että ryhmäkohtaisia tukimuotoja voidaan järjestää lasten tarpeiden mukaisesti. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja suunnitellaan tiedossa olevan tarpeen mukaisesti esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmassa. Ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttamista tarkennetaan esiopetuksessa ilmenevien tarpeiden mukaisesti esiopetusvuoden aikana.

Opettajan antaman yleisen tukiopetuksen⁸⁹ tavoitteena on tukea lasten oppimista ja esiopetukseen osallistumista. Esiopetuksessa yleinen tukiopetus tarkoittaa esiopetusryhmän toiminnan eriyttämistä, ja sitä annetaan pääsääntöisesti joustavissa pienemmissä ryhmissä esiopetusryhmän lasten tuen tarpeiden mukaisesti. Yleinen tukiopetus kohdentuu ensisijaisesti oppimiskokonaisuuksiin. Yleistä tukiopetusta järjestetään pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti ja suunnitelmallisesti ja sitä annetaan niin usein, kuin on tarpeen. Sitä voidaan antaa myös ennakoivasti ja sillä voidaan vastata lasten sairaspotilaista johtuviin lyhytaikaisiin tuen tarpeisiin. Yleistä tukiopetusta antaa ensisijaisesti esiopetusryhmästä vastuussa oleva opettaja. Yleistä tukiopetusta voi antaa myös muu opettaja samanaikais- tai yhteisopetuksena. Opettajien yhteistyö yleisen tukiopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja sen vaikuttavuuden arvioinnissa on tärkeää.

Opettajan antaman opetuskielen tukiopetuksen⁹⁰ tavoitteena on lasten opetuskielen taidon vahvistaminen, mikä tukee lasten oppimista ja esiopetukseen osallistumista. Opetuskielen tukiopetus on kielitietoista opetusta. Opetuskielen tukiopetusta järjestetään pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti ja suunnitelmallisesti lasten tarpeiden pohjalta siten, että mahdollisimman moni lapsi voi hyötyä siitä. Opetuskielen tukiopetusta voidaan antaa samanaikais- tai yhteisopetuksena. Sitä annetaan osana esiopetuksen opetusta niin usein, kuin on tarpeen.

87 Perusopetuslaki 20 b §

88 HE 114/2024 vp, s. 57–58

89 Perusopetuslaki 20 b §

90 Perusopetuslaki 20 b §

Opetuskielen tukiopetusta antaa ensisijaisesti esiopetusryhmästä vastuussa oleva opettaja. Opetuskielen tukiopetusta voi antaa myös muu opettaja. Opettajien yhteistyö opetuskielen tukiopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja sen vaikuttavuuden arvioinnissa on tärkeää. Opetuskielen tukiopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan kielitietoisien sekä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen näkökulmat.

Erityisopettajan antamalla opetuksella muun opetuksen yhteydessä⁹¹ tarkoitetaan erityisopettajan antamaa ja erityispedagogiseen osaamiseen perustuvaa opetusta, joka tukee oppimista ja esiopetukseen osallistumista. Erityisopettajan antamalla opetuksella tarkoitetaan sellaisen opettajan antamaa opetusta, jolla on erityisopettajan kelpoisuus. Erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä kohdennetaan sellaisiin koko ryhmän tasolla havaittuihin tuen tarpeisiin ja vaikeuksiin, joihin voidaan vaikuttaa erityisopettajan samanaikaisesti yhteisopetuksena tarjotulla tuella ja opetuksella. Erityisopettajan antamaa opetusta muun opetuksen yhteydessä toteutetaan koko esiopetusryhmän kanssa, mutta se mahdollistaa opetuksen myös pienemmille lapsiryhmille. Ryhmien koko perustuu havaittuun tarpeeseen ja ryhmiä muodostetaan joustavasti.

Erityisopettaja voi antaa myös konsultaatiota, joka kohdentuu ryhmässä toimivalle opettajalle ja muulle henkilöstölle. Konsultaatio on neuvon kysymistä, opetushenkilöstön keskinäistä neuvottelemista ratkaisun löytämiseksi sekä erityisopettajan antamaa neuvontaa opettajalle tai henkilöstöön kuuluvalla henkilöllä lapsia tai opetusta koskeissa asioissa. Erityisopettajan konsultaatio voi liittyä myös esiopetusryhmässä toteutettavaan erityisopettajan antamaan opetukseen, ja konsultaatiolla vahvistetaan tällöin esimerkiksi opettajan ja henkilöstön osaamista tai sovitaan yhteisistä periaatteista samanaikais- ja yhteisopetusta koskien.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt

Pedagogiset ja rakenteelliset opetusjärjestelyt

- Esiopetusryhmien muodostaminen
- Toimintakulttuurin, pedagogiikan ja oppimisympäristöjen kehittäminen
- Joustava pienryhmäpedagogiikka
- Kielitietoisuus ja kielitietoinen opetus
- Sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat
- Pedagogiset tukimateriaalit, kuten Yleisen tuen tsekkauslista
- Tilojen esteettömyys
- Ryhmäkoko ja henkilöstömitoitus
- Henkilöstön osaamisen vahvistaminen
- Erityisopettajan konsultaatio

Ryhmäkohtaiset tukimuodot

- Yleinen tukiopetus
- Erityisopettajan opetus muun opetuksen yhteydessä
- Opetuskielen tukiopetus

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt

Toimintakulttuurin, pedagogiikan ja oppimisympäristöjen kehittäminen on keskeinen osa oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä. Laadukas toimintakulttuuri rakentuu yhteisistä arvoista, osallisuudesta, vuorovaikutuksesta ja jatkuvasta toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä. Se luo perustan turvalliselle ja kannustavalle oppimisympäristölle, jossa jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua, tulla kuulluksi ja kokea onnistumisia. Hämeenlinnan esiopetuksen toimintakulttuurin periaatteita kuvataan tarkemmin luvussa 3.

Toimintakulttuurin ja pedagogiikan tavoitteellisella kehittämisellä varmistetaan, että esiopetus vastaa lasten yksilöllisten tarpeiden huomiointia. Esiopetuksen henkilöstö suunnittelee,

91 Perusopetuslaki 20 b §

toteuttaa ja arvioi opetusta lapsiryhmän vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tuen tarpeet huomioiden. Pedagogiset ratkaisut, kuten joustava pienryhmätyöskentely, toiminnan eriyttäminen ja monipuolisten työskentelytapojen käyttö, tukevat kaikkien lasten oppimista.

Joustavalla pienryhmäpedagogiikalla tarkoitetaan lapsiryhmässä toteuttavaa joustavaa ryhmittelyä. Ryhmien muodostamisessa otetaan huomioon lasten osallisuus, ystävyysuhteet ja mielenkiinnon kohteet. Pienryhmissä toimiminen mahdollistaa lasten ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen syventymisen, toiminnan suunnittelun yhdessä lasten kanssa, lasten yksilöllisen ohjaamisen sekä uppoutumisen yhteiseen tekemiseen ja oppimiseen. Myös esiopetuspäivän arjen eri tilanteet, kuten siirtymätilanteet toteutetaan mahdollisuuksien mukaan pedagogisina pienryhminä. Pienryhmät voidaan muodostaa pedagogisesti perustellen ja eriyttäen toiminnan tavoitteisiin tai lapsiryhmän tarpeiden pohjalta. Pienryhmissä toimiminen mahdollistaa lapsen osallisuuden, havainnoinnin ja kuulemisen sekä henkilöstön ja lasten sitoutumisen yhteiseen tekemiseen. Joustavissa pienryhmissä toimimalla tuetaan lasten välistä vuorovaikutusta ja leikkiä, opetellaan yhdessä itsesääätely- ja tunnetaitoja sekä tuetaan jokaisen lapsen yksilöllistä oppimista.

Oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen arvioinnin ja kehittämisen tukena Hämeenlinnassa on käytössä Pedagogisen toiminnan ja yleisen tuen tsekkauksista. Tätä käytetään pedagogisen keskustelun ja opetusjärjestelyiden suunnittelun pohjana yhdessä esiopetusryhmien kasvattajien ja päiväkodin johtajan kanssa. Se tukee ja tarkentaa ryhmän lukuvuosisuunnitelmatyötä, jäsentää sekä selkeyttää arjen toimintojen suunnittelua sekä toimii opetusjärjestelyjen arvioinnin tukena.

"Yksikössämme yhteisopettajuus on keskeinen osa oppivaa yhteisöä. Opettajat suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat pedagogista toimintaa yhdessä yli ryhmärajojen, mikä vahvistaa sekä henkilöstön osaamista että lasten pedagogista arkea. Yhteinen suunnittelu mahdollistaa sen, että opettajien erilaiset vahvuudet, ideat ja näkökulmat rikastuttavat koko yksikön toimintaa. Yhteisopettajuus näkyy arjessa joustavina ratkaisuin, yhteisinä projekteina ja jaettuna vastuuna. Opettajat havainnoivat ja dokumentoivat lasten oppimista yhdessä, mikä syventää ymmärrystä lasten tarpeista ja tukimuodoista." Opettaja

Ryhmäkohtaiset tukimuodot

Yleinen tukiopetus

Hämeenlinnassa yleistä tukiopetusta antaa pääsääntöisesti esiopetusryhmän opettaja, joka eriyttää opetusta pienemmissä opetusryhmissä tapahtuvaksi. Ryhmän opettajat suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat yhteisesti annettavaa tukiopetusta. Toiminnan toteuttamisessa huomioidaan monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä, kuten lähiympäristöä.

Opetuskielen tukiopetus

Opetuskielen tukiopetus on esiopetuksessa tarpeen mukaan toteutettavaa pedagogista tukea, jonka tavoitteena on vahvistaa lapsen valmiuksia osallistua esiopetuksen toimintaan ja vuorovaikutukseen opetuskielillä. Tukiopetuksella tuetaan erityisesti lapsia, joiden opetuskielen taito ei vielä riitä esiopetuksen arjen tilanteissa, oppimistilanteissa ja vuorovaikutuksessa toimimiseen.

Opetuskielen tukiopetusta kohdennetaan lapsille, jotka tarvitsevat vahvistusta opetuskielen perusanastossa, ilmaisuvalmiuksissa ja kielen ymmärtämisessä. Tukiopetus voi olla tarpeen esimerkiksi esiopetuksen alkuvaiheessa tai tilanteissa, joissa lapsen kielitaito ei vielä mahdollista täysipainoista osallisuutta ryhmän toimintaan.

Opetuskielen tukiopetus toteutetaan osana esiopetusryhmän arkea ja pedagogista toimintaa. Se voi sisältää pienten ryhmien toimintaa, yksilöllistä ohjausta, arjen tilanteiden kielellistä tukemista sekä kielen mallintamista ja toistamista leikin, toiminnan ja vuorovaikutuksen yhteydessä. Opetuskielen tukiopetuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja seurannasta vastaa esiopetuksen opettaja yhdessä henkilöstön kanssa osana koko ryhmän pedagogista kokonaisuutta. Opetuskielen tukiopetuksen tarvetta arvioidaan jatkuvasti lapsen kielellisen kehityksen ja osallisuuden näkökulmasta.

Kielitietoinen toimintakulttuuri ja pedagogiikka

Kielitietoisen toimintakulttuurin kehittämisen tukena käytetään KieliPeda -työvälinettä. Kielipedan avulla arvioidaan ja kehitetään kielitietoisia toimintatapoja sekä tuetaan monikielisten lasten suomen kielen oppimista. KieliPeda –työväline koostuu kolmesta osiosta, joiden avulla:

- Arvioidaan ja kehitetään esiopetuksen oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta
- Tarkastellaan yhteistyössä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kielimaailmaa ja
- Seurataan monikielisen lapsen suomen kielen taitojen kehittymistä.

KieliPeda -materiaalia ja sen tukimateriaaliksi kehitettyjä kielitietoisuuskortteja käytetään kaikissa esiopetusryhmissä.

Lukuvuosisuunnitelmaan suunnitellaan samanaikais- ja yhteistyöopetuksen toimintaperiaatteet toimipaikoittain. Yleistä tukiovetusta ja opetuskielen tukiovetusta voidaan toteuttaa samanaikais- tai yhteisopetuksena. Samanaikais- ja yhteisopetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa hyödynnetään toimipaikan opettajien yhteistä suunnittelu- ja arviointiaikaa.

Lukevan ja kielitietoisen toimintakulttuurin luomisesta tarkennetaan lisää luvussa 4.3.2.

Erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä

Erityisopettajan antama opetus kohdentuu koko ryhmään ja perustuu lapsiryhmässä havaittuihin tuen tarpeisiin ja vaikeuksiin. Tämä mahdollistaa opetuksen joustavasti rakentuissa pienryhmissä, lasten tuen tarpeiden havainnoimisen ja huomioimisen. Erityisopettaja voi antaa konsultaatiota esiopetusryhmän opettajalle ja koko tiimille. Erityisopettajan antama opetus suunnitellaan yhteistyössä lapsiryhmän opettajan kanssa. Erityisopetus voi olla myös samanaikais- tai yhteisopettajuutta.

"Yhteisopettajuus mahdollistaa opetuksen eriyttämisen, asiantuntijuuden jakamisen opettajien välillä ja erityisopettajan mallittavan toiminnan." Työntekijä

"Esiopetuksen tuen uudistuksessa korostuu samanaikaisopetus ja henkilöstön sekä erityisopettajien välinen yhteistyö. Opetusta suunnitellaan ja toteutetaan aiempaa enemmän yhdessä, sekä myös tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan yhdessä. Tuen uudistus haastaa meitä kehittämään näitä käytäntöjä osana kunkin yksikön toimintakulttuuria." Päiväkodin johtaja

5.3. Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen

Lapsella on oikeus saada lapsikohtaisia tukitoimia⁹² viipymättä, jos ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä. Lapsikohtaisia tukitoimia annetaan yksilölliseen tarpeeseen perustuen ja säännöllisesti. Lapsi voi saada useampia lapsikohtaisia tukitoimia tuen tarpeidensa mukaisesti. Lapsikohtaisten tukitoimien yhteydessä lapsella on myös oikeus saada ryhmäkohtaisia tukimuotoja.

Lapsikohtaiset tukitoimet järjestetään tuen tarpeen arvioinnin ja tukea koskevan päätöksen perusteella lapsen etu huomioon ottaen ensisijaisesti lapsen omassa esiopetuksen toimipaikassa⁹³. Tukitoimien toteuttaminen kuvataan lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskevassa suunnitelmassa⁹⁴.

Säännöllinen erityisopettajan antama opetus osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä toteutetaan lapsen esiopetusryhmässä muun opetuksen yhteydessä tai pienryhmässä. Säännöllinen erityisopettajan antama opetus on pitkäkestoista, esimerkiksi lukukauden tai -vuoden pituinen jakso.

⁹² Perusopetuslaki 20 c § (1090/2024)

⁹³ Perusopetuslaki 20 c §

⁹⁴ Perusopetuslaki 20 e § (1090/2024)

Esiopetusryhmässä muun opetuksen yhteydessä toteutettaessa lähtökohtana erityisopettajan antaman opetuksen suunnittelemiselle ovat lapsen yksilölliset tarpeet. Kun erityisopettajan opetus annetaan pienryhmässä, tarkoitetaan pienryhmällä sellaista esiopetusryhmää, joka on muodostettu lapsikohtaisen tuen toteuttamiseksi ja erityisopettajan antaman opetuksen mahdollistamiseksi. Pienryhmän koko on paikallisesti määriteltävissä. Erityisopettajan antama opetus lapsikohtaisena tukitoimena voidaan toteuttaa myös yksilöopetuksena, jos se on lapsen tuen tarpeiden kannalta tarkoituksenmukaista.

Erityisopettajan opetus pienryhmässä toteutetaan kokoaikaisesti. Pienryhmä voi olla erityisryhmä tai pienennetty esiopetusryhmä, johon lapsi osallistuu esiopetuksen ajan.

Erityisopettajan antamalla opetuksella tarkoitetaan sellaisen opettajan antamaa opetusta, jolla on erityisopettajan kelpoisuus.

Lapsikohtaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut ja apuvälineet mahdollistavat lapsen osallistumisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaiseen opetukseen.

Tulkitsemispalveluilla tarkoitetaan viittomakielellä tai muilla kommunikaatiomenetelmillä annettavia tulkitsemispalveluita. Oikeus tulkitsemispalveluun on lapsilla, joilla on kuulovamma, kuulonäkövamma tai puhevamma, ja jotka tarvitsevat palvelua esiopetukseen osallistumiseksi. Tulkitsemispalvelut järjestetään lapsen tarpeiden mukaan.

Lapsikohtaiset avustajapalvelut tulevat kyseeseen tilanteessa, jossa muut oppimista ja osallistumista tukevat järjestelyt ja ryhmäkohtainen avustava henkilöstöresurssi eivät tue lapsen yhdenvertaista osallistumista esiopetukseen. Lapsikohtainen avustaja tukee lapsen osallistumista ryhmän toimintaan yhdessä ryhmän muun henkilöstön kanssa. Avustaja voi esiopetustoiminnan aikana auttaa myös muita lapsia, jotta esiopetuksen opettaja voi opettaa lasta hänen yksilölliset tarpeensa huomioiden.

Apuvälineillä tarkoitetaan esiopetukseen osallistumisen edellyttämiä tarpeellisia apuvälineitä, joiden avulla tuetaan lapsen mahdollisuuksia oppia ja toimia esiopetusryhmässä opetukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Opetukseen osallistumisen edellyttämät apuvälineet järjestetään lapsen tarpeiden mukaan hänen käyttöönsä ryhmä- ja henkilökohtaisesti. Apuvälineet ovat osa opetusvälineitä. On tärkeää, että lapsen kanssa työskentelevät voivat perehtyä opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat tarvittaessa lasta ja huoltajaa näiden käytössä. Lääkinnälliseen kuntoutukseen⁹⁵ tarvittavia apuvälineitä ei järjestetä lapsikohtaisena tukitoimena.

Lapsikohtaisten tukitoimien toteuttamisessa tulee tehdä opettajien ja esiopetusryhmän muun henkilöstön välistä yhteistyötä⁹⁶, ja se voi edellyttää erityisopettajan konsultaatiota. Tukitoimien suunnittelussa voidaan hyödyntää myös muiden asiantuntijoiden kuin esiopetuksen toimipaikan erityisopettajan konsultaatiota. Tästä päätetään opetuksen järjestäjän ohjeiden mukaisesti.

Monialaista yhteistyötä tehdään tarvittaessa lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämä ei kuitenkaan ole edellytys tukitoimien toteuttamiselle.

Esiopetuksen henkilöstön on tehtävä monialaista yhteistyötä erityisesti silloin, kun lapsikohtaiset tukitoimet eivät tue lasta ja hänen kokonaistilannettaan riittävästi tai haastava tilanne olisi riski lapsen fyysiselle tai psyykkiselle terveydelle tai sosiaaliselle hyvinvoinnille. Lapsikohtaiset tukitoimet esiopetuksen henkilöstön toteuttamina kohdentuvat aina oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukemiseen eivätkä korvaa sosiaali- ja terveyspalveluja.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Lapsikohtaisia tukitoimia ovat erityisopettajan antama opetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä apuvälineet.

⁹⁵ Terveystieteiden tutkimuskeskus 29 § (1326/2010)

⁹⁶ Perusopetuslaki 20 c §

Säännöllinen erityisopettajan antama opetus osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä toteutetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden pohjalta osana lapsen esiopetusta. Erityisopettaja määrittää pienryhmän koon lapsen tarpeiden mukaisesti. Pienryhmä voi koostua lapsikohtaista tukea tarvitsevista lapsista tai ryhmässä voi olla mukana vertaislapsia. Pienryhmä toimii osana muuta esiopetusryhmää tai sille on osoitettu oma tila. Tarvittaessa opetus voidaan toteuttaa yksilöopetuksena.

Hämeenlinnan esiopetuksessa kokoaikainen erityisopettajan antama opetus toteutuu integroidussa erityisryhmässä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tällöin opetuksen suunnittelusta, toteutuksesta sekä arvioinnista. Lapsi saa erityisopettajan antamaa opetusta koko esiopetusajan.

Erityisopettajien vastuut lapsikohtaisten tukitoimien toteuttamisessa ovat seuraavat:

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa kokoaikaisesta erityisopetuksesta integroidussa erityisryhmässä.

Päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa säännöllisestä erityisopettajan antamasta opetuksesta osittain pienryhmässä ja lapsen omassa esiopetusryhmässä.

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa konsultoinnista ja koordinoinnista.

5.3.1. Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen omat mielipiteet on selvitettävä⁹⁷ ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsen huoltajille tai muulle lailliselle edustajalle on annettava mahdollisuus osallistua⁹⁸ lapsen tukitoimien tarpeen arviointiin.

Lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioinnissa⁹⁹ on selvitettävä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen tarve, toteutetut opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot sekä mahdollisesti toteutetut lapsikohtaiset tukitoimet. Näiden perusteella arvioidaan, mitkä ovat lasta parhaiten tukevat tukitoimet. Arvioinnissa saa käsitellä ainoastaan tukitoimien suunnittelun ja toteuttamisen kannalta tarpeellista tietoa.

Poissaolot tai opetuskielen oppimisen varhainen vaihe eivät voi lähtökohtaisesti olla peruste lapsikohtaiselle tuen tarpeelle. Käyttäytymisellä reagoivien lasten tukemiseksi käytetään ensisijaisesti ryhmäkohtaisia tukimuotoja. Lasta voidaan tukea myös lapsikohtaisilla tukitoimilla, jos se on lapsen edun mukaista.

Tuen tarpeen arvioinnista vastaa esiopetuksen opettaja¹⁰⁰. Jos esiopetusryhmässä työskentelee kaksi opettajaa, opettajat tekevät arviointia yhdessä. Erityisopettaja osallistuu tarvittaessa tuen tarpeen arviointiin.

Jos lapsen tuen tarpeen arviointi edellyttää monialaista osaamista, osallistuvat tukitoimien tarpeen arviointiin tarvittaessa lisäksi opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiset tai muut asiantuntijat¹⁰¹. Lapsen asioissa moniammatillista ja monialaista yhteistyötä tehdään aina ensisijaisesti perheen sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain¹⁰² mukaisten opiskeluhuoltopalveluiden ammattilaisten kanssa. Huoltajan suostumuksella lapsen tuen tarpeen arviointiin voidaan pyytää muita asiantuntijoita sosiaali- ja terveyspalveluista¹⁰³. Monialainen yhteistyö tukee lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arvioimista. Monialainen yhteistyö tai lääketieteellisen lausunnon tai tarkan

97 Perusopetuslaki 20 d § (1090/2024)

98 Perusopetuslaki 20 d §

99 Perusopetuslaki 20 d §

100 Perusopetuslaki 20 d §

101 Perusopetuslaki 20 d §

102 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §

103 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

diagnoosin saaminen päätöksen liitteeksi ei ole edellytys tuen suunnittelulle, toteuttamiselle tai tukea koskevan päätöksen tekemiselle.

Jos lapsi on varhaiskasvatuksessa saanut pedagogisia, rakenteellisia tai hoidollisia tuen muotoja¹⁰⁴ tai tukipalveluita¹⁰⁵, näiden toteutumista ja vaikuttavuutta koskeva tieto huomioidaan arvioitaessa lapsikohtaisten tukitoimien tarvetta esiopetuksessa. Mikäli lapsi on saanut tulkitsemispalveluita tai apuvälineitä varhaiskasvatuksessa, ja tarve jatkuu lapsen siirtyessä esiopetukseen, nämä lapsikohtaiset tukitoimet voidaan aloittaa ilman ryhmäkohtaisten tukimuotojen antamista. Mikäli lapsi on saanut säännöllistä tai kokoaikaista erityisopettajan antamaa opetusta tai lapsikohtaista avustamispalvelua varhaiskasvatuksessa, ja tukipalvelu on vastannut lapsen tarpeita ja on lapsen edun mukainen, voidaan lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arviointi aloittaa jo ennen esiopetuksen alkamista.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioimisesta on vastuussa lapsen esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsikohtaisessa tuen arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia tarpeen mukaisia erityispedagogisia arviointimenetelmiä havainnoinnin rinnalla. Arvioitaessa erityisopettajan säännöllisen tai kokoaikaisen opetuksen sekä lapsikohtaisen avustajan tarvetta, osallistuu arviointiin myös toimipaikan nimetty varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Mikäli lapsen tuen tarpeen arviointi edellyttää monialaista osaamista, tehdään yhteistyötä hyvinvointialueen opiskeluhoitopalveluiden asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyökäytänteet opiskeluhoitolaan kanssa on kuvattu opiskeluhoitosuunnitelmassa. Myös hyvinvointialueen muiden lasten ja lapsiperheiden palvelujen sekä yksityisen sektorin palveluntuottajana toimivien terapeuttien kanssa tehdään yhteistyötä. Huoltajilta pyydetään suostumus monialaiseen yhteistyöhön. Tuen suunnittelu, toteuttaminen ja päätöksen teko eivät kuitenkaan edellytä monialaista yhteistyötä tai lausuntoa diagnoosista.

Esiopetusikäinen lapsi, jolla on kuulo-, kuulonäkö- tai puhevamma, on oikeutettu tulkitsemispalveluun, kun hän tarvitsee sitä esiopetukseen osallistumiseksi. Tulkitsemispalveluista päätetään terveydenhuollon asiantuntijoiden lausuntojen pohjalta. Asian järjestämiseksi esiopetuksesta otetaan yhteyttä konsultoivaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Esiopetuksessa tulkitsemispalvelusta päätetään perusopetuslain nojalla ja varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallinnollisen päätöksen lapsikohtaisena tukena.

5.3.2. Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma

Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointiin perustuen on laadittava tuen toteuttamista koskeva suunnitelma¹⁰⁶. Suunnitelman laatii esiopetuksen opettaja¹⁰⁷. Jos esiopetusryhmässä työskentelee kaksi opettajaa, opettajat valmistelevat suunnitelman yhdessä. Erityisopettaja osallistuu tarvittaessa tuen toteuttamista koskevan suunnitelman laatimiseen. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä lapsen ja huoltajan tai lapsen muun laillisen edustajan kanssa¹⁰⁸. Suunnitelma voidaan kuitenkin laatia ilman huoltajan myötävaikutusta, mikäli huoltaja näin valitsee.

Suunnitelmasta on käytävä ilmi

- lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointiin perustuvat tarvittavat lapsikohtaiset tukitoimet
- perustelut siitä, miksi lapsikohtaisia tukitoimia tarvitaan tai ei tarvita
- mahdolliset muut tiedot ja selvitykset, joita tuen tarpeen arvioinnissa on hyödynnetty

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b § (1183/2021)

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c § (1183/2021)

¹⁰⁶ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁰⁷ Perusopetuslaki 20 e §

¹⁰⁸ Perusopetuslaki 20 e §

- miten lapsikohtaisia tukitoimia toteutetaan
- miten lapsikohtaisten tukitoimien toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan¹⁰⁹.

Lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan oppimista ja esiopetukseen osallistumista tukevat pedagogiset ja rakenteelliset järjestelyt ryhmässä. Tukitoimien toteuttamista suunniteltaessa ja toteutumista arvioitaessa otetaan huomioon lapsen ajatukset ja näkemykset.

Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskevaa suunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä tukea koskevaa päätöstä. Tukea koskeva päätös tehdään suunnitelluista tukitoimista.

Suunnitelman toteutumista ja tukitoimien riittävyyttä on arvioitava¹¹⁰ tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuoden aikana, lapsen tuen tarpeiden mukaisesti. Tätä useammin se on tarkistettava, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät.

Mikäli lapsi on saanut lapsikohtaisia tukitoimia esiopetuksessa, tuen toteutumista ja vaikuttavuutta koskeva tieto otetaan huomioon lapsen siirtyessä perusopetukseen. Mikäli lapsella on esiopetuksessa ollut käytössä henkilökohtaisia apuvälineitä, hän on saanut lapsikohtaisia tulkitsemis- tai avustajapalveluita tai erityisopettajan opetusta säännöllisesti tai kokoaikaisesti pienryhmässä, tämä tulee huomioida lapsen siirtyessä perusopetukseen. Oppilaskohtaisten tukitoimien tarve arvioidaan siirtymävaiheessa ja tuen toteuttaminen suunnitellaan yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Perusopetuksessa oppilaalle laaditaan tuen toteuttamista koskeva suunnitelma ja tehdään tukea koskeva päätös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti¹¹¹.

Monialainen yhteistyö ensisijaisesti opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten kanssa lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arvioinnissa voi tukea lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelemista. Yhteistyö ei ole kuitenkaan edellytys tukitoimista tehtävän päätöksen tekemiselle. Lausunnosta voi olla apua opetuksen järjestäjälle päätöksen tekemisessä. Esiopetuksen henkilöstön antama tuki kohdentuu aina oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukemiseen, eikä päätös voi perustua ainoastaan psykologiseen tai lääketieteelliseen arvioon. Opetuksen järjestäminen ja lapsikohtaiset tukitoimet eivät korvaa sellaisia palveluja, joista järjestämismvastuussa on opetuksen järjestäjän sijasta jokin muu taho, kuten hyvinvointialue.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Mikäli arvioidaan, että lapselle annettu tuki ei ole ollut riittävää, lapselle laaditaan lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma. Suunnitelman valmistelusta vastaa esiopetusryhmän opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Esiopetuksesta vastaava varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu lapsen huoltajat mukaan suunnitelman laatimiseen.

Lapsen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma on osa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa. Jos lapsi on täydentävässä varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan varhaiskasvatuksen tukimuodot huomioiden. Lapsen tarvitseman tuen järjestämisessä huomioidaan lapsen koko päivä, niin esiopetuksen kuin täydentävän varhaiskasvatuksen osalta.

Lapsen näkemysten selvittämisessä voidaan hyödyntää erilaisia lapsilähtöisiä menetelmiä, kuten leikkiä, kuvatukea ja luovia ilmaisun keinoja. Olennaisinta lapsen näkemysten selvittämisessä on päivittäiset kohtaamiset ja toiminnan suunnittelu niin, että lapsella on tilaa jakaa ajatuksiaan.

Tarvittaessa suunnitelman laadinnan tueksi tehdään yhteistyötä opiskeluhoitopalveluiden tai muiden lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa.

¹⁰⁹ Perusopetuslaki 20 e §

¹¹⁰ Perusopetuslaki 20 e §

¹¹¹ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

5.3.3. Tukea koskeva päätös

Opetuksen järjestäjän on tehtävä kirjallinen hallintopäätös¹¹² lapselle annettavista lapsikohtaisista tukitoimista. Päätös tulee tehdä ilman viivytystä, kun tarve lapsikohtaisille tukitoimille on arvioitu ja suunnitelma tukitoimien toteuttamisesta tehty. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia¹¹³.

Opetuksen järjestäjän tulee kuulla lasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa ennen hallintopäätöksen tekemistä hallintolain mukaisesti¹¹⁴. Kuuleminen voidaan toteuttaa joko kirjallisesti tai suullisesti. Opetuksen järjestäjä voi tehdä myönteisen tai kielteisen päätöksen. Päätös on perusteltava hallintolain mukaisesti¹¹⁵. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä tuen tarpeen arviointiin ja suunnitelmaan liittyvät seikat ja mahdolliset muut selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset.

Hallintopäätöstä ei ole tarpeen tehdä, jos huoltajan tai muiden luvussa 5.1 mainittujen henkilöiden aloitteesta huolimatta lapsi ei tuen tarpeen arvioinnin perusteella¹¹⁶ tarvitse lapsikohtaisia tukitoimia, ja tuen tarpeen arviointiin osallistuneet ovat asiasta yksimielisiä. Kielteinen tukea koskeva hallintopäätös tehdään, jos huoltaja sitä vaatii lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioinnista huolimatta. Jos lapsikohtaisille tukitoimille ei ole tuen tarpeen arvioinnin perusteella lainkaan tarvetta, yksityiskohtaista suunnitelmaa lapsikohtaisen tuen toteuttamisesta ei tarvitse tehdä.

Lapsella ja huoltajalla on oikeus saada asiasta hallintolaissa hallintopäätökselle asetetut vaatimukset täyttävä päätös, johon he voivat hakea oikaisua¹¹⁷. Hallintopäätös lapsikohtaisista tukitoimista voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana¹¹⁸. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

Hallintopäätöksessä on määrättävä lapsikohtaisista tukitoimista lapsen tuen tarpeen arvioinnin ja sen perusteella laaditun tuen toteuttamista koskevan suunnitelman mukaisesti¹¹⁹. Päätöksessä päätetään lapsen tuen tarpeen mukaisesti seuraavista asioista:

- säännöllinen erityisopettajan antama opetus osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä
- kokoaikainen erityisopettajan antama opetus pienryhmässä
- tulkitsemispalvelut
- avustajapalvelut
- apuvälineet

Päätös sisältää vain ne perusopetuslain¹²⁰ mukaiset lapsikohtaiset tukitoimet, joita lapsikohtaisen tuen toteuttaminen edellyttää. Päätöksessä ei kuvata suunnitelmaa lapsikohtaisten tukitoimien toteuttamisesta.

Jos muu opetuksen järjestäjä kuin kunta ei järjestä lapsikohtaisia tukitoimia, päätöksen silloin tekee opetuksen järjestäjän esityksestä lapsen asuinkunta¹²¹.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Lapsen esiopetuksen opettaja vastaa lapsen tuen arvioinnista ja tuen toteuttamista koskevan suunnitelman laatimisesta yhteistyössä erityisopettajan kanssa.

¹¹² Perusopetuslaki 20 f § (1090/2024)

¹¹³ Hallintolaki

¹¹⁴ Hallintolaki 34 §

¹¹⁵ Hallintolaki 45 §

¹¹⁶ Perusopetuslaki 20 d §

¹¹⁷ Perusopetuslaki 42 § (959/2015) ja Hallintolaki 46 § (581/2010)

¹¹⁸ Perusopetuslaki 20 f §

¹¹⁹ Perusopetuslaki 20 e §

¹²⁰ Perusopetuslaki 20 c §

¹²¹ Perusopetuslaki 20 f §

Hallintopäätösprosessiin kuuluu lapsen ja hänen huoltajansa kuuleminen. Huoltajien kuulemisessa noudatetaan kahden viikon kuulemisaikaa. Kuulemisen järjestelyistä vastaa erityisopettaja (kveo/pkveo/veo).

Lapsen mielipide ja ajatuksia kuullaan osana päätösprosessia. Lapsen edun edellyttäessä voidaan käyttää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä apuna.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa huoltajien kuulemisesta ja sen jälkeisestä hallintopäätöksen valmistelusta. Varhaiskasvatuspäällikkö vastaa hallintopäätöksen tekemisestä sekä siitä tiedottamisesta asianosaisille. Hallintopäätökset esiopetuksen lapsikohtaisesta tuesta ja täydentävän varhaiskasvatuksen tehostetusta tai erityisestä tuesta tehdään erillisinä.

5.4. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö

Esiopetus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista opetusta, kasvatusta sekä tarvitsemaansa tukea. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.4.1. Huoltajan ja lapsen kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsi tarvitsee tukea oppimiseensa tai esiopetukseen osallistumiseen. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille kerrotaan oppimisen edellytyksiä tukevista opetusjärjestelyistä, sekä lapsen oikeudesta ryhmäkohtaisiin tukimuotoihin ja tarvittaessa lapsikohtaisiin tukitoimiin.

Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitykseensä sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä otetaan huomioon.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan, kun lapsella ilmenee oppimiseen ja esiopetukseen osallistumiseen liittyviä tuen tarpeita tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajille kerrotaan, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun¹²². Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso Opiskeluhuolto luku 6).

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Esiopetuksen oppimisen tuen arvioinnista, suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaa esiopetuksen opettaja. Päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat opettajan osaamista ja tuovat oman erityisosaamisensa koko moniammatillisen tiimin käyttöön. Lasten oppimista edistävän ja vaikuttavan tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi edellyttävät koko esiopetuksen moniammatillisen tiimin työpanosta ja yhteisten toimintatapojen kehittämistä.

Tiimin keskeinen tehtävä on auttaa lasta kiinnittymään osaksi esiopetusyhteisöä ja lapsiryhmää yhdessä sovittujen tavoitteiden ja menetelmien mukaisesti. Tiimissä sovitaan lasta tukeva kasvattajien toiminta arjen eri tilanteissa. Jokainen esiopetuksessa työskentelevä ammattilainen on vastuussa yhdessä sovittujen toimintatapojen käyttämisestä. Avustajan työn periaatteista sovitaan tiimin toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa laadittaessa.

5.4.2. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö

Esiopetuksessa tehdään sekä moniammatillista että monialaista yhteistyötä. Moniammatillista yhteistyötä on esiopetuksen eri ammattiryhmien yhteistyö, joka yhdistää eri ammattiryhmien tiedot ja taidot. Moniammatillinen yhteistyö on keskeistä lapselle sopivien oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen sekä ryhmäkohtaisten tukimuotojen ja lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi.

Monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri hallinnonalojen ammattilaisten yhteen kokoavaa ja niiden rajat ylittävää toimintaa ja yhteistyötä. Yhteistyötä tehdään ensisijaisesti opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten (ml. lastenneuvola) kanssa. Muita keskeisiä yhteistyötahoja ovat muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, kuten terapiapalvelut kasvatus- ja perheneuvonta sekä lastensuojelu. Mikäli lapsella on esimerkiksi terveydentilasta, sosiaalisista olosuhteista tai muusta syystä johtuen elämässä tilanne, joka vaikuttaa hänen oppimiseensa tai esiopetukseen osallistumiseen, esiopetuksen henkilöstö tekee suunnitelmallista monialaista yhteistyötä. Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tiedonsiirtoa koskevia säännöksiä¹²³.

Lapsi saattaa tarvita esiopetuksen aikana pitkäaikaissairauden hoitoon, lääkitykseen ja/tai ruokavalioon liittyviä järjestelyjä. Terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi esiopetuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Esiopetuksen toimipaikassa tehdään tarvittaessa monialaista yhteistyötä liittyen terveydenhuollon järjestämään ja toteuttamaan lääkinälliseen kuntoutukseen ja apuvälineiden käyttöön. Esiopetuksen henkilöstö ei vastaa lapsen kuntoutuksen toteuttamisesta, mutta tekee tarpeen mukaista yhteistyötä lasta kuntouttavien ammattilaisten kanssa. Yhteistyössä tulee sopia selkeästi vastuut ja periaatteet, miten lapsen kuntoutuksen toteutus yhteensovitetään esiopetuksen järjestämisen kanssa. Kuntoutuksen järjestelyissä tulee huomioida aina lapsen etu.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Monialainen yhteistyö toteutuu yli hallinnonalojen. Esiopetuksessa keskeinen yhteistyötaho on hyvinvointialueen neuvola ja terveydenhuolto. Opiskeluhoitopalveluiden kanssa tehtävää yhteistyötä on kuvattu tarkemmin Hämeenlinnan kaupungin esi- ja perusopetuksen opiskeluhoitosuunnitelmassa.

Esiopetusikäinen lapsi voi myös ohjautua hyvinvointialueen muihin lapsi- ja lapsiperhepalveluihin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tarvittaessa ohjata lapsen puheterapeutin tai toimintaterapeutin vastaanotolle. Hämeenlinnassa toimii kaksi lapsen tuen arvioinnista vastaavaa monialaista työryhmää, Neuropsykiatrinen tiimi ja Lasten kuntoutustyöryhmä. Alueellisena työmuotona toimii lastenpsykiatrian kuntakonsultaatio. Lapsen asioissa tehdään säännöllisesti yhteistyötä lasta kuntouttavien ammattilaisten kanssa. Heidät kutsutaan mukaan lapsen palaveriin, joissa sovitaan yhteisistä käytännöistä ja vastuista lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukemiseksi.

Monialaista yhteistyötä varten lapsen huoltajilta pyydetään suostumus. Yhteistyön tavoitteena on löytää lapselle paras mahdollinen tuki silloin, kun esiopetuksessa tarjottava tuki ei ole riittävää.

¹²³ Perusopetuslaki 40 § ja 41 §

5.5. Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä

5.5.1. Varhennettu oppivelvollisuus

Varhennetun oppivelvollisuuden tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisvalmiuksia niin, että hänellä on mahdollisuus oppia ja kehittyä täyteen potentiaaliinsa. Esiopetuksen alkamista varhennetaan ja oppivelvollisuus alkaa vuotta säädettyä aikaisemmin¹²⁴, jos lapsen arvioidaan tarvitsevan enemmän aikaa esi- ja perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi oppimiskykyyn ja kokonaiskehitykseen vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi. Tällöin lapselle tehdään päätös varhennetusta oppivelvollisuudesta¹²⁵.

Vamma voi tarkoittaa esimerkiksi näkö- tai kuulovammaisuutta, kehitysvammaisuutta, vaikeita kehityshäiriöitä tai laaja-alaisia oppimisen vaikeuksia. Mikäli lapsella on pitkäaikaissairaus, joka vaikuttaa lapsen kognitiivisiin taitoihin ja toimintakykyyn, voi se olla syy varhennettuun oppivelvollisuuteen. Sellainen pitkäaikaissairaus, joka ei vaikuta lapsen oppimiskykyyn, voidaan huomioda oppimisen edellytyksiä tukevilla opetusjärjestelyillä, kuten avustajan työskentelyllä ryhmässä. Tällöin varhennetun oppivelvollisuuden hallintopäätökselle ei ole perusteita. Toimintakyvyn rajoite tarkoittaa päivittäiseen selviytymiseen, osallisuuteen ja hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, jotka aiheuttavat lapselle osallisuuden esteitä tai laajoja avun ja tuen tarpeita.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna kuin lapsi täyttää 6 vuotta, ja hänellä on oikeus saada esiopetusta sinä vuonna, jona lapsi täyttää viisi vuotta¹²⁶. Tällöin esiopetus voi kestää kaksi vuotta lapsen ollessa 5- ja 6-vuotias. Lapsen tulee osallistua esiopetukseen, joka kuuluu oppivelvollisuuteen¹²⁷. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Jos lapsi ei ole varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa, varhennetusta oppivelvollisuudesta päättää lapsen asuinkunta. Päätös varhennetusta oppivelvollisuudesta voidaan tehdä myös huoltajan aloitteesta. Päätös tehdään lapsen ollessa varhaiskasvatus- tai esiopetusikäinen. Päätöstä ei voi tehdä perusopetuksen alkamisen jälkeen.

Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Arvioitaessa varhennetun oppivelvollisuuden tarvetta lapselle, tulisi vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tarkastella eri näkökulmista, jotta saadaan kokonaiskuva lapsen tuen tarpeista ja oppimisen edellytyksistä. Yhteistyö on tärkeää, jotta lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen muodostaa lapsen edun mukaisen jatkumon.

Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa hallintopäätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Päätöksenteon kannalta olennaista on, että lausunnosta tai selvityksestä käy ilmi, miksi lapsi hyötyisi varhennetusta oppivelvollisuudesta. Päätöstä tehtäessä voidaan myös hyödyntää terveydenhuollon kanssa yhteisesti aiemmin tai arvioinnin aikana muodostettua näkemystä lapsen tilanteesta. Päätös tehdään aina perustuen lapsen tilanteen kokonaisarviointiin, hänen vahvuuksiinsa ja yksilöllisen tuen tarpeisiinsa. Varhennettua oppivelvollisuutta koskeva hallintopäätös tulee perustella ja mahdollinen lausunto tai muu vastaava selvitys liitetään päätökseen.

124 Oppivelvollisuuslaki 2 §

125 Oppivelvollisuuslaki 2 §, varhennetun oppivelvollisuuden mukaisia päätöksiä voi valmistella 1.10.2025 alkaen ja päätökset voi ratkaista 1.8.2026-31.8.2026 välillä

126 Perusopetuslaki 26 a §

127 Oppivelvollisuuslaki 3 §

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneelle lapselle tulee tehdä tukea koskeva päätös¹²⁸, joka tehdään lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioinnin¹²⁹ ja lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskevan suunnitelman¹³⁰ mukaisesti. Tukea koskevassa päätöksessä päätetään tarvittavista lapsikohtaisista tukitoimista, ja tukitoimiin tulee sisältyä joko säännöllinen erityisopettajan opetus osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä tai kokoaikainen erityisopettajan opetus pienryhmässä.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Kun lapsella on varhennetun oppivelvollisuuden hallintopäätös ja tuen tarve jatkuu perusopetuksessa, lapsen opetus järjestetään siten, että oppilaalla on oikeus perusopetuksessa aloittaessaan oppilaskohtaisiin tukitoimiin ja tarvittaessa perusopetuksen oppimäärästä tai opetussuunnitelman tavoitteista poikkeamiseen. Jos oppilaskohtaisten tukitoimien ja perusopetuksen oppimäärästä tai opetussuunnitelman tavoitteista poikkeaminen ovat riittämättömiä ja lapsi ei oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi kykene perusopetuksessa opiskelemaan oppiaineita, opetus voidaan järjestää toiminta-alueittain.

Esi- ja perusopetuksen henkilöstö tekee moniammatillista ja monialaista yhteistyötä, kun arvioidaan perusopetukseen siirtyvän varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen lapsen opetuksen järjestämistä ja tukitoimia perusopetuksessa. Tällöin hyödynnetään mahdollisia varhennettua oppivelvollisuutta varten annettuja lausuntoja tai muuta lapsen tilanteen arvioimisen tueksi jo aiemmin tehtyä tai arvioinnin yhteydessä tehtävää yhteistyötä terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa. Arvioitaessa opetuksen järjestämistä perusopetuksessa tulee lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tarkastella eri näkökulmista lapsen kokonaistilanteen ymmärtämiseksi. Perusopetuksen järjestämistä ja oppilaskohtaisia tukitoimia koskeva arviointi perustuu arvioon oppimäärän tavoitteista suoriutumisen ja opetukseen osallistumisen edellyttämien tukitoimien tarpeesta ja opetuksen järjestämisen tarkoituksenmukaisuudesta. Tietty lääketieteellinen diagnoosi ei automaattisesti tarkoita tiettyjen tukitoimien toteuttamista tai päätöstä perusopetuksen järjestämisestä oppilaalle oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen perusteella¹³¹. Arviointiin perustuvaa tukea koskevaa päätöstä ei tehdä ainoastaan lääketieteelliseen arvioon pohjautuen, koska perusopetuksessa opetushenkilöstön tuki kohdentuu aina oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseen ja tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle oppilaalle opetussuunnitelman tavoitteiden ja perusopetuksen oppimäärän saavuttaminen sekä opetukseen osallistuminen.

Varhennetun oppivelvollisuuden hallintopäätöksen saaneen lapsen perusopetuksen aloitusta myöhennetään vain perustellusta syystä ja tarkoin harkiten (kts. luku 5.5.5). Tällainen syy voi olla esimerkiksi se, että lapsi ei ole sairaudesta johtuen osallistunut lainkaan tai juuri lainkaan esiopetukseen, ja esiopetukseen osallistumisen katsotaan olevan lapsen edun mukaista.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Tuen tarpeen arviointi edellyttää vahvaa yhteistyötä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen sekä opetuspalveluiden kesken. Valmistelussa on myös mahdollista hyödyntää yhteistyötä terveydenhuollon ammattilaisten kanssa sekä terveydenhuollossa kirjattuja lausuntoja ja suosituksia varhennetusta oppivelvollisuudesta. Huoltajien kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa siitä, että lapsen huoltajat saavat ajoissa riittävästi tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja täyttävät huoltajien kanssa lomakkeen, jolla haetaan hallintopäätöstä varhennetusta oppivelvollisuudesta. Lomakkeeseen voidaan liittää lääkärin tai psykologin suositus varhennetusta oppivelvollisuudesta, mutta suositus ei ole edellytyksenä

¹²⁸ Perusopetuslaki 20 f §

¹²⁹ Perusopetuslaki 20 d §

¹³⁰ Perusopetuslaki 20 e §

¹³¹ Perusopetuslaki 20 i § (1090/2024)

päätökselle. Lomake sekä siihen liittyvät suositukset ja lausunnot varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa alueen konsultoivalle varhaiskasvatuksen erityisopettajalle.

Ennen kuulemista ja päätöksen valmistelua konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee tiivistä yhteistyötä opetuspalveluiden erityisasiantuntijan kanssa. Tarvittaessa mukaan kutsutaan myös päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Yhteistyössä muodostetaan kokonaiskuva lapsen tuen tarpeista ja oppimisen edellytyksistä, jotta turvataan lapselle laadukas jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä myöhemmin perusopetukseen.

Kveo huolehtii huoltajien kuulemisesta sekä valmistelee varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksenteosta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö. Varhennetun oppivelvollisuuden päätös edellyttää aina lapsikohtaisen tuen päätöstä, jossa päätetään ainakin erityisopettajan antamasta säännöllisestä tai kokoaikaisesta opetuksesta.

Nivelvaihe esiopetuksesta perusopetukseen

Kouluun siirtymisen vaiheessa esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä varmistaakseen tuen jatkumon. Perusopetuksen tarvitsema opetuksen kannalta välttämätön tieto siirretään esioppilaasta keväällä siirtopalaverissa kouluun. Palaveri on monialainen. Palaveriin osallistuvat esiopetuksen sekä perusopetuksen henkilöstö ja mukaan kutsutaan myös esioppilaan kanssa työskennelleet terveydenhuollon ammattilaiset sekä huoltajat. Yhteisessä palaverissa valmistellaan lapsen oppilaskohtaista tukea kouluun. Palaverissa käydään läpi oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyviä asioita. Oppilaskohtaisen tuen lomakkeen valmistelusta vastaa koulun opettaja.

5.5.2. Sairaalaopetus ja konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu

Erikoissairaanhoidossa potilaana olevan lapsen sairaalaopetus

Lapsen vakava sairaus tai vaikea elämäntilanne edellyttää erityistä pohdintaa esiopetuksen järjestämisessä ja tarvittavan tuen suunnittelussa. Erikoissairaanhoidossa potilaana olevan lapsen esiopetus järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa esiopetuksen järjestämispaikassa¹³². Sairaalan toimintayksikön sijaintikunta on kuitenkin velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle lapselle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä huomioon ottaen on mahdollista.

Hoidosta vastaavan sairaalan toimintayksikön sijaintikunta on velvollinen järjestämään myös muulle kuin sairaalassa erikoissairaanhoidossa potilaana olevalle lapselle esiopetusta ja tukea siinä määrin kuin se hänen terveytensä, pedagogiset erityistarpeensa ja erikoissairaanhoidon hoidolliset ja kuntoutukselliset toimenpiteet huomioon ottaen on perusteltua. Sairaalaopetusta tulee järjestää, jos esiopetusta ei muutoin pystytä järjestämään lapsen edun mukaisesti. Myös kunnat, joissa sijaitsee erikoissairaanhoidon muu toimintayksikkö, voivat järjestää sairaalaopetusta erikoissairaanhoidossa olevalle lapselle.

Hoidosta vastaavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunta ja lapsen opetuksen järjestäjä sekä lapsen kotikuntalain mukainen kotikunta taikka kotikunnattoman lapsen asuinkunta sopivat yhdessä lapsen esiopetuksen järjestämisestä¹³³. Esiopetuksen järjestämisestä on kuultava lasta, hänen huoltajaansa tai muuta laillista edustajaa sekä lapsen opetuksen järjestäjää ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisia. Jos lapsen opetuksen järjestäjä on eri kunta kuin lapsen hoidon aikainen kotikunta, myös lapsen kotikuntaa tai asuinkuntaa on kuultava¹³⁴. Jos yhteisymmärrykseen ei päästä, hallintopäätöksen tekee sairaalan sijaintikunta¹³⁵.

Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu

¹³² Perusopetuslaki 4 a § (1090/2024)

¹³³ Perusopetuslaki 4 a §

¹³⁴ Perusopetuslaki 4 a §

¹³⁵ Perusopetuslaki 4 a §

Sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnan on varsinaisen sairaalaopetuksen lisäksi järjestettävä konsultatiivista sairaalaopetuspalvelua lapsen omassa esiopetuksen järjestämispaikassa¹³⁶. Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu kohdennetaan ensisijaisesti opettajille, sillä konsultaatiolla tarkoitetaan ammattilaisten ja asiantuntijoiden välistä neuvottelua ratkaisun löytämiseksi tai neuvon saamiseksi.

Konsultatiivisen sairaalaopetuspalvelun tehtävänä on tarjota henkilöstölle konsultatiivista tukea lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Palvelua järjestetään sellaisissa tilanteissa, joissa tarvitaan vaativaa monialaista osaamista ennaltaehkäisevien tai korjaavien toimenpiteiden suunnittelemiseksi tai tekemiseksi muiden kuin sairaalassa erikoissairaanhoidossa potilaana olevien lasten esiopetukseen¹³⁷. Konsultatiivista sairaalaopetuspalvelua on järjestettävä myös muiden kuin sairaalassa erikoissairaanhoidon potilaana jo olevien lasten opetuksen järjestämiseen.

Konsultatiivisen sairaalaopetuspalvelun tarkoituksena on vahvistaa opettajien ja muun henkilöstön osaamista ja vahvistaa varhaista tukea osana esiopetuksen toimintakulttuuria. Lisäksi konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu vahvistaa sairaalaopetuksen ja esiopetuksen henkilöstön moniammatillisen ja monialaisen yhteistyön rakenteita. Oikea-aikaisella palveluiden antamisella lapsen omassa esiopetusryhmässä voidaan ehkäistä ongelmien kasautumista ja tukea esiopetukseen osallistumista.

Opetuksen järjestäjän tulee hoidosta vastaavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnan kanssa moniammatillisessa yhteistyössä sopia konsultatiivisesta sairaalaopetuspalvelusta ja järjestää siirtymisen kannalta välttämätön tuki esiopetuksen järjestämiseksi¹³⁸. Mikäli opetuksen järjestäjä on muu kuin lapsen hoidon aikainen kotikunta tai ilman kotikuntaa olevan lapsen asuinkunta, myös lapsen kotikuntaa tai asuinkuntaa tulee kuulla. Sairaalaopetuksen päättyessä lapsi jatkaa siinä esiopetuksen toimipaikassa, johon hän kuului ennen sairaalaopetuksen järjestämistä.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Ahvenistonharjun koulu on Hämeenlinnan kaupungin sairaalakoulu. Ahvenistonharjun koulu järjestää avo-opetusta perus- ja esiopetusikäisille lastenpsykiatrisen erikoissairaanhoidon potilaille. Lapset tulevat Kanta-Hämeen hyvinvointialueen yhdestätoista kunnasta. Ahvenistonharjun koulun toiminnan perustana on vahva moniammatillinen yhteistyö, jonka tavoitteena on tukea esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimista, edistää toimintakyvyn palautumista sekä mahdollistaa sujuva paluu omaan esiopetusryhmään. Yhteistyö rakentuu lapsen yksilöllisten tarpeiden, terveydentilan ja oppimisedellytysten pohjalta. Tärkeitä yhteistyötahoja ovat lapsen huoltajat, lapsen esiopetusryhmän opettaja ja yksiköstä vastaava erityisopettaja, lastenpsykiatrian poliklinikat, perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijät sekä sairaalakoulun konsultoiva erityisopettaja. Yhteistyön käytänteet sovitaan yhteistyötahojen kesken tapauskohtaisesti.

Esiopetusikäisen lapsen ohjautuminen sairaalakoulun avojaksolle edellyttää hoitosuhdetta lastenpsykiatrian poliklinikalle. Ahvenistonharjun koulun avojaksolle ohjaututaan erikoissairaanhoidon tai sairaalaopetuksen konsultaation kautta. Tällöin lapsen oma esiopetusryhmän opettaja/esiopetuksen toimipaikan varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai hoitotaho ovat yhteydessä sairaalakoulun konsultoivaan erityisopettajaan, joka kartoittaa esiopetuksen tilanteen, käytössä olevat tukitoimet ja arvioi sairaalakoulujakson tarpeellisuuden yhteistyössä hoitavan tahon kanssa. Avojaksosta laaditaan sopimus, jossa määritellään jakson tavoitteet yhteistyössä huoltajien, sairaalakoulun ja hoitotahon kanssa. Lapsen oma esiopetusryhmän opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja välittää opetuksen kannalta tarvittavat tiedot sekä osallistuu opetuksen suunnitteluun ja yhteistyöhön tarpeen mukaan. Opetus suunnitellaan yksilöllisesti lapsen terveydentilan ja sen hetkisten voimavarojen mukaan. Sairaalaopetuksessa painottuvat oppimista ylläpitävä vuorovaikutus, pedagoginen

¹³⁶ Perusopetuslaki 4 a §

¹³⁷ Perusopetuslaki 4 a §

¹³⁸ Perusopetuslaki 4 a §

kuntoutus sekä oppimistaitojen ja tuen arviointi. Sairaalaopetuksessa toimivat keinot ja havainnot pyritään jalkauttamaan lapsen omaan esiopetusryhmään jakson jälkeen. Ensisijaisesti noudatetaan lapsen omaa esiopetuksen oppimissuunnitelmaa. Opetuksen sisältö, tavoitteet ja arviointi sovitaan yhteistyössä oman esiopetusryhmän opettajan kanssa. Opetuksessa huomioidaan lapsen hoidolliset ja tutkimukselliset tavoitteet. Esiopetusryhmän opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelevat esityksen hallintopäätöksestä. Esiopetuksen poikkeavista järjestelyistä hallintopäätöksen tekee päiväkodin johtaja.

Avojakson päättyessä pidetään loppupalaveri, jossa arvioidaan tavoitteiden toteutumista sekä sovitaan jatkosta ja jälkiseurannasta. Lapsella voi olla myös mahdollisuus osallistua oman esiopetustoimipaikan toimintaan avojakson aikana, mikä tukee suhteen ylläpitoa omaan esiopetusryhmään. Palaverit ja tiedonsiirto järjestetään joko suoraan opettajien välillä tai yhteisissä hoito- ja esiopetusneuvotteluissa, joihin osallistuvat sairaalakoulun ja oman esiopetusryhmän opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja, huoltajat sekä hoidon edustajat. Tavoitteena on mahdollisimman sujuva ja turvallinen kiinnittyminen takaisin omaan esiopetusryhmään.

Ahvenistonharjun sairaalakoulu järjestää konsultatiivista sairaalaopetuspalvelua esiopetusikäisille lapsille Hämeenlinnassa. Konsultaatio on suunnattu tilanteisiin, jossa lapsella on laaja-alaisia käyttäytymisen ja tunne-elämän haasteita sekä psyykkistä oireilua. Konsultaatio voi suuntautua koko ryhmään tai yksittäiseen lapseen. Palvelun tavoitteena on vahvistaa esiopetuksessa työskentelevien kasvattajien osaamista sekä edistää ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea esiopetuksen toimintakulttuureissa. Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu vahvistaa toiminnallaan esiopetusikäisten lasten tukemiseen tarvittavia monialaisen työn rakenteita. Varhaisessa vaiheessa tehdyt toimenpiteet voivat ennaltaehkäistä ongelmien kasaantumista ja lapsen syrjäytymiskehitystä. Konsultaatio ei edellytä erikoissairaanhoidon asiakkuutta. Ennen konsultaatiopyynnön tekemistä lapsen esiopetusryhmän opettaja ottaa yhteyttä toimipaikan varhaiskasvatuksen erityisopettajaan ja sopii yhteistyökäytännöistä. Konsultatiivisesta sairaalaopetuspalvelusta keskustellaan lapsen edun näkökulmasta yhdessä lapsen huoltajien kanssa ja heiltä pyydetään kirjallinen lupa konsultaatioon (suostumuslomake). Lisäksi varmistetaan, että lapsen esiopetussuunnitelmaan suunnitellut ja kirjatut tukitoimet on toteutettu ja monialaista verkostoa on koottu lapsen tueksi. Konsultaatioprosessi käynnistyy yhteydenotosta Ahvenistonharjun koulun konsultoivaan erityisopettajaan. Konsultaation sisältö ja aika sovitaan tapauskohtaisesti. Konsultaatio voi olla jalkautuvaa työtä ohjaus- ja konsultaatiokäyntien muodossa, esiopetuksen tilanteen kartoittamista, puhelin- ja etäkonsultaatioita, neuvotteluihin osallistumista, verkostoyhteistyötä sekä koulutusten järjestämistä. Sairaalaopetuksen konsultaatiolla pyritään vaikuttamaan esiopetusikäisen lapsen opetusjärjestelyihin ja/tai tukimuotoihin niin, että esiopetukseen osallistuminen omassa esiopetusryhmässä mahdollistuu mahdollisimman pitkään.

5.5.3. Muut opetuspalvelut

Lapsi voi saada esiopetuksen aikana myös muita opetuspalveluita, mikäli lapsi tarvitsee niitä esiopetukseen osallistumisen tueksi. Muut opetuspalvelut ovat lapselle maksuttomia palveluja¹³⁹ vastaavalla tavalla kuin tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä apuvälineet. Muiden opetuspalveluiden järjestämistavasta päättää opetuksen järjestäjä, ja palvelun järjestämisestä tehdään hallintolain mukainen päätös.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnassa muista opetuspalveluista päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö.

5.5.4. Lapsen esiopetuksen järjestäminen poikkeavasti terveydentilasta johtuvasta syystä

Lapsen esiopetus voidaan järjestää osittain toisin kuin perusopetuslaissa ja -asetuksessa¹⁴⁰ säädetään ja määrätään, jos se on perusteltua lapsen terveydentilaan liittyvästä syystä. Esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairaus voi estää tai vaikeuttaa lapsen osallistumista esiopetuksessa järjestettävään opetukseen. Esiopetukseen osallistumisajan lyhentäminen tai esiopetuksen poikkeava järjestäminen ei ole mahdollista ilman päätöstä esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä. Hallintopäätös tulee tehdä aina, jos poikkeaminen ei ole tilapäinen tai vähäinen.

Huoltaja tekee opetuksen järjestäjälle hakemuksen esiopetuksen järjestämisestä poikkeavasti. Päätös voidaan tehdä vain lapsen tilanteesta johtuvilla, terveydentilaan liittyvillä syillä. Terveydentilan arvioivat terveydenhuollon ammattilaiset. Hallintopäätöstä varten tarvitaan asiantuntijalausunto esiopetukseen osallistumiseen vaikuttavasta tilanteesta, joka liitetään huoltajan hakemukseen. Koska kysymyksessä on opetuksen järjestäjän päätös, tulee päätöksen tekijän aina arvioida lapsen kokonaistilanne myös pedagogisesti eli miten lapsen oikeus esiopetukseen mahdollistuu. Päätös esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä tehdään aina tapauskohtaisesti yksittäisen lapsen tilanteen perusteella. Päätöksen on oltava lapsen edun mukainen.

Esiopetuksen poikkeavaa järjestämistä koskevassa päätöksessä on yksilöitävä, miten lapsen esiopetus poikkeaa perusopetuslaissa, -asetuksessa ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa säädetystä ja/tai määrätystä. Päätöksessä tulee käydä ilmi päätöksen voimassaoloaika. Päätös esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä on voimassa määräajan, enintään lukuvuoden. Jos lapsen saama esiopetuksen määrä alittaa esiopetuksen vähimmäistuntimäärän 700 tuntia tai jos päätös koskee esiopetuksen järjestämispaikkaa, ratkaisun toimivuutta tulee säännöllisesti arvioida. Kaikki päätöksessä päätetyt asiat tulee perustella.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Esiopetuksen poikkeavasta järjestämisestä päätetään päiväkodin johtajan tekemällä hallintopäätöksenä, lapsikohtaisen arvioinnin ja huoltajien kuulemisen perusteella.

5.5.5. Perusopetuksen aloituksen myöhentäminen

Lapsen perusopetuksen aloittamista voidaan myöhentää vuodella¹⁴¹, jos se on lapsen edun mukaista. Huoltaja tekee opetuksen järjestäjälle hakemuksen perusopetuksen aloittamisesta vuotta säädettyä myöhemmin. Hakemukseen tulee liittää psykologinen ja tarvittaessa lääketieteellinen selvitys. Opetuksen järjestäjä tekee myönteisen tai kielteisen hallintopäätöksen. Päätös tulee perustella, ja psykologiset ja mahdolliset lääketieteelliset selvitykset liitetään päätökseen.

Hallintopäätös perusopetuksen aloituksen myöhentämisestä tulee tehdä vain perustellusta syystä ja tarkoin harkiten. Päätöstä ei voi tehdä esimerkiksi siitä syystä, että perusopetuksessa ei olisi mahdollisuutta vastata lapsen oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeeseen. Päätös perusopetuksen aloituksen myöhentämisestä tehdään ennen kuin lapsi aloittaa perusopetuksessa.

Kun lapsen perusopetuksen aloitusta on myöhennetty vuodella, lapsella on oikeus osallistua esiopetukseen vielä yhden esiopetusvuoden ajan.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

¹⁴⁰ Perusopetuslaki 18 § (1090/2024)

¹⁴¹ Perusopetuslaki 27 §

Huoltaja hakee lapsen perusopetuksen aloituksen myöhentämistä. Hakemukseen lisätään psykologin lausunto sekä tarvittaessa myös lääketieteellinen selvitys. Konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat koordinoivat prosessia esiopetuksen osalta. Perusopetuksen opetuspäällikkö tekee hallinnollisen päätöksen perusopetuksen aloituksen myöhentämisestä.

6. Opiskeluhoolto

Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesti opiskeluhoollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoollon tavoitteista sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa¹⁴² määrätyn opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman laatimisesta.

Tässä luvussa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta käsitettä lapsi ja oppilaitoksesta nimitystä esiopetus tai esiopetusyksikkö. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään ilmaisua opiskeluhoolto. Mitä jäljempänä todetaan hyvinvointialueesta, koskee myös Helsingin kaupunkia¹⁴³.

Opiskeluhoollolla¹⁴⁴ tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuksessa. Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhoolto¹⁴⁵, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhooltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus¹⁴⁶.

Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä¹⁴⁷ lasten ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoolto on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista työtä. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ennalta ehkäisevää ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoolto esiopetuksessa. Se on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lisäksi lapsilla on oikeus opiskeluhooltopalveluihin, joita ovat ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut¹⁴⁸. Opiskeluhooltopalvelut järjestetään lähipalveluna, jolle opetuksen järjestäjän tulee tarjota asianmukaiset tilat¹⁴⁹.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa noudatetaan esi- ja perusopetuksen opiskeluhooltosuunnitelmaa. Suunnitelma on laadittu Opetushallituksen määräyksen mukaisesti ja suunnitelmassa tarkennetaan, miten Hämeenlinnan esi- ja perusopetuksessa toteutetaan yhteisöllistä ja yksilökohtaista opiskeluhoolto.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma

Opetuksen järjestäjän on laadittava opiskeluhoollon kokonaisuuden toteuttamiseksi opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma¹⁵⁰. Järjestäjäkohtaisen opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa monialainen opiskeluhoollon ohjausryhmä¹⁵¹. Opiskeluhooltosuunnitelma laaditaan yhteistyössä¹⁵² esiopetuksen ja opiskeluhooltopalvelujen henkilöstön, lasten ja heidän huoltajiensa kanssa.

142 Perusopetuslaki 14 § ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

143 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1 § (1225/2020)

144 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §

145 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § (1225/2020)

146 YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

147 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §

148 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § ja 4 §

149 Terveystieteidenhuoltolaki (1326/2010) 15 a § (378/2022) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 §

150 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

151 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 §

152 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

Hyvinvointialueella on terveydenhuoltolain mukainen yhteistyövelvoite¹⁵³ opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman valmistelussa.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma korvaa opiskeluhoollon osalta paikallisen opetussuunnitelman. Se sisältää¹⁵⁴ opetuksen järjestäjäkohtaisesti määritellyt opiskeluhoitotyön tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta) sekä esiopetusyksikkökohtaisesti tarkennetut tiedot asiakokonaisuuksista 1-5. Opetuksen järjestäjän tulee kuvata opiskeluhoitosuunnitelmassa, miten suunnitelman toteutumista esiopetusyksiköissä seurataan ja tarkistetaan¹⁵⁵ tarvittaessa.

Opetuksen järjestäjän tulee valmistella kutakin koulutusmuotoa koskevan määräyksen mukainen opiskeluhoitosuunnitelma. Opetuksen järjestäjä päättää paikallisesti, miten tarvittavat tiedot asiakokonaisuuksista kootaan ja miten esiopetusyksiköiden toimintaa niiden avulla ohjataan. Opiskeluhoitopalvelujen osalta tämä tehdään yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Suunnitelma liitetään kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan¹⁵⁶.

Opetuksen järjestäjä vastaa¹⁵⁷ siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten suunnitelmassa on esiopetusyksikkökohtaisesti seuraavat tiedot (asiakokonaisuudet 1-5):

1) Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Arvioon opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista (ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) kootaan tiedot kultakin esiopetusyksiköltä. Tiedot ilmoitetaan opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten henkilöttyövuosina. Arvioilla varmistetaan opiskeluhoitopalvelujen riittävyys¹⁵⁸ huomioiden lasten ja esiopetusyksiköiden tarpeet, terveystarkastusten ja henkilöstömitoitusten toteutuminen sekä palvelujen järjestäminen määrääjassa.

Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta

Arvioon kokonaistarpeesta sisältyvät yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä sekä opiskeluhoollon yhteistyössä tarvittavat resurssit. Kokonaistarpeen arvioissa huomioidaan esimerkiksi esiopetusyksiköiden määrä ja esiopetuksen lapsimäärä sekä toimintaympäristön erityispiirteet. Arviossa huomioidaan lisäksi esimerkiksi oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukea tarvitsevien sekä maahanmuuttotasaisten lasten lukumäärät ja osuudet.

Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Opetuksen järjestäjän arviossa käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista ilmoitetaan kaikkien opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten (ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) henkilöttyövuodet.

2) Esiopetuksen toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoollon edistämiseksi

Yhteisöllinen opiskeluhoito on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria ja sen kehittäminen edellyttää johtamista. Lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluu oppilas- ja opiskelijahuoltolain 6 §:n (opetussuunnitelman mukainen ja opetuksen järjestäjän opiskeluhoito) mukaisesti yhteisöllisen työn kokonaisuuteen. Tällä tarkoitetaan toimintaa¹⁵⁹, jonka avulla seurataan ja kehitetään yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen, turvallisen ja esteettömän oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja oppimista sekä

153 Terveydenhuoltolaki 15 a §

154 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

155 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

156 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

157 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

158 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 § ja 17 § ja Terveydenhuoltolaki 15 §

159 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 6 § (886/2017)

ehkäistään syrjäytymistä. Esiopetuksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista¹⁶⁰.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan

- yhteisöllisen opiskeluhoollon toimintatavat esiopetuksessa
- esiopetusyksikkökohtaisten opiskeluhooltoryhmien¹⁶¹ johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat

3) Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoolto)

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla¹⁶² tarkoitetaan ikäryhmälle tarkoitettuja neuvolapalveluja, opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalveluja sekä yksittäistä lasta koskevaa monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa, jota toteutetaan monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Yksilökohtaisessa opiskeluhoolllossa seurataan ja edistetään lapsen kokonaisvaltaista terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta ja oppimista, ehkäistään ongelmia ja tarjotaan varhaista tukea.

Yksilökohtainen opiskeluhoolto perustuu esiopetuksessa huoltajan suostumukseen¹⁶³. Lapsen osallisuus ja toivomukset¹⁶⁴ otetaan huomioon toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Yksilökohtaisessa työssä noudatetaan tietojen luovuttamista, saamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä¹⁶⁵.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan

- lapsen ohjaaminen opiskeluhooltopalveluihin¹⁶⁶ (ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut, kuraattori- ja psykologipalvelut)
- yksittäisen lapsen tueksi¹⁶⁷ koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen, huoltajan suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen
- opiskeluhooltokertomusten¹⁶⁸ laatiminen, säilytys ja vastuuhenkilön nimeäminen opetuksen järjestäjän opiskeluhooltorekisterille
- lapsen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet esiopetuksessa

4) Yhteistyön järjestäminen lasten ja heidän perheidensä sekä esiopetuksessa työskentelevien ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Opiskeluhoolto on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ja opiskeluhooltopalvelujen ammattilaisten yhteinen tehtävä¹⁶⁹. Lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhooltopalvelujen ammattilaisten sekä yhteistyötahojen osallisuus opiskeluhoollon toimintatapojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on opiskeluhoolllossa keskeistä. Tämä edellyttää yhteisiä toimintatapoja ja erityisesti opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen yhteistyötä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan

- lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhooltopalvelujen osallisuus¹⁷⁰ opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman laatimisessa ja yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamisessa

160 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §

161 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 §

162 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5 §

163 Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

164 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 18 §

165 EU:n tietosuoja-asetus (679/2016), tietosuojalaki (1050/2018), laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999), oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 22 § (377/2022) ja 23 §, perusopetuslaki 40 §, laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/785) ja laki sosiaalihoollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812)

166 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 16 § (377/2022)

167 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 19 §

168 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 § (377/2022) ja 21 § (377/2022)

169 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §

170 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

- esiopetuksen ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä
- opiskeluhuollon monialainen yhteistyö¹⁷¹ oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä
- yhteistyö esiopetuksen ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoido
- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen¹⁷² lapsille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille

5) Suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Lapsella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön¹⁷³, johon kuuluu fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus. Turvallisuuden varmistaminen edellyttää opetuksen järjestäjältä suunnitelmallista toimintakulttuurin kehittämistä, yhteistä valmistelua ja yhteisten toimintatapojen luomista esiopetusyksiköiden kanssa. Opetuksen järjestäjä perehdyttää henkilöstönsä ja opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiset toimintatapoihin erilaisissa ongelmatilanteissa sekä huolehtii tiedottamisesta ja suunnitelmien päivityksestä.

Suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmassa kuvataan erikseen toimenpiteet väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi, niiden esiintyvyyden seuraamiseksi ja ongelmatilanteisiin puuttumiseksi sekä jälkiseurannan edellyttämät käytänteet. Suunnitelmassa kuvataan opettajan, päiväkodin johtajan tai rehtorin velvoite ilmoittaa¹⁷⁴ tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Lisäksi kuvataan toimintatavat tukea tarvitsevan lapsen (teon kohde ja tekijä) ohjaamiseksi opiskeluhuoltopalveluihin. Kuvaus yhteistyöstä¹⁷⁵ huoltajien kanssa sekä viranomaisyhteistyö ml. toimintatavat koskien ilmoitusvelvollisuutta sosiaalitoimeen ja/tai poliisille ovat osa suunnitelmia.

Kriisisuunnitelma (suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle)

Opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmaan sisältyy kriisisuunnitelma, jossa kuvataan toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Suunnitelmassa kuvataan kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat kriisitilanteissa sekä toimintavalmiuksien harjoittelu. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan tämän kokonaisuuden johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako. Suunnitelmassa kuvataan sisäisen ja ulkoisen viestinnän sekä opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen välisen tiedottamisen periaatteet. Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä hyvinvointialueen ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset sekä psykososiaalisen tuen järjestämisen periaatteet.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan esiopetuksessa laaditaan yksikkökohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma yhteistyössä yhteisöllisen opiskeluhuoltoryhmän kanssa. Yksikkökohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma tehdään esi- ja perusopetuksen yhteisen opiskeluhuoltosuunnitelman pohjalta. Huoltajille tiedotetaan esiopetusyksikön yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon periaatteista sekä menettelytavoista. Päiväkodin johtaja vastaa suunnitelman laatimisesta ja huoltajille tiedottamisesta.

¹⁷¹ Perusopetuslaki 4 a luku

¹⁷² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 11 §

¹⁷³ Perusopetuslaki 29 §

¹⁷⁴ Perusopetuslaki 29 §

¹⁷⁵ Perusopetuslaki 40 §, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 §, lastensuojelulaki 25 § (88/2010) ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 §

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan esiopetuksen järjestämiseen¹⁷⁶. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa esiopetukselle asetettuja yleisiä tavoitteita sekä oppimiskokonaisuuksien toteuttamiselle asetettuja yhteisiä tavoitteita. Esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sitouttamatta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusjärjestelmän taustalla olevaan arvo- ja kasvatustilafilosofiseen järjestelmään. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa¹⁷⁷.

Näin meillä Hämeenlinnan esiopetuksessa

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksessa ei järjestetä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvaa esiopetusta.

¹⁷⁶ Perusopetuslaki 7 §

¹⁷⁷ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 3 § ja 10 §